T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ ÇOKKÜLTÜRLÜ YETERLİKLERİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADER DOĞRU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ ÇOKKÜLTÜRLÜ YETERLİKLERİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADER DOĞRU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kader DOĞRU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK yönetiminde hazırlanan ve **23/08/2024** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının Psikolojik Danışman Adaylarının Çokkültürlü Yeterliklerine Etkisi**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK (Danışman)	……
Doç. Dr. Yahya Han ERBAŞ	……
Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin KOÇ	……

Tez No : 10577953

Tez Savunma Tarihi : 23/08/2024

……

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

Enstitü Müdürü

../../20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)
Kader DOĞRU
23/08/2024

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hayata geçmesinde, akademik serüvenim boyunca profesyonelliğinden ödün vermeden insani değerleriyle bana örnek olan saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK'e, program tasarlama sürecimde desteklerini esirgemeyip özgün enerjisiyle hayatıma dokunan Prof. Dr. Şerife Gonca ZEREN'e, deprem bölgesinde yürüttüğü TUBİTAK projesinin bir parçası olmama imkan sunan Doç. Dr. Ali ÇEKİÇ'e, tez jürimde yer alıp kıymetli görüş ve önerilerini paylaşan Doç. Dr. Yahya Han ERBAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin KOÇ'a, program uygulama sürecimde teknik destek sağlayan Öğr. Gör. Dr. İsmail SATMAZ'a, aktif katılımları ve işbirlikli yaklaşımlarıyla psikoeğitim programını keyifle yürüttüğüm sevgili meslektaşlarıma, tez çalışmalarımız süresince birbirimizle moral ve bilgi alışverişi yaptığımız lisansüstü alanındaki değerli arkadaşlarıma, beni yarı yolda bırakmayan emektar bilgisayarıma, kilometrelerce uzaklardan sürecime eşlik eden can dostlarıma, hayatımın her evresinde bana destek olup imkanlarını seferber eden biricik aileme ve en çok da yaşam motivasyonumu diri tutup bana her daim ilham olan "Öz"üme şükranlarımı sunuyorum.

Hayatımın bu diliminde tanık olduğum acı kayıpları umut ve dirayetle yeniden yeşertmek dileğiyle tezimi 6 Şubat depremlerinde yitirdiğimiz canlara ithaf ediyorum.

Kader DOĞRU

Çanakkale, Ağustos 2024

ÖZET

KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ ÇOKKÜLTÜRLÜ YETERLİKLERİNE ETKİSİ

Kader DOĞRU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK
23/08/2024, 84

Bu çalışmada, araştırma kapsamında geliştirilmiş olan Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim programının psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine etkisini ölçmek amaçlanmaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinden deneysel desenle yürütülen çalışmanın araştırma grubu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans düzeyi son sınıfta öğrenim görüp programa katılıma gönüllü olan öğrencilerden oluşmaktadır. Toplamda 24 katılımcı ile yürütülen çalışmada deney grubuna 6 oturumluk Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir müdahale uygulanmamıştır. Verilerin analizinde deney ve kontrol grupları arasında çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyi bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Bağımsız Örneklem T-Testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarındaki ön test ve son test sonuçlarının grup içi karşılaştırmaları ise Bağımlı Örneklem T-Testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının uygulandığı deney grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik puanlarının herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artış gösterdiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Çokkültürlülük, Kültürel Duyarlılık, Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri

ABSTRACT

THE IMPACT OF A CULTURAL SENSITIVITY-BASED PSYCHOEDUCATION PROGRAM ON COUNSELOR CANDIDATES' MULTICULTURAL COMPETENCE

Kader DOĞRU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master's of Science Thesis in Educational Science

Advisor: Asst. Prof. Dr. Bekir ÇELİK

23/08/2024, 84

This study aims to measure the effect of the Cultural Sensitivity Based Psychoeducation Program, which was developed within the scope of the research, on the multicultural counseling competencies of psychological counselor candidates. The research group of the study, which was conducted with an experimental design from quantitative research methods, consists of students studying in the final year of the Guidance and Psychological Counseling undergraduate degree at Çanakkale Onsekiz Mart University and who volunteered to participate in the program. In the study conducted with a total of 24 participants, a 6-session Cultural Sensitivity-Based Psychoeducation Program was applied to the experimental group, while no intervention was applied to the control group. In the analysis of the data, an Independent Sample T-Test was applied to examine whether there was a significant difference between the experimental and control groups in terms of multicultural counseling competency levels. The intra-group comparisons of the pre-test and post-test results in the experimental and control groups were analyzed with the Dependent Sample T-Test. As a result of the study, it was revealed that the multicultural counseling competency scores of the experimental group, to which the Cultural Sensitivity-Based Psychoeducation Program was applied, increased significantly compared to the control group, to which no intervention was applied.

Keywords: Culture, Multiculturalism, Cultural Sensitivity, Culturally Sensitive Counseling, Multicultural Counseling Competencies

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI..... i
ETİK BEYAN..... ii
TEŞEKKÜR..... iii
ÖZET..... v
ABSTRACT..... vi
İÇİNDEKİLER..... vii
SİMGELER ve KISALTMALAR..... x
TABLOLAR DİZİNİ..... xi
ŞEKİLLER DİZİNİ..... xii

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi…… 1
1.2. Araştırmanın Amacı……... 3
1.3. Araştırmanın Önemi……... 4
1.4. Sayıltılar……. 5
1.5. Sınırlılıklar……. 5
1.6. Tanımlar……. 5

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültür..... 7
2.2. Kültür ve Psikolojik Danışma..... 9
2.2.1. Kültür ve Temel Psikolojik Süreçler..... 10
2.3. Çokkültürlülük..... 13
2.4. Kültürel Duyarlılık..... 14
2.4.1. Kültürlerarası Empati..... 17
2.4.2. Mikro Saldırganlık..... 17
2.5. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma..... 18

2.6. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Teorileri..... 20
2.6.1. Sue ve Sue'nun Kültürel Çeşitlilik Modeli..... 21
2.6.2. Arredondo'nun Kültürel Yeterlik Modeli..... 22
2.6.3. Triandis'in Sosyal Kimlik Modeli..... 24
2.6.4. Hofstede'nin Kültür Boyutları Modeli..... 25
2.6.5. Hays'ın ADRESSING Modeli..... 28
2.7. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi..... 29
2.7.1. Türkiye'de Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi..... 31
2.7.2. Dünyada Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi..... 32
2.8. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri..... 34
2.8.1. Farkındalık Boyutu..... 36
2.8.2. Bilgi Boyutu..... 37
2.8.3. Beceri Boyutu..... 38
2.9. İlgili Araştırmalar..... 39
2.9.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar..... 39
2.9.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar..... 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Deseni..... 48
3.2. Çalışma Grubu..... 49
3.3. Veri Toplama Araçları..... 49
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu..... 49
3.3.2. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği..... 50
3.4. Uygulama Süreci..... 50
3.4.1. Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının Planlanması..... 50
3.4.2. Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının İçeriği..... 51
3.5. Verilerin Analizi..... 56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test puanlarına ilişkin bağımsız örneklemler için t-testi sonuçları..... 57

4.2. Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ son test puanlarına ilişkin bağımsız örneklemler için t-testi sonuçları..... 57
4.3. Deney grubunun ÇPYDÖ ön test-son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler t testi sonuçları..... 58
4.4. Kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test-son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler t-testi sonuçları..... 59

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma..... 60
5.2. Sonuç..... 64
5.3. Öneriler..... 65
5.3.1. Karar Alıcılara Yönelik Öneriler..... 65
5.3.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler..... 65
5.3.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler..... 65
KAYNAKÇA..... 67
EK 1. ÇOKKÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA YETERLİKLERİ ÖLÇEĞİ..... I
EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU..... III
EK 3. BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİK KURUL İZNİ..... IV
EK 4. ÖLÇEK KULLANIM İZNİ (ÇPDYÖ)..... V
EK 5. KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMI..... VI

SİMGELER VE KISALTMALAR

ACA	Amerikan Danışmanlık Derneği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMCD	Çok Kültürlü Danışmanlık ve Kalkınma Derneği
APA	Amerikan Psikoloji Derneği
ASGW	Grup Çalışmaları Uzmanları Derneği
CNPAAEMI	Etnik Azınlıkların Haklarının Geliştirmek İçin Ulusal Psikoloji Dernekleri Konseyi
ÇPDYÖ	Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği
KDTP	Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paket
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Kültürel duyarlılığın göstergeleri	19
Tablo 2	ADRESSING modeli	28
Tablo 3	Araştırma deseni	48
Tablo 4	Gruplara göre demografik özellikler	49
Tablo 5	Kültürel duyarlılık temelli psikoeğitim programı	52
Tablo 6	Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları	57
Tablo 7	Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ son test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları	57
Tablo 8	Deney grubunun ÇPDYÖ ön test-son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklem t testi sonuçları	58
Tablo 9	Kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test-son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklem t test sonuçları	59

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Kültürel duyarlılık gelişimsel modeli	16
Şekil 2	Kişisel kimliğin 3 boyutlu gelişimi	21

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıkları açıklanıp araştırmada ele alınan temel kavramlar tanımlanmıştır.

1.1. Araştırma Problemi

Günümüzde giderek küreselleşen dünyada savaş, göç, afet gibi birçok etkenle oluşan kültürlerarası hareketlilik daha çok kültürün birbiriyle etkileşim halinde olması sonucu birçok alanda etkisini göstermektedir. Psikolojik danışma alanında da etkisi gözlenen çokkültürlü yapıyla birlikte ruh sağlığı çalışanlarının ırk, dil, din, cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey vb. kültürel faktörlerin etkisine karşılık sahip olması gereken farkındalık, bilgi ve beceri düzeylerini edinme ihtiyacının aciliyeti üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır (Marsella, 1998). Ruh sağlığı çalışanları giderek artan bir şekilde, kültürel boyutlarda kendilerinden farklı olan danışanlarla karşı karşıya kalmaya başlamış ve geleneksel psikolojik kavram ve teorilerin çeşitli nüfusa uygulanabilirliğinin sınırlı olduğu gözlenmiştir.

Ana akım psikolojide insan davranışına ilişkin ortaya konan çalışmaların çoğunun kültürel terminolojide Batı olarak ifade edilen Amerika ve Avrupa'da yürütülmesi ve araştırmalara katılan kitlenin çoğunlukla gönüllü öğrencilerden oluşması, elde edilen bulguların güvenirliği yüksek olsa da hakikat veya prensip olarak ele alınmasının kültürlerarası boyutta sorgulamaya açık olduğuna dikkat çekilmektedir (Keith, 2019). Bu bağlamda bazı gerçeklerin herkes için mutlak ilkeler olduğu bazılarınınsa kültürel olarak göreceli olabileceği belirtilmektedir. Görece değerlere bağlı mevcut etmenler dünyadaki çeşitliliğe bağlı olarak çatışmalar doğurabilmektedir.

Günümüzde kültüre duyarlı psikolojik danışmaya duyulan mesleki ilgiye karşılık çağdaş danışmanlık Batı kültürünü yansıtmaya devam etmektedir (Benish vd., 2011). Batının ekonomik, siyasal ve kültürel stratejilerle diğer dünya kültürlerine yönelik dayattığı tek kültürlülüğü teşvik etmesiyle homojenliğe direnen; birey, grup ve ulusların tepkisini

çektiğine vurgu yapılarak çeşitliliğe bağlı çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Marsella, 2015). Çokkültürlü yapıya ilişkin bu çatışmalara karşılık kültüre duyarlı stratejiler üretilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda kültür olgusunun ruh sağlığına etkisini göz ardı eden Batı temelli psikolojinin yerini kültür odaklı bakış açılarının almaya başlamasının daha kapsamlı bir perspektifin gelişimine katkı sunacağı savunulmaktadır.

Kültür ve sosyal çevre, danışanların dış dünyayı algılama ve tanımlama biçimlerinde kilit faktörler olarak kabul görmüş ve bu bağlamda danışmanlar, danışanları için önemli olan ve hayatlarına etki eden daha geniş ağlar ile çalışmaya teşvik edilmiştir (Lee ve Richardson, 1991). Psikolojik danışma hizmeti verilirken kültürel yaklaşımda ele alınan dil, din, ırk, sosyal sınıf vb. kültürel faktörlerin aktif olarak dikkate alınması gerektiği vurgulanmış ve danışanın kültürü hakkında bilgi sahibi olarak kültüre duyarlı bir psikolojik danışma hizmeti yürütmenin sürecin verimliliği açısından önemi üzerinde durulmuştur (Moodley, 2007). Bu bağlamda psikolojik danışmanların farklı kültürel gruplar konusunda yetersiz olduğu ve bu konu üzerine daha fazla araştırma yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tartışılmaya başlayan kültüre duyarlı psikolojik danışma nispeten yeni bir alandır ve psikolojik danışman eğitiminde henüz oturmuş bir temele dayanmamaktadır (Bektaş, 2006). Aynı zamanda mesleğe atılan psikolojik danışmanların farklı kültüre sahip danışanlarla karşılaştıklarında yetersizlik algısına sahip olmalarının yüksek bir olasılık olduğu belirtilmektedir. Bu noktada psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlülük psikolojisini anlamak ve etkin müdahaleler uygulamak için kültüre duyarlı yaklaşımlar geliştirmenin önemi üzerinde durulmaktadır.

Çokkültürlü etkileşim durumunda, farklı bir etnik-kültürel gruba ait olan danışanın davranış ve problemlerini değerlendirme ölçütlerinde, danışmanların kendi kültürlerinin normlarına göre değerlendirme yapması gibi bir yanlılık oluşmaktadır (Sue vd., 1999). Aynı zamanda farklı kültürlerden danışanlara yönelik kültüre özgü tekniklerin açıkça tanımlanması ve etkinliklerinin değerlendirilmesi boyutunda teorikleştirilmiş ayırt edici teknik ve yöntemlerin incelenmesi noktasında araştırma desteği yetersizdir (Patterson, 1996). Bu noktada kültürel etkenlere karşılık etkin bir psikolojik danışma süreci ve yetkin psikolojik danışmanların yetiştirilmesi açısından çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri kazandıracak kültüre duyarlı programlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ruh sağlığı profesyonellerinin etik standartlar doğrultusunda her bir danışanın benzersiz ihtiyaçlarına uygun ve etkili müdahaleler uygulama sorumluluğuna sahip olması ve farklı kültürden danışanlarına yönelik müdahalelerin çokkültürlü yeterliklere uyacak biçimde uyarlanması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır (Trimble vd., 2012). Ruh sağlığı alanında kültürlerarası etkinin güncel bir problemini ele alan bu araştırma, psikolojik danışmanların farklı kültürlere sahip danışanlarıyla etkin bir süreç izlemeleri ve olumlu tedavi sonuçları almaları için sahip olmaları gereken çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini kazandıracak eğitimlerin yetersizliği ve mevcut eğitimlerin etkinliğine dair araştırmaların kısıtlılığı üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda mesleki ve etik bir zorunluluk olarak ortaya çıkan kültüre duyarlı müdahalelerin geliştirilmesi ve çokkültürlü yeterliklere sahip uzmanların yetiştirilmesi boyutunda kanıt temelli uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı kültürel duyarlılık temelli bir psikoeğitim programı geliştirerek bu programın psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine etkisini ölçmektir. Bu doğrultuda psikoeğitim programının uygulandığı deney grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyleri ile herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlilik düzeyleri karşılaştırılarak programın etkililiği incelenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda test edilmek istenen hipotezler;

H0: KDTP programı uygulanan deney grubu ile herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

H1: KDTP programı uygulanan deney grubu ile herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kültürün psikolojik danışma alanındaki rolünün kavranmasıyla birlikte kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi önem kazanmaya başlamıştır. Birçok ülkede temel psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri çeşitli modeller eşliğinde kazandırılmaya çalışılmaktadır (Kağnıcı, 2013). Kültüre duyarlı yaklaşım, danışanların kültür kaynaklı ihtiyaç ve problemlerini anlamak, kültürel olarak uygun müdahale yöntemleri belirleyebilmek, danışanı anlama hatalarının önlemek ve bütünsel bir yaklaşım sergilemek adına büyük önem taşımaktadır (Arpentieva, 2016).

Sue ve diğerleri (1992) danışman müdahale yöntemlerini uygularken danışanın yaşam deneyimleri ve kültürel değerleriyle tutarlı hedefler belirlediğinde danışma sürecinin etkinliğinin arttığını savunmaktadır. Bu noktada danışmanın kendi, danışanı veya danışma süreci üzerindeki baskın kültürel etkinin farkında olması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma, geleneksel bağlamda yeterince hizmet verilmeyen gruplara daha çok ulaşma fırsatı yaratmıştır. Aynı zamanda, sistemik değişimi savunmak için yenilenmiş bir sosyal sorumluluk ve aktivizm duygusunu teşvik etmesi bakımından önemli bir yaklaşımdır (Atkinson vd., 1993).

Araştırma kapsamında ele alınan kültürel duyarlılık temelli psikolojik danışma psikolojik danışman adaylarının danışanlarıyla kurdukları terapötik ilişkilerin tüm aşamalarında bilgi, beceri ve farkındalık boyutunda katkı sağlamayı amaçladığından önemli bulunmaktadır. Buradan hareketle kültüre duyarlı hizmet verecek psikolojik danışmanların bu konuda farkındalık ve beceri kazanabilmeleri için bazı eğitimlerin olması ihtiyaç haline gelmektedir (Erdur, 2007). Bu bağlamda çokkültürlü psikolojik danışma becerilerinin kazandırılmasına yönelik eğitim programlarının (alan uygulaması modeli, bütünleştirme modeli, ayrı ders modeli vb.) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanına kazandırılmasına ilişkin birçok öneri sunulmuş ve Türkiye'de sayılı üniversitede lisans ve yüksek lisans düzeylerinde seçmeli ders olarak yürütülmeye başlanmıştır (Kağnıcı, 2013).

Türk alan yazın incelendiğinde psikolojik danışma alanında kültüre duyarlı yaklaşımların etkisi, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini yordayan değişkenler ve alandaki uzman ve adayların algılarına yönelik ilişkisel/betimsel araştırmalar ön plana

çıkmaktadır (Genç ve Şahin, 2019; Korban, 2018; Yayla ve İkiz, 2017). Bunun yanında konuya ilişkin uygulamalı ve deneysel çalışmalara yeterince yer verilmediği gözlenmiştir. Bu bağlamda KDTP programının psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü yeterlik düzeylerine etkisinin kanıt temelli uygulamalar açısından literatüre katkı sunması ve Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma eğitiminin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programlarında yer almasının önemi boyutunda bilimsel bir temel oluşturması açısından önem taşımaktadır.

1.4. Sayıltılar

1. Psikolojik danışman adaylarının veri toplama araçlarını dürüst, içten ve dikkatli bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
2. Kontrol dışındaki değişkenlerin deney ve kontrol grubunu aynı düzeyde etkilediği varsayılmıştır.
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü son sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.
2. Adayların çokkültürlü yeterlik düzeylerinin ölçülmesinde tek bir ölçek esas alınarak "Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği" ile sınırlandırılmıştır.
3. Programın uzun vadeli etkilerini değerlendirebilmek için izleme ölçümü yapılmamıştır.

1.6. Tanımlar

Kültür: Yaygın kabul görmüş tanıma göre kültür, toplum içinde yaşayan bireylerin nesilden nesle aktarılan öğrenilmiş bir anlam ve davranış sistemi olarak kabul görmektedir (Ponterotto, 1995). Topluma ait ortak kabul edilen değerler, tutumlar ve inançlar bütünü kültür kavramıyla açıklanmaktadır.

Çokkültürlülük: Amerikan Psikoloji Derneği (APA) (2017) çokkültürlülüğü dil, din, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik, sosyal sınıf ve diğer kültürel boyutları içeren çok yönlü bir kavram olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise çokkültürlülük farklı kültürlerin varlığını, değerlerini kabul etmek, tanımak ve toplum içinde farklı kültürlerin yer almasına izin vermek olarak açıklanmaktadır (Taylor, 1996).

Kültürel Duyarlılık: Kültürel duyarlılık toplum içinde bir arada yaşayan farklı kültürlere karşı bireylerin kendi kültürel çerçeveleri ile birlikte diğer kültürlerin çerçeveleri ile empati kurabilmesine imkan veren ön yargıdan uzak ve saygılı bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Bennett, 2004).

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma: Kültüre duyarlı psikolojik danışma çokkültürlü yapı bağlamında sahip olunması gereken farkındalık, bilgi ve becerileri kapsayan uygulamalar olarak ifade edilmektedir (Arredondo vd., 1996). Sue (1996) ise kültüre duyarlı psikolojik danışmayı danışmanlık alanında özgürleşme ile ilgili bir çerçeve; kendini başkalarıyla ve sosyokültürel bağlamla ilişki içinde görebilme olarak tanımlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal çerçevenin ele alındığı bu bölümde kültür, kültür ve psikolojik danışma, çokkültürlülük, kültürel duyarlılık, kültüre duyarlı psikolojik danışma, Türkiye ve dünyada kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve araştırma konusuna ilişkin yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Kültür

Dünya birbirinden farklı sayısız birey ve topluluklar arasındaki ilişkiler ağını temsil eden bir ortamdır. Her birey doğrudan ya da dolaylı olarak başkalarıyla iletişim ve deneyim akışına sahip olduğu yerel dünyalara sahiptir. Bu noktada insanı var eden ve insanca var edilen değer, inanç, statü gibi kavramlar kültür çatısı altında birleşerek belli tarihsel dönemlerle kültürlerin oluşumuna hizmet etmiştir.

Kültür kavramının tarihsel kökenleri Antik Roma da tarım ve toprağın işlenmesi ile ilişkilendirilen ve Latincede ekip biçmek, yetiştirmek anlamına gelen "colore" fiil kökünden türeyen "cultura" kelimesine dayandırılmaktadır (Oğuz, 2011). Araştırmalarda karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele alınan kültür, içinde geliştiği toplumun algılama, uygulama ve değer biçme potansiyellerine göre farklı anlamlarına erişilebilen bir kavramdır (Purhonen vd., 2023). Yaygın kabul görmüş tanıma göre kültür, toplum içinde yaşayan bireylerin nesilden nesle aktarılan öğrenilmiş bir anlam ve davranış sistemi olarak kabul görmektedir (Ponterotto, 1995).

Toplumbilim terimi olarak ele alındığında kültür, geleneksel bağlamda kültürel ve kültürlerarası farklılıklar yerine toplumlar arası davranış, değer ve normlardaki farklılıklara odaklanmaktadır (Atari ve Henrich, 2023). Bu bağlamda kültür, topluma ait ortak kabul edilen değerler, tutumlar ve inançlar bütünü olarak ele alınmaktadır. Antopolojik açıdan kültür, sosyalleşme yoluyla öğrenilip nesilden nesile aktarılan bilgi, inanç, ahlak, hukuk, örf, adet gibi olguları içeren karmaşık bir bütün olarak ele alınmaktadır (Tylor, 2021). Bu

noktada günlük dilde kültürün farklı biçimlerine rastlanması olağandır. Örneğin kültür etnik köken veya ırk anlamında kullanılan milliyetlerin bir ifade biçimi olabilirken aynı zamanda türlü ritüel, gelenek, giyim ve yemek gibi eğilimleri yansıtmak için de yaygın biçimde kullanılabilmektedir.

Kültür kavramı genel çerçevede ele alındığında kültüre yönelik betimleyici tanımlar, toplumun farklı faaliyet ve davranış türlerine; tarihsel tanımlar, miras ve geleneklerine; normatif tanımlar, kültüre ilişkin norm ve kurallara; genetik tanımlar, kökenlere ve psikolojik tanımlar öğrenme, problem çözme gibi bilişsel ve davranışsal yaklaşımlara vurgu yapmaktadır (Berry, 2003). Günümüz dünyasını etkisi altına alan postmodern bakış açısı ve küreselleşme ise kültüre yönelik geleneksel tanımlamalara ek olarak dinamizme, değişkenliğe ve sınırlararası akışa vurgu yapmaktadır (Özkul, 2023). Kültür bu yönüyle hem bütünleştirici hem de ayırıcı rol üstlenerek yerel ve küresel dinamiklere bağlı gelişen çatışma ve uyum sağlama süreçlerini de kapsayan bir yapı olarak ele alınabilmektedir.

Hofstede (1980) bir birey için karakter neyse bir topluluk için de kültürün o anlamı taşıdığını vurgulayarak kültürün kolektif olarak benimsenen bir değerler sistemi olduğunu öne sürmektedir. Her bireyin içinde yetiştiği toplumun değer ve yargılarını benimseme düzeyi ise belli faktörlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bireyler arasında gözlemlenen benzerlik ve farklılıklar olduğu gibi dünyadaki sayısız toplulukların değerler sistemi arasında da birtakım benzerlik ve farklılıklar mevcuttur. Bu noktada kültürlerin birbirinden net çizgilerle ayrılamayacağı vurgulanmakta ve bireylerin bir kültürün tüm unsurlarını tamamen benimsemesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Bir toplumun veya sosyal grubun insan davranış ve eylemlerine etki eden kendine özgü kültürel yapı unsurlarını oluşturabilmesi gibi kültürel unsurların değişikliği ve evrimine yol açarak mevcut düzenin değişimine ve dönüşümüne de katkı sunması mümkündür (Chen, 2024). Bu sebeple kültürel değişme ve gelişme sürekli bir devinim halinde varlığını sürdürmekte ve yaşama dair birçok alanda farklı boyutlarda etkisini sürdürmeye devam etmektedir.

2.2. Kültür ve Psikolojik Danışma

Günümüz dünyasında postmodernist görüşün yaygınlaşması ile gerçeklik anlayışı değişim göstermeye ve insanların gerçeklik/doğruluk anlayışında kültürün etkisi ön plana çıkmaya başlamıştır (Arredondo ve Toporek, 2004). Gerçekliğin sosyokültürel olarak yapılandığı ve insanların yaşadığı çevrenin gerçeklik anlayışına olan bu etkisi psikolojik danışma alanına da yansımıştır. Farklı kültürden danışanlarla yürütülen danışmalarda bireyler arasındaki farklılıkların danışma sürecine etkisi üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır.

Ruh sağlığı alanında mevcut bir ırka faydalı olan geleneksel yaklaşımların, farklı bir ırktan danışanlar üzerinde yeterince etkili olmadığına yönelik kazanılan farkındalık, alandaki uzman ve araştırmacıları teorik ve pratik anlamda kültüre duyarlı yaklaşımlar üzerinde çalışmaya itmiştir (Tomlinson-Clarke ve Cheatham, 1993). Bu çalışmalar, psikolojik danışma alanında kültüre duyarlı yaklaşımlarla birlikte bireyler arasındaki çeşitliliğe vurgu yaparak kültürel dinamiklerin bireyin bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçlerine nasıl etki ettiği üzerinde durmuştur.

Psikolojik danışma alanında kültür boyutuna yönelik çalışmalarda deneysel verilerden önce kültürel varsayımlara dikkat çekildiği gözlenmiştir. Çeşitli ruhsal hastalıkların toplumsal ortama bağlı olarak geliştiği öne sürülürken geliştirilen her tedavi ve yöntemin kültürle ilişkisi gözlenmeye başlanmıştır (Good ve Good, 2017). Bu noktada kültürlerarası olarak nitelendirilebilecek ruh sağlığı uzmanlarınca, insana yalnızca biyolojik açıdan bakılıp kültürden bağımsız evrensel bilgi oluşturulması hususunda eleştirel bir tutum sergilenmiştir. Kültür ve psikolojik danışma bileşimi danışan-terapist ilişkisi kapsamında ele alındığında ise hem danışman hem de danışanın geldiği kültürel bağlam ile mevcut değer ve inançlarının danışma sürecine nasıl etki ettiğinin anlamlandırılması boyutu önem taşımaktadır (Çevik, 2014). Bu bağlamda psikolojik danışmada ele alınan kültür boyutu, terapistlerin kültürel çeşitliliğe duyarlı ve yetkin profesyoneller olarak yetiştirilmesi odağına sahiptir.

2.2.1. Kültür ve Temel Psikolojik Süreçler

Kültürün psikolojik danışma bileşiminde insanın gelişim, öğrenme ve davranışlarına etki eden temel psikolojik süreçlerine etkisi; biliş, dil, duygu ve kişilik boyutlarıyla ele alınmıştır.

Kültür ve Biliş

Biliş kavramı algılamayı, tanımayı, akıl yürütmeyi ve yargılamayı içeren bilgi edinme eylemi veya süreci olarak tanımlanmaktadır (Gander vd., 1981). Bu bağlamda duyusal girdilerin işlenip belli bir çıktıya ulaşılması boyutunda işlenen tüm psikolojik süreçlerin ifadesinde kullanılabilmektedir. Bu süreçler bedensel, ruhsal, zihinsel ve kültürel değişkenlerle ilişkili olan dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır (Akpunar, 2011). Bu noktada insanların içinde var oldukları kültür, dünya hakkında bilgi alma biçimlerini etkilediği gibi bu bilgiyi işleme biçimlerine de etki edebilmektedir.

Biliş üzerinde kültürel etkilerin ele alındığı çalışmalarda dikkat, algı, hafıza gibi boyutlar temel alınırken insanların başkalarına ve çevrelerine yönelik verdiği tepkiler, sahip olunan algıları ve mevcut yargıları gözlenmektedir (Ji ve Yap, 2016). Bu bağlamda bilişsel gelişme ve büyümeyi kültürel bağlamda ele alıp bireylere yönelik zihinsel süreçler, düşünce tarzları ve öğrenme şekillerini kavramsallaştıran temel teoriler mevcuttur. İsviçreli Psikolog Piaget'in bilişsel gelişim teorisi bireylerin bebeklikten yetişkinliğe uzanan gelişimini evrelerle açıklamaktadır (So, 1964). Bu evreler belli yaş dönemlerindeki bireylerin bilişsel yetilerinde gözlemlenen değişiklikleri tanımlarken evreler arası geçiş süreçlerinin genel prensiplerini açıklayarak bu süreç ve yetilerin kültürel bağlamda nasıl değişebileceklerini ortaya koymaktadır.

Piaget'e göre bilgi, bireyin biyolojik gelişimi, fiziksel donanımı ve sosyal çevresi arasındaki etkileşimlerle yapılandırılmaktadır (Tomasello, 2000). Bu perspektif bireyin sadece içsel faktörlerle değil aynı zamanda dış çevre ve kültürel etkileşimlerle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Sovyet Psikolog Vygotsky'nin sosyokültürel gelişim teorisi ise küreselleşme bağlamında ele alındığında benzer biçimde sosyal ve kültürel faktörlerin bilişsel gelişim üzerindeki etkisini ele alırken gelişim düzeylerinden ziyade

bireyin potansiyeline odaklanarak öğrenme sürecinde sosyal etkileşim ve rehberliğin kritik önemine vurgu yapmaktadır (Marginson ve Dang, 2017). Vygotsky bilişsel gelişimin temel belirleyicileri arasında yer verdiği sosyal çevreyle etkileşim sürecinde dilin rolünün büyük önem taşıdığını ve bir iletişim aracı olmasının ötesinde düşünce süreçlerini organize etme, anlama ve ifade etme aracı olarak işlev gördüğünü belirtmektedir.

Kültür ve Dil

Dil kavramı insanoğlunun evrimine dayandırılıp tarihçesi oldukça karmaşık olan ve kişilerarası bilgi, düşünce, duygu ve arzuların aktarımını sağlayan bir iletişim aracıdır (Kramsch, 1998). Aynı zamanda dil, kültürün geliştirilmesi, sürdürülmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan sistemik ve dinamik bir yapıyla evrimini sürdürmektedir. Dünya üzerindeki kültür çeşitliliğine bağlı olarak farklı coğrafyalara dağılıp mikro ve makro düzeyler arasında farklı etkilere sahip olduğu bilinen binlerce dil bulunmaktadır. Kültürün dille ilişkisi ele alınırken sözlü iletişimin yanı sıra jest, mimik, davranış, ses tonu ve hatta sessizlik gibi sözsüz ifadeler de dikkate alınmaktadır (Matsumoto ve Juang, 2016).

Farklı dilleri konuşan insanların farklı düşünce ve deneyimlere sahip olabileceği savından yola çıkan araştırmalarda kültürdeki görelilik kavramının konuşulan dil ve iletişim biçimi için de geçerli olduğu savunulmaktadır (Sapir, 2003; Whorf ve Veretennikov, 2016). Literatürde “Sapir-Whorf” veya “dilsel görelilik” olarak ele alınan bu hipotez, farklı dilleri konuşabilen bireylerin aynı zamanda farklı kültürlerin düşünce kalıplarına da sahip olabileceğini öne sürmektedir. Öyle ki ayrı dillerde aynı anlamı taşıyan sözcük veya cümlelerin farklı kültürlerde belli semboller veya kavramsal ilişkilere yönelik farklı anlamlar kazanabildiği görülmektedir (Elgin, 2000). Bu noktada kültürün yapısal olarak bir dilin ses yapısından sözcük dağarcığına, sözcüklerden cümle yapılarına ve anlamlı ifadeler oluşturma kurallarına tezahür ederek duygu, düşünce ve davranışlara etki edebildiği görülebilmektedir.

Kültür ve Duygular

Duygular, çeşitli psikolog ve bilim insanları tarafından belli teoriler kapsamında farklı tanımlamalara sahip bir kavramdır. Genel bağlamda duygular, insanların yaşam

deneyimlerine yön veren, benlik algısı, başkalarıyla olan ilişkiler, davranışlar ve kararlar konusunda rehber niteliği taşıyan kompleks yapıdaki içsel durumların ifadesi olarak ele alınmaktadır. Darwin, duyguların somut ifadesi olarak bilinen yüz ifadelerinin evrimsel olarak diğer davranışlar gibi biyolojik temellere dayanıp doğuştan geldiğini ortaya koymuştur (Hess ve Thibault, 2009). Bu noktada duygusal ifadelerin kültürden bağımsız olarak evrensel niteliğe sahip olduğunu savunmuştur. Margared Mead ve Ray Birdwistell gibi ünlü antropologlar ise duygusal ifadelerinin tıpkı bir dil gibi öğrenme yoluyla çevreden edinildiğini savunmuştur (Beatty, 2014).

Duyguların evrensel nitelik taşıyıp taşımadığı konusu 1960'lardan sonra psikolog Paul Ekman ve Wallace Friesen tarafından metadolojik bir temele oturtulmuştur. Buna göre farklı kültürlerde, aynı yüz ifadelerine yönelik algıların ölçüldüğü benzer çalışmalarda öfke, tiksinti, korku, mutluluk, üzüntü, şaşkınlık ve küçümseme olarak belirlenen 7 duygu için benzer kanılara ulaşıldığı; dolayısıyla bu temel duyguların tüm kültürler için evrensel nitelik taşıdığı sonucuna varılmıştır (Ekman ve Friesen, 1971). Bu durumun kültürlerarası anlayış ve empati için önemli olacağı söylenebilir. Ancak yapılan araştırmalar evrensel sinyaller veren temel duyguların yanında farklı kültürden insanların duygusal deneyimlerinin, sıklık-güçlük derecelerinin ve fizyolojik-bedensel tepkilerinin farklı olabileceğini ortaya koymuştur (Matsumoto ve Juang, 2016). Bu bağlamda duygusal deneyimlerin evrensel nitelik taşımalarının yanı sıra kültüre özgü etkiler taşıyabileceği ortaya konmuştur.

Kültür ve Kişilik

Kişiliğe yönelik tanımlama ve bakış açıları ruh biliminde birçok kuramın özünü oluşturmaktadır. Örneğin Freud'un psikanalitik bakış açısı, Jung ve Adler'in neoanalitik yaklaşımları, Watson ve Skinner'in davranışsal perspektifi, Rogers ve Maslow'un hümanistik tarzı ve Bandura'nın sosyal bilişsel yaklaşımının kişiliğe yönelik tanımlarla insanı anlamlandırma boyutundan psikopatolojiye yönelik tedavi biçimlerinin uygulanmasına kadar ruh sağlığı alanına temel oluşturduğu savunulmaktadır (Boyle vd., 2008).

Kişilik genel olarak bireylerin farklı olay, durum, bağlam veya kişilere karşı gösterilen nispeten kalıcı duygusal, bilişsel ve davranışsal yatkınlıklar olarak tanımlanmaktadır (Allport, 1960). Bu noktada kişilik bireyin karakteristik düşünme,

hissetme ve davranma modeli olarak ele alınabilir. Bireylerin sahip oldukları kişiliklerin üzerindeki kültürel ve kültürlerarası etkilerin tartışıldığı araştırmalar literatürde geniş yer kaplamaktadır. Bu araştırmalar kişilik ve davranış yapılarının biyolojik temellere bağlı olarak doğuştan gelen mizaç eğilimleri tarafından etkilenebileceğini ifade ederken mizacın dışavurumu ve ifadesi boyutunda ise büyük ölçüde kültürel norm ve değerlere bağlı olduğunu ortaya koymaktadır (Gardiner, 2018).

Kültürlerin kişilik yapılarına etkisi yaygın biçimde bireysel ve kolektivist bakış açısı olmak üzere iki kategoride incelenmektedir (Triandis, 2001). Örneğin Kuzey Amerika ve Avrupa kültürlerinde yaygın gözlemlenen bireyci bakış açısı farklılıklara, bağımsızlığa ve özerk yaşantılara vurgu yaparken; Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi kültürlerde gözlemlenen kolektivist bakış açısı başkalarıyla olan karşılıklı ilişkiler, grup bağlığı ve iş birliğine vurgu yapmaktadır. Ekolojik sistemler ise belirli bir bağlamda yaşayan insan topluluklarının büyük ölçüde benzerlik gösterdiğini ve kişilik yapılarının çeşitli düzeylerdeki çevresel faktörlere bağlı olarak şekillendiğini ifade etmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Sosyal kimlik kavramıyla ifade edilen bu durum, kültürün kişiliğe etkisi sonucu oluşan ve kişiliğin sosyal bağlamdaki etnik, cinsel, dini ve diğer toplumsal kategorilerinden beslenen bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Hopkins ve Reicher, 2011).

2.3. Çokkültürlülük

Toplumlar doğası gereği çeşitlilik içeren karmaşık yapılar olduklarından tamamen homojen bir toplumun varlığı etnik, kültürel, dilsel ve sosyal farklılıkların doğal bir sonucu olarak imkânsız bulunmaktadır. Bu çok katmanlı dinamik, toplumsal bağlam, tarihsel faktörler ve bireysel deneyimlerle birlikte anlam kazanarak sanat, edebiyat, eğitim ve sosyal bilimler gibi çalışma alanlarına konu olan çokkültürlülük kavramını ön plana çıkarmaktadır.

Çokkültürlülük bilincinin 1970'li yılların başında Avustralya ve Kanada'ya gerçekleşen göç dalgasıyla birlikte yerel halk ve göçmenler arasında oluşan kültürel geçişin etkilerine yönelik geliştirilen politikalarla yayılmaya başladığı öne sürülmektedir (Doytcheva ve Akıncılar-Onmuş, 2009). Günümüz toplumlarında ise 20. yüzyıldan itibaren süregelen ve etkisinin yüzyıllar süreceği ön görülen göç dalgasına bağlı "hareketlilik" kültürel çeşitliliğin kaynağı olarak ele alınmaktadır.

Çokkültürlülük kavramı birçok disiplinin perspektifleri ile farklı anlamlar kazanmaktadır. Taylor (1996) çokkültürlülüğü, farklı kültürlerin varlığını, değerlerini kabul etmek, tanımak ve toplum içinde farklı kültürlerin yer almasına izin vermek olarak açıklamaktadır. Sosyolojik perspektife sahip bu tanım, toplumdaki çeşitliliğin dinamiklerini ve gruplar arası ilişkileri nasıl şekillendirdiğine odaklanmaktadır.

APA (2017) çokkültürlülüğü dil, din, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik, sosyal sınıf ve diğer kültürel boyutları içeren çok yönlü bir kavram olarak tanımlamaktadır. Psikolojik perspektife sahip bu tanım, bireylerin kültürlerarası becerilerini, duyarlılıklarını ve yeteneklerini çokkültürlü ortamda nasıl bütünleştirdikleri ve kimliklerini nasıl şekillendirdiklerine odaklanmaktadır. Parekh (2002) ise siyasi bir perspektifin temel unsuru olarak kavramsallaştırdığı çokkültürlülüğü, yalnızca kimlik ve bireyler arasındaki farklılıkla sınırlı tutmayıp, kültürle iç içe geçmiş ve kültürden beslenen inanç, norm ve davranışlarla birlikte ele almaktadır.

2.4. Kültürel Duyarlılık

Kültürel duyarlılık tarih boyunca ilkçağ filozoflarından modern insan hakları hareketlerine gelişen ve dönüşen bir kavram olarak farklı konu alanlarınca ele alınmış ve günümüzde küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle önemi giderek artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

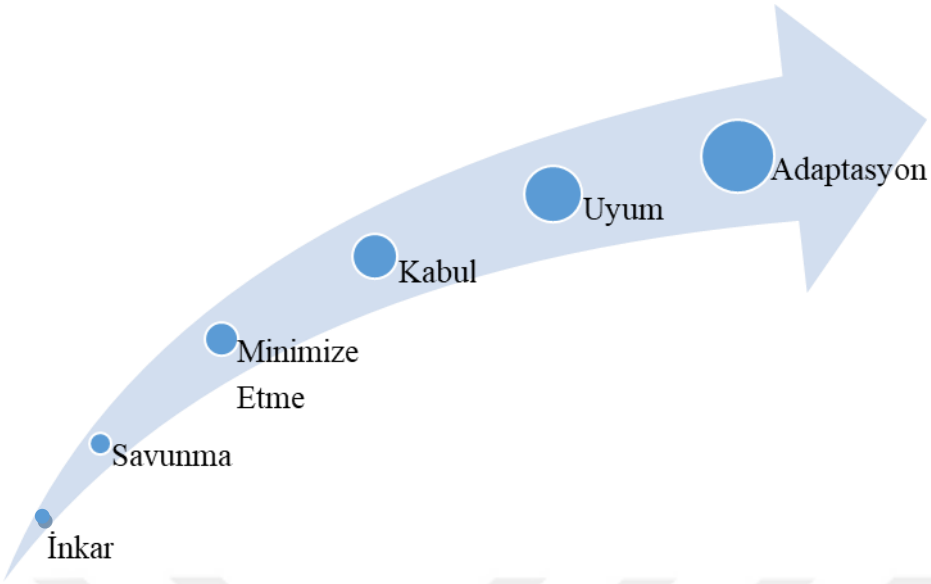
Geçmiş yıllarda kültürel çeşitliliği teori ve uygulamalarda yeterince dikkate almayan danışmanlık ve psikoloji alanı azınlık kültürlere yönelik ilk girişimlerle kültürel duyarlılık kavramı üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. 1950'lerden bu yana tartışılmaya başlayan kültürel çeşitliliğe bağlı sorunlar kültüre duyarlı müdahaleler geliştirme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) siyahi insanların iş gücüne kazandırılması ana amacıyla başlayan hareket Erikson (1950)'un bakış açısıyla genişletme politikalarına değinilmiş ve Avrupa'da yayılmaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda ruh sağlığı alanında kültürel duyarlılık daha resmi olarak incelenmeye başlanmış ve 1970'lerden itibaren deneysel çalışmalar artış göstererek mesleki kuruluşlar kültüre duyarlı danışmanlık konusunda uzmanlıklar geliştirmeye başlamışlardır

(Atkinson vd., 1979). Egemen kültür karşısındaki asimilasyon politikalarına alternatif olarak kültürleşme politikaları tartışılmaya başlanarak çokkültürlü yapıya ilişkin farklı görüşler türediği gözlenmiştir. Bu bağlamda tekkültürlülük veya baskın kültürel grubun diğer kültürel gruba uyguladığı eritme politikalarının ırkçı politikaların artmasına ve dolayısıyla kültürlerarası çatışmalara yol açtığı savunulmuştur (Sue, 1983). Kültüre duyarlı yaklaşımları savunan araştırmacı ve politikalar (Bhawuk ve Brislin, 1992; Chen ve Starosta 1997; Foronda, 2008; Ridley vd, 1994) giderek artış göstermiş ve farklı kültürlerin inanç, değer yargıları, yaşam tarzları, problem çözme ve karar verme süreçlerinin birbirinden farklı olduğu ve dünyayı nasıl gördüklerine etki ettikleri kabul görerek kültürel duyarlılık kavramı giderek önem kazanmaya başlamıştır.

Kültürel duyarlılık kavramıyla ilişkili olarak alanyazında çeşitli tanım ve teorik çerçeveler kullanılmaktadır. Bennett ve Bennett (2004) kültürel duyarlılığı, bireyin kendi kültürünü referans olarak ele aldığı etnik merkezli anlayıştan kültürel çeşitlilik bağlamında farklı kültürel perspektifler geliştirdiği etnik göreceli aşamaya evrilme sürecini ele aldığı gelişimsel modelle açıklamaktadır.

Modelde bir birey veya grubun diğer kültürlere karşı nasıl bir yaklaşım sergilediği ve bu yaklaşımın gelişimsel süreci ele alınmaktadır. 6 aşamadan oluşan modelin ilk 3 aşaması etnosentrik bir yaklaşımla bireyin kendi kültürünü referans almasını temsil ederken son 3 aşaması etno-göreceli bir yaklaşımla bireyin kendi kültürünü diğer kültürlerin bağlamına yerleştirerek değerlendirebilmesini ifade etmektedir.

Şekil 1. Kültürel duyarlılık gelişimsel modeli (Bennett ve Bennett, 2004)

1. İnkar, kültürel farklılıkları dikkate almama veya önemsememe,
2. Savunma, kültürel farklılıkları yargılama ve ayrıştırma,
3. Minimize etme, kültürel farklılıkları önemsizleştirme ve evrenselliği vurgulama,
4. Kabul, kültürel farklılıkları kabul etme ve ilgi duyma,
5. Uyum, kültürel farklılıklara uyum sağlama ve empati geliştirme,
6. Adaptasyon, kültürel farklılıkları özümseme aşaması olarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda kültürel duyarlılık bireyin farklı kültürlere kendi kültürel çerçeveleri ile değil diğer kültürlerin çerçeveleri ile empati kurabilmesine imkan veren ve yalnızca düşünce değil davranış boyutunda da kendi kimliğini kaybetmeden saygılı bir biçimde farklı kültürel çerçeveler arasında esneklikle geçiş yapabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Kültürel duyarlılık aynı zamanda bireyin kendi kültürünün diğer kültürlerden üstün değil farklı olduğunu kabul ederek kültürel farklılıkları anlamada artan bir farkındalık ve gelişmişliği ifade etmektedir (Bennett ve Hammer, 2017). Bu bağlamda kültürel duyarlılık, farklı kültürel grupların değer, norm, inanç ve yaşam stillerine anlayış gösterme ve empatik, saygılı bir iletişim kurma yeteneği olarak ele alınabilmektedir.

Kültürel duyarlılık kavramı ile ilişkili olup birbiri ile zıt mekanizmalara sahip kültürlerarası empati ve mikro saldırganlık kavramları kültüre duyarlı psikolojik danışma perspektifinde ele alınan önemli kavramlar olup bu bölümde ele alınmıştır:

2.4.1. Kültürlerarası Empati

Kültürlerarası empati farklı kültürler arasındaki mesafeleri ortadan kaldıran ve farklı değer ve beklentilere karşılık derin bir anlayış içeren tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Dyche ve Zayas, 2001). Empati kavramıyla doğrudan ilişkili olan kavram, bireyin kendisi ile diğeri arasındaki sınırın net bir algısını korurken farklı kültüre sahip diğer birey veya grupları anlamaya çalıştığı entelektüel ve duygusal benliğin bütüncül bir ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Ruh sağlığı alanında kültürlerarası duyarlılığı geliştirmeye yönelik ele alınan bu kavram, danışman ve danışan arasındaki kültürel mesafeyi kapatması ve farklı kültürden danışanlarla bir danışma süreci yürütülürken sahip olunan mevcut bilgi, beceri ve tutumların üzerine çıkılarak etkin bir süreç inşa edilmesine olanak sağlaması açısından önem taşımaktadır.

2.4.2. Mikro Saldırganlık

Mikro saldırganlık terimi, Hardvard Üniversitesi psikiyatri profesörü Pierce (1970) tarafından literatüre kazandırılmış olup profesörün Siyahi Amerikalılarla yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Mikro saldırganlıklar çoğunlukla ön yargılı, negatif ve zararlı tutumlara sahip olduğunun farkında olmayan ve iyi niyetli olduğu düşünülen kişiler tarafınca toplum tarafından dezavantajlı nitelendirilip değersizleştirilmiş grup üyelerine yönelik sözlü, sözsüz veya fiziksel davranışlardır (Sue vd., 2001). Irksal mikro saldırganlıklara odaklanan ilk teoriler günümüzde daha geniş bir perspektifte ele alınmakta ve toplumda çeşitli hedef gruplara yönelik mikro saldırganlıklara dikkat çekilmektedir (Sue ve Spanierman, 2020). Hedef gruba yönelik aşağılayıcı, küçümseyici, zorbalık ve duyarsızlık içeren bu davranışlar psikolojik, duygusal ve davranışsal olarak hedef grubun reddedilmesi, dışlanması ve göz ardı edilmesi boyutlarında açığa çıkmaktadır.

Günlük yaşamda sosyal ortam ve kurumlarda kültürel kimliğin herhangi bir parçasını oluşturan unsurlara yönelik kötücül söylem ve eylemlerle kendini gösteren mikro saldırganlık; eşitsizlik, yok sayma ve özgüven kaybı gibi sonuçlar doğurarak öznel iyi oluşa ve aidiyet duygusuna zarar vermektedir (Williams vd., 2021). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, sürekli olarak mikro saldırganlığa maruz kalan kişilerde anksiyete, depresyon, düşük benlik saygısı gibi (Blume vd., 2012; Nadal vd., 2014; Thai vd., 2017) ruh sağlığı problemlerine sahip olma riskinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada ruh sağlığı alanında da gözlemlenmesi mümkün olan mikro saldırganlık unsurları; danışan ile danışman arasında oluşabilecek direnç durumlarını önlemek ve terapötik uygulamada saldırganlık olarak algılanabilecek söz, tutum ve davranışların farkında olunması açısından önem taşımaktadır.

2.5. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma

Dünyada etkisi giderek artan küreselleşme, savaş, göç hareketleri, demografik değişimler ve zorlayıcı çevresel etmenlerle birlikte ortaya çıkan toplumsal çeşitliliğe uyum sağlamak günümüzde zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ruh sağlığı alanıyla doğrudan ilişkili olan tüm bu boyutlar kapsamında psikolojik danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışmasının oldukça beklendik bir durum olduğu belirtilmektedir (Falender, 2021). Bu noktada ekonomi, politika, hukuk gibi temel alanlarda olduğu gibi psikolojik danışma alanında da duyarlılık temelli, sürdürülebilir ve kapsamlı stratejiler geliştirmenin büyük önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Psikolojik danışma süreci, bireyin ruhsal sağlığını iyileştirmeye yönelik bir terapötik sürecin ötesinde, aynı zamanda sosyopolitik sonuçlar doğurabilen bir politik eylemi temsil etmektedir (Pedersen vd., 2015). Bu açıdan bireyin iç dünyasını anlamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal bağlamdaki güç dinamikleri üzerinde bir etki yaratma ve potansiyel dönüşümleri ele alma kapasitesini de içinde barındırmaktadır. Bu kapsayıcı nitelik kültüre duyarlı psikolojik danışmaya yönelik tanımlamalara etki etmektedir.

Sue (1996) kültüre duyarlı danışmayı danışmanlık ve psikoterapide özgürleşmeyle ilgili bir çerçeve; kendini başkalarıyla ve sosyokültürel bağlamla ilişki içinde görme olarak

tanımlamaktadır. Diğer bir tanımda ise kültüre duyarlı psikolojik danışma, çokkültürlü yapı bağlamında sahip olunması gereken farkındalık, bilgi ve becerileri kapsayan uygulamalar olarak ifade edilmektedir (Arredondo vd., 1996). Bu bağlamda kültüre duyarlı psikolojik danışmada bireyin beslendiği kültürel bağlamın davranış boyutuna etkisi kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıklar esasında incelenmektedir.

Ridley ve diğerleri (1994) psikolojik danışma alanında kültürel duyarlılığı anlama ve yorumlama sürecine ilişkin algısal bir şema modeli geliştirmişlerdir:

Tablo 1

Kültürel duyarlılığın göstergeleri

Kültürel Duyarlılığın Göstergeleri		
Kültüre Duyarlı Davranışın Ön Koşulları ⇨	Kültüre Duyarlı Davranış ⇨	Kültüre Duyarlı Davranışın Etkileri
○ Bilgi ○ Farkındalık ○ Tutum/inançlar ○ Duygular ○ Bilişsel Yetenekler ○ Algısal Yetenekler	○ Kültürel bilgi sorgulama ○ Kendi değerlerini ifade etme ○ Kültürel olarak uygun tedavi hedefleri belirleme ○ Değerlendirmede etik ve içsel kriterlerin dengelenmesi	○ Düşük yıpranma ○ Yüksek danışan memnuniyeti ○ Yüksek danışan motivasyonu ○ Danışmanın empatik ve güvenilir olarak değerlendirilmesi ○ Sonuç ölçümlerinde olumlu değerlendirmeler

Modelde kültürel duyarlılığa yönelik göstergeler; kültüre duyarlı davranışın ön koşulları, kültüre duyarlı davranış ve kültüre duyarlı davranışın etkileri ele alınarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda kültüre duyarlı davranışın bilgi, farkındalık, tutum/inanç, duygular, bilişsel ve algısal yetenekler ön koşuluyla gerçekleşebileceği; kültürel bilginin sorgulanması, öz değerlerin ifadesi, kültüre uygun tedavi hedeflerinin belirlenmesi ve etik hususların dengelenmesi ile kendini gösterdiği; düşük yıpranma, yüksek danışan

memnuniyeti ve motivasyonu, danışmanın empatik, güvenilir olarak değerlendirilmesi ve sonuç ölçümlerinde olumlu değerlendirmelerle danışma sürecine etki ettiği belirtilmektedir.

Psikolojik danışma alanının etik bağlamda kazanılması beklenen normlarını kültürel duyarlılık kapsamında yeniden değerlendiren uzmanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma hizmeti veren ruh sağlığı profesyonellerine yönelik bazı öneriler sunmuşlardır (Bond, 2015). Bunlar arasında;

- Ruh sağlığı alanındaki çalışmalarda araştırmacıların kültürel fikirlerini yansıtmasına izin verilmesi
- Bir olgunun psikolojik ve davranışsal düzlemde değerlendirilirken içinde bulunulan özel koşulların dikkate alınması
- Kavramsallaştırma yapılırken sosyokültürel bağlamın göz önünde bulundurulması
- Bir araştırma konusunun hem özel yapısı hem de oluşum süreci hakkında derinlemesine inceleme yapılarak doğal ve somut ayrıntılarla başlamanın kural edinilmesi gibi öneriler yer almaktadır.

Bu noktada ruh sağlığı alanında farklı kültürel geleneklere duyarlı normların yansıtılmasına izin verilmesinin amaçlandığı ve ruh sağlığı alanında kültüre duyarlı yaklaşımların teşvik edildiği görülmektedir.

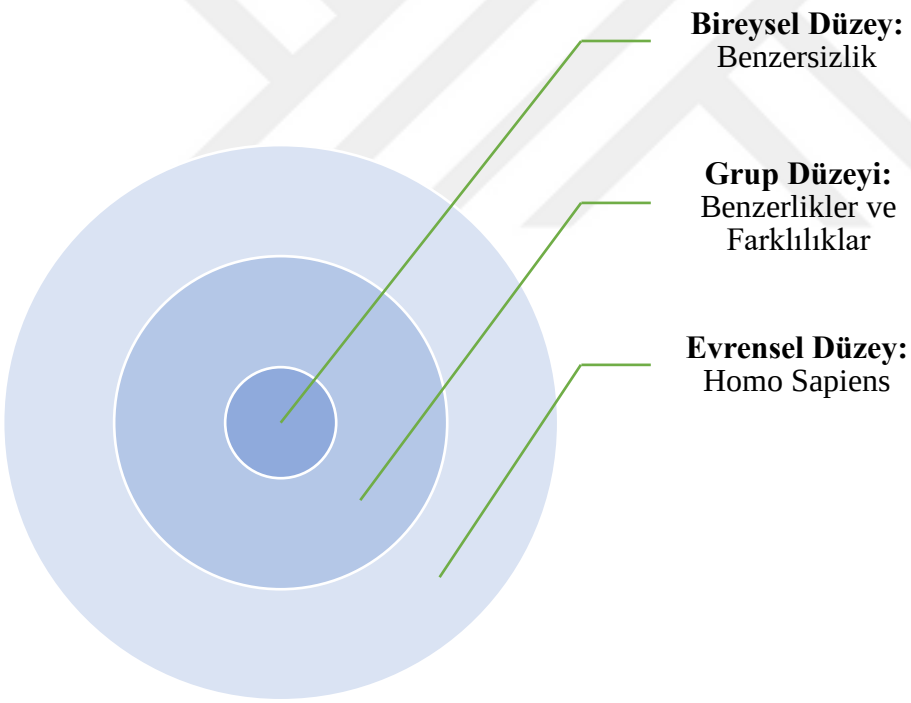
2.6. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Teorileri

Çokkültürlülüğe ilişkin teoriler birçok araştırmacı ve bilim insanının katkıda bulunduğu disiplinler arası bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda alanda uzman psikolog, sosyolog, antropolog ve diğer bilim insanlarınca geliştirilen mevcut teoriler kültür ve psikoloji arasındaki etkileşimin anlaşılmasını sağlayan geniş bir perspektif sunmaktadır. Sue (1990), Arredondo (1996), Triandis (2001), Hofstede (1980) ve Hays (1996) kültür ve psikoloji bileşiminde çalışmalar yürütüp teoriler geliştiren ve kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında öne çıkan isimler olarak literatürde yer almaktadırlar. Bu noktada mevcut teoriler uzmanların perspektifiyle farklı boyutlarda ele alınmıştır:

2.6.1. Sue ve Sue'nun Kültürel Çeşitlilik Modeli

Sue (1990) çokkültürlülük bağlamında danışman yeterliklerini ele aldıkları modelle literatürde ön plana çıkmaktadır. Mevcut modelde çokkültürlü yeterliğe sahip danışmanın kendi değer ve önyargılarının farkında olması, farklı kültürlere sahip danışanların dünya görüşlerini anlaması ve buna uygun müdahale beceri ve tekniklerini uygulaması beklenmektedir.

Model, danışmanların mevcut tutum, bilgi ve becerilerini kavramasıyla birlikte danışanlarının da derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayan bireysel, grup ve evrensel düzeyde 3 farklı seviyeyi ele almaktadır:

Şekil 2. Kişisel kimliğin 3 boyutlu gelişimi (Sue vd., 2001)

Bireysel Düzey

Bireysel düzey bireylerin kendine özgü ve benzersiz kişilik özelliklerini ve deneyimlerini içermektedir. Danışma sürecinde bireysel kimliğin dikkate alınması danışanın

mizaç ve karakter özelliklerinin açığa çıkması, özel ihtiyaçların belirlenmesi, kişisel keşif sürecinin desteklenmesi ve yaşamsal hedeflerin farkına varılması noktasında önem taşımaktadır (Sue vd., 1982).

Grup Düzeyi

Grup düzeyi bireylerin mensup olduğu sosyokültürel grupların özelliklerini ve deneyimlerini cinsiyet, ırk, sosyoekonomik durum, cinsel yönelim, yaş, medeni hal, coğrafi konum, dini tercih, etnik köken, kültür, engel ve yetenekleriyle ele almaktadır (Sue, 1996). Danışma sürecinde grup kimliğinin dikkate alınması, danışanın kendini toplumda nasıl tanımladığına ilişkin veri sunması, mensup olduğu kültürden edindiği değer, norm ve inançların etkisinin anlaşılması ve dahil olduğu sosyal gruplara yönelik sahip olduğu avantaj ve dezavantajların farkına varılması noktasında önem taşımaktadır.

Evrensel Düzey

Evrensel düzey bir varlık olarak insanların temel biyolojik, psikolojik ve fiziksel donanımlarından hareketle ortak yaşam deneyimlerini, fiziksel ve biyolojik benzerliklerini, öz farkındalık durumlarını ve sembolleri kullanma becerilerini içermektedir (Sue vd., 2001). Danışma sürecinde evrensel kimliğin dikkate alınması danışanın daha geniş perspektifte ele alınması, tüm insanlarda gözlemlenen temel duygusal, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının farkına varılması, evrensel gelişimsel özellikleriyle birlikte yaşam döngülerinin anlaşılması ve yaşamı anlamlandırma sürecine dahil olunması noktasında önem taşımaktadır.

2.6.2. Arredondo'nun Kültürel Yeterlik Modeli

Arredondo ve diğerleri (1996) çokkültürlü danışmanlık yeterliklerini bağlamsal bir çerçeve içinde çoklu kimlik boyutlarını vurgulayan bir modelle işlevsel bir hale getirmişlerdir. Kültürel yeterlik modeli kültüre duyarlı psikolojik danışma ve terapi süreçlerinde farklı kültüre sahip danışanlarla etkin bir süreç yürütmek için uzmanların sahip olması gereken farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarını ele almaktadır:

Farkındalık Boyutu

Farkındalık boyutu kültürel açıdan yetkin danışmanların kendisinin ve danışanın sahip olduğu tutum ve inançları esas alan boyuttur. Bu boyut danışmanın hem kendinin hem de danışanının kültürel kimliğini derinlemesine incelemeyi hem de bu kültürel arka planların danışma sürecine etkisini değerlendirme yeteneği ile ilişkilidir (Arredondo vd., 1996). Kültürel olarak yetkin danışmanlar kendi kültürel geçmişlerinin kendi, danışan ve danışma süreci üzerindeki etkisinin farkında olarak sınırlılıklarını tanımlama ve bu faktörlerin sosyal norm, davranış biçimleri, iletişim tarzları, problem çözme ve karar verme süreçleri gibi birçok alan üzerindeki etkisini tartışabilme yeteneğine sahiptir.

Bilgi Boyutu

Bilgi boyutu kültürel açıdan yetkin danışmanların kendi kültürel mirasları ve diğer kültürler hakkında sahip olduğu bilgi düzeyini esas alan boyuttur. Bu boyutta danışmanın kendi ile diğer kültürler arasındaki farklılıkları tanımlayabilmesi, bu özelliklerin kendisi, danışanı ve danışma sürecindeki etkisini temellendirebilmesi ve farklılıklardan doğabilecek ön yargı, baskı veya ayrımcılık gibi yönelimler hakkında bilgi ve anlayışa sahip olabilmesi beklenmektedir (Arredondo ve Toporek, 2004). Ayrıca kültürel olarak yetkin bir danışmanın bireysel, kurumsal ve kültürel olarak toplumda dezavantajlı (ırk, cinsiyet, cinsel yönelim vs.) olarak nitelendirilebilen gruplar hakkında bilgi sahibi olup kendisi ve danışanının sahip olduğu ayrıcalıkları ve dezavantajları tanımlayabilmesi beklenmektedir.

Beceri Boyutu

Beceri boyutu danışmanların kültürel olarak kendilerinden farklı popülasyonlarla çalışırken sahip olduğu mesleki anlayış ve etkinlik düzeylerini esas alan boyuttur. Bu boyutta danışmanların öğrenme ve değişime açık bir yönelimle kültürel duyarlılıkla ilişkili profesyonel eğitimlere aktif olarak katılması ve bu eğitimlerin mesleki gelişimlerine katkısını tanımlaması beklenmektedir (Arredondo ve Perez, 2006). Beceri boyutu kültürel yetkinlik modelinin sadece teorik bir model olmadığı ve diğer boyutlarda ele alınan

farkındalık ve bilgi boyutlarının danışma sürecinde nasıl uygulanabileceğini ele alan pratik yetkinlikleri kapsamaktadır.

2.6.3. Triandis'in Sosyal Kimlik Modeli

Triandis (2001) inanç, değer, norm ve geleneklerin yapılarını inceleyerek çokkültürlü yeterlikleri geliştirmeyi amaçladığı bir teorik çerçeve geliştirerek öznel değerlerin çevre ve tarihsel gelişimlerle şekil aldığını ve zaman içinde davranışlara yön veren karmaşık duygu, düşünce ve davranış kalıpları oluşturduğunu savunmaktadır. Bu noktada kültürlerarası boyutlarla ilgili alanlarda farklı kültürleri karşılaştırmak için en çok kullanılan yapılardan olan bireycilik ve toplulukçuluk sosyal kimlik modelinin temel yapısını oluşturmaktadır:

Bireycilik Boyutu

Bireycilik boyutu bireylerin sosyal norm ve gruplaşmalarla ilişkili olarak kendilerini nasıl konumlandırdıkları ile ilişkilidir. Bireyciliğin ön planda olduğu toplumlarda bireyin gruba göre ön planda olduğu ve sosyal bağların gevşek olduğu gözlenmiştir. Kültürel çeşitliliğe bağlı olarak kendi içinde kategorize edilen bireycilik boyutu; dikey bireyci ve yatay bireyci kültürler olarak iki farklı alt boyutla ön plana çıkmaktadır (Triandis, 2001). Dikey bireyci kültürlerde hiyerarşi bireyler için önemli bir yapıyken rekabet ve öncü olma arayışı hakimdir. Yatay bireyci kültürlerde ise hiyerarşik düzen daha az önem taşırken özgüven, bağımsızlık ve özgün olma arayışı hakimdir.

Toplulukçuluk Boyutu

Toplulukçuluk (kolektivizm) boyutu grubun bireylere göre ön planda olduğu ve sosyal yapı ve sistemlerin daha sıkı olduğu bir toplumu yansıtmaktadır. Toplulukçu boyutun ön planda olduğu bu toplumlarda bireyler doğuştan itibaren grubun bir parçası olarak ona katkıda bulunmaya teşvik edilmektedir (Triandis, 2004). Kültürel çeşitliliğe bağlı olarak toplulukçu kültürler de önemli bir ayrım olan dikey ve yatay toplulukçu kültürler olarak kategorize edilmektedir. Dikey toplulukçu kültürlerde daha otoriter, gelenekçi ve grup

normlarına bağlı bir yapı hakimken yatay toplulukçu kültürlerde sosyal etkileşim, iş birliği ve empati gibi değerler ön plana çıkmaktadır.

2.6.4. Hofstede'nin Kültür Boyutları Modeli

Hollandalı sosyal psikolog Hofstede (1980) kültür kavramını "bir grup veya insan kategorisinin üyelerini birbirinden ayıran zihnin kolektif olarak programlanması" olarak tanımlamaktadır. Kültürlerarası farklılıkları anlamak ve analiz etmek için "Kültür Boyutları Modeli" geliştiren psikolog, ulusal kültürlerin boyutlarıyla ilişkili olarak geliştirdiği modellemede 6 temel boyutu ele almaktadır. Bu boyutlar toplumdaki eşitsizlik düzeyi ile ilişkili "Güç Mesafesi", stres düzeyi ile ilişkili "Belirsizlikten Kaçınma", entegrasyon düzeyi ile ilişkili "Bireycilik-Kolektivizm", duygusal rol biçimleri ile ilişkili "Maskülenlik-Feminenlik", odak noktaları ile ilişkili "Uzun Vadeli-Kısa Vadeli Oryantasyon" ve tatmin olma ve kontrol dinamiği ile ilişkili olarak "Hoşgörü-Kısıtlama" olarak kategorize edilmektedir:

Güç Mesafesi

Güç mesafesi boyutu bir toplumun üyeleri arasındaki güç dengesinin daha az güçlü üyeler tarafından eşit dağılmadığını kabullenme derecesi olarak tanımlanmaktadır. Temelde her kültürde eşitsizliğin mevcut olabileceği ancak bazı toplumlarda bu düzeyin daha geniş olabileceğine vurgu yapan bu boyut toplumun az güçlü ve çok güçlü üyeleri arasındaki mesafeye vurgu yapmaktadır (Hofstede vd., 2010). Bu bağlamda küçük güç mesafesine sahip toplumlarda güç kullanımının iyi-kötü kriterlerine göre değerlendirildiği, kişilerarası gelir dağılımının dengeli olduğu, ebeveynlerin çocuklara eşit yaklaşım gösterdiği, öğrenci merkezli eğitimin uygulandığı ve iş yaşamında kolaylık sağlamak için oluşturulduğu düşünülen hiyerarşik düzende astların kendilerine danışılmasını beklediği gözlenmektedir. Büyük güç mesafesine sahip toplumlarda ise güç kullanımın iyi-kötü kriterlerinin dışında temel alındığı, kişilerarası gelir dağılımın dengesiz olduğu, ebeveynlerin çocuklara itaatkâr bir yaklaşım sergilediği, öğretmen merkezli eğitimin uygulandığı ve iş yaşamında varoluşsal olarak eşitsiz dağılım gösterdiği düşünülen hiyerarşik düzende astların komut almayı beklediği gözlenmektedir.

Belirsizlikten Kaçınma

Belirsizlikten kaçınma boyutunun kaçınmaktan farklı olarak toplumun belirsizliğe tahammül seviyesiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bir toplumun üyelerinin belirsiz durumlara ne ölçüde tolerans gösterebildiği ve kendilerini ne derece konforlu hissedebildikleri zayıf ve güçlü belirsizlikten kaçınma boyutları ile ifade edilmektedir (Hofstede ve McCrae, 2004). Belirsizlikten kaçınmanın zayıf olduğu toplumlarda belirsizlik yaşamın doğal bir parçası olarak ele alınmakta ve stres, kaygı, katı kurallar gibi etmenler daha düşük düzeyde görülmektedir. Aynı zamanda bu toplumlarda yenilik ve değişimlere açık bir düzen ile risk alma konusunda daha cesur bir toplum gözlenmektedir. Belirsizlikten kaçınmanın güçlü olduğu toplumlarda ise belirsizlik stres unsuru olarak göze çarptığı ve katı davranış kuralları veya kanunlarla detaylı planlama yapılarak ön görünün artırılmaya çalışıldığı belirtilmektedir.

Bireycilik ve Kolektivizm

Bireycilik ve kolektivizm boyutunun toplumdaki bireylerin gruplarla bütünleşme derecesiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bireyciliğin baskın gözlendiği kültürlerde kişisel hak, özgürlük ve ihtiyaçların gözetilmesi söz konusu iken toplulukçuluğun (kolektivizm) baskın gözlendiği kültürlerde grup normları, sorumluluk ve ihtiyaçları ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda bireyci toplumlarda sosyal bağların gevşek olduğu gözlenirken kolektivist toplumlarda geniş, uzun vadeli ve güçlü sosyal bağların hâkim olduğu gözlenmektedir (Triandis, 2001). Diğer farklar ele alındığında ise bireyci kültürlerde "Ben" bilinci hâkim olup kişisel değerlerin ve görevlerin sosyal bağlardan önce geldiği, toplulukçu kültürlerde ise "Biz" bilinci hâkim olup sosyal ilişkilerin bireysel başarı ve görevlerden daha önce geldiği belirtilmektedir.

Feminenlik ve Maskülenlik

Feminenlik ve maskülenlik boyutunun toplumdaki bireylerin cinsiyet rolleriyle ilgili değer yargılarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Hofstede, 1980). Toplumsal değerlerin cinsiyetler arasındaki dağılımını ifade eden bu boyutta ele alınan feminen kültürlerde,

kadınsı/dişil olarak nitelendirilen kabuller üzerinden bakım veren, iş birliği halinde ve sosyal ilişkilerde mütevazı ve şefkatli bir tutumun ön planda olduğu toplumları temsil etmektedir. Maskülen kültürlerde ise erkeksi/eril olarak nitelendirilen belirgin cinsiyet rolleri ile güç, başarı ve rekabete verilen değerler ön plana çıkmaktadır. Toplumdaki sosyal ilişkiler, aile yapısı, iş dünyası ve yaşam tarzı esas alındığında feminenliğin ağır bastığı kültürlerin uyum, esneklik ve iş birliği gibi değerlerle, maskülenliğin ağır bastığı kültürlerin ise bireysel başarı, performans ve geleneksel cinsiyet rolleri ile ön plana çıktığı belirtilmektedir.

Uzun ve Kısa Vadeli Yönelim

Uzun ve kısa vadeli yönelim boyutunun toplumların zaman perspektifine ve geleceğe yönelik planlamaların periyotlarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu boyutta toplumun geçmiş-şimdi-gelecek perspektifinde gerçekleştirdiği planlama ve uygulamalara bakış açısı uzun veya kısa vadeli yönelimi temsil etmektedir (Hofstede, 2011). Uzun vadeli yönelimin baskın gözlemlendiği toplumlarda sabır, azim, tasarruf ve yatırımla kısa vadeli tatmin ve hedefler yerine geleceğe yönelik planlamalara önem verilmektedir. Kısa vadeli yönelimin baskın gözlemlendiği toplumlarda ise gelenek ve sosyal yükümlülüklere bağlılıkla günlük ihtiyaçlar ve kısa vadeli hedefler ön planda tutulmaktadır. Buna bağlı olarak uzun vadeli yönelim kapsamına giren toplumların değişime açık ve yenilik arayışında oldukları, buna karşıt olarak kısa vadeli yönelime sahip toplumlarınsa değişime dirençli ve muhafazakâr bir tutum sergiledikleri belirtilmektedir.

Hoşgörü ve Kısıtlama

Hoşgörü ve kısıtlama boyutunda toplumların temel ihtiyaçlarının tatmininin karşılanması noktasında ne derece müdahaleye uğrandığı ele alınmaktadır. Hoşgörünün ön planda olduğu toplumlarda mutluluk önemli bir kavram olup bireylerin yaşam tarzlarına saygı gösterme, kişisel özgürlüğü önemseme ve duyguların ifade edilebilmesi boyutunda bir teşvik söz konusudur (Hofstede, 2011). Buna karşıt olarak kısıtlamanın ön planda olduğu toplumlarda ise sosyal norm ve kurallar önemli olup bireylerin kişisel ihtiyaçları baskılanarak kontrol ve disiplinin teşvik edildiği görülmektedir. Sonuç olarak hoşgörülü toplumların esnek kurallara sahip ve pozitif perspektife, kısıtlayıcı toplumların ise katı

kurallara sahip ve negatif perspektife sahip toplumlar olarak ön plana çıktığı savunulmaktadır.

2.6.5. Hays'ın ADRESSING Modeli

Hays (1996) tarafından geliştirilen "ADRESSING" modeli; yaş, engel durumu, din, etnik köken, sosyoekonomik düzey, cinsel yönelim, yerli miras, ulusal köken ve cinsiyet olarak ayrılan 9 farklı kültürel boyutu ve sosyal kimlik kategorisini ele almaktadır. Bu çerçeve farklı kültürlere sahip bireylere daha duyarlı bir yaklaşım benimsemek ve kültürlerarası karmaşıklığı kavramsallaştırmak için ruh sağlığı alanı dahil olmak üzere birçok alanda benimsenen çok boyutlu bir yaklaşımdır. Modelde ele alınan her kültürel faktör toplumda belli bir azınlık grubunu temsil etmektedir:

Tablo 2
ADRESSING modeli (Hays, 1996)

ADRESSING Model	**Azınlık Grup**
Age/generational (Yaş/Kuşak)	Yaşlılar
Disability (Engellilik)	Engelli Bireyler
Religion (Din)	Dini Azınlıklar
Ethnicity/race (Etnik/Irk)	Etnik Azınlıklar
Social status (Sosyal Statü)	Ekonomik Dezavantajlılar
Sexual orientation (Cinsel Yönelim)	Cinsel Azınlıklar
Indigenous heritage (Yerli Miras)	Yerli Halklar
National origin (Ulusal Köken)	Mülteci/Göçmen/Uluslararası Öğrenciler
Gender (Cinsiyet)	Kadınlar

Ruh sağlığı alanında özellikle baskın kültürel kimliklere sahip uzmanların kendilerinden farklı ve özellikle azınlık kimliklere sahip danışanlarının kültürleriyle ilgili faktörleri göz ardı etme olasılıkları yüksek olduğundan ADRESSING çerçevesi her bir kültürel faktörün kapsadığı azınlık gruplarına özellikle dikkat çekmektedir (Hays, 1996). Çerçevede ele alınan yaş/kuşak faktöründe danışanın kendini yaşlı veya farklı bir kuşağın üyesi olarak tanımlaması; engellilik faktöründe fiziksel veya bilişsel bir engele sahip olması,

din faktöründe Müslüman, Yahudi, Budist, Hindu vb. bir dine mensup olmaları; etnik/ırk faktöründe Asyalı, Afrikalı, Orta Doğulu, Arap vb. bir veya daha fazla etnik kökene sahip olması; sosyal statü faktöründe eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik düzeyi temsil eden bir sosyal sınıfın üyesi olması; cinsel yönelim faktöründe homoseksüel, biseksüel gibi cinsel yönelimlere sahip olması; yerli miras faktöründe Alaska'daki Yerliler veya Amerika'daki Kızılderililer gibi yerli bir topluluğun üyesi olması; ulusal köken faktöründe vatandaş oldukları ülkelerden çeşitli sebeplerle farklı ülkelere göç edilmesine bağlı olarak mülteci, göçmen ve uluslararası öğrenci sıfatlarıyla barınmaları ve cinsiyet faktöründe kadın kimliği ile varlığını sürdürmesi temsil edilmektedir.

ADRESSING modeli kültürel faktörler ve temsil ettiği azınlıklarla birlikte kültürel azınlık gruplarının karşılaşma olasılığı yüksek olan ön yargı ve baskıları da ele almaktadır (Hays, 2001). Bunlar yaşlı azınlıklarda yaş ayrımcılığı, engelli azınlıklarda engele yönelik ön yargı ve ayrımcılık, dini azınlıklarda dini hoşgörüsüzlük ve baskı, etnik azınlıklarda ırkçılık, sosyoekonomik dezavantajlılarda sınıf ayrımcılığı, cinsel azınlıklarda homofobik yaklaşımlar, yerli halklara ve mülteci/göçmen/uluslararası öğrencilere yönelik ırkçılık ve sömürgecilik, kadınlara yönelikse cinsiyetçi tutum ve davranışlar olarak etkisini göstermektedir.

Ruh sağlığı alanında kültürel duyarlılığı temel alan kuramsal yaklaşımların ortak yönü kültürlerarası çeşitliliğe vurgu yapılması ve toplumdaki azınlık gruplara yönelik ön yargılara karşın farkındalık, bilgi ve beceri alanlarının geliştirilmesidir. Bu noktada ruh sağlığı uzmanlarının kültürel etkileri daha bütüncül bir biçimde ele almaları ve kültürel duyarlılık yeterlikleri hususunda eğitilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2.7. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi

Kültürel duyarlılık temelli eğitim, küreselleşen dünyada kültürel çeşitliliği ve eşitliği esas alan ve bu esasla uzmanlar yetiştirip toplumun farkındalığına katkı sağlamayı amaçlayan bir öğretme ve öğrenme alanıdır (Bennett, 1990). Kültüre duyarlı eğitim politikaları ruh sağlığı alanında danışman eğitimi ile çokkültürlü yetkinlikleri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda geliştirilen uygulamalar toplumun yararı ve refahı gözetilerek

eşit erişim hakkına sahip olunmasını desteklemektedir. Ruh sağlığı hizmetlerinde önemi giderek artmaya başlayan kültüre duyarlı danışma eğitimi, danışmanlara ruh sağlığı alanındaki kültürel hususlara ilişkin kaynaklar sunarken, danışanların kültüre dayalı farklılıklarının psikolojik hizmet, eğitim ve uygulama alanlarına etkisini ölçmektedir (Pedersen, 2015).

Amerikan Psikoloji Derneği (APA) kültüre duyarlı danışma eğitimine ilişkin etik ilkeler, insan hakları ilkeleri, çokkültürlü rehberler, çalıştay ve seminerlerle revize edilen standartlarıyla ruh sağlığı profesyonellerine rehberlik etmektedir (Patallo, 2019). Bu bağlamda kültüre duyarlı danışmaya yönelik etik sorunlar özellikle erişim, hizmet ve fırsat eşitliği hususunda kültüre duyarlı danışma eğitimi kapsamında tartışılmakta ve kritik boşlukların doldurulmasına yönelik çalışmalar giderek artış göstermektedir.

Kültüre Duyarlı psikolojik danışmaya yönelik eğitim politikaları farklı kazanımlar üzerine yönelmektedir Kültüre duyarlı yetkin danışmanların yetiştirilmesine yönelik yaklaşımları içeren bir yönelim, danışmanları, hizmetlerini kullanma olasılığı daha yüksek olan belirli gruplar için bilgi öğrenmeye ve kültürel uzmanlık geliştirmeye teşvik eden odaklı yönelimdir (Reynolds ve Pope, 1991). Diğer bir yönelim ise kültürden bağımsız olarak danışmanların dikkate alması gereken faktörler olduğunu iddia etmekte ve danışmanların çokkültürlülük bağlamında ortaya çıkan sorunlara yönelik farkındalıklı olmaya teşvik etmektedir (Olson ve Wilczenski, 1995). Bu bağlamda eğitim politikalarının yön ve amaçları birbirinden farklı görünse de birbirlerini tamamlayıcı özelliğe sahip olduğu görülmektedir.

Kültüre duyarlı danışman eğitimine yönelik yapılan araştırmalar lisansüstü programlar yoğunlukta olmak üzere kültürel çeşitliliğe vurgu yapan derslerin oranında bir artış olduğunu belgelemiştir (APA, 2003). Kültüre duyarlı eğitimin danışman adaylarının çokkültürlülüğe ilişkin farkındalıklarını geliştirdiği ve yeterliklerini artırdığı ortaya konmuştur (Pope-Davis ve Ottavi, 1994). Bu bağlamda kültüre duyarlı bakış açısını eğitime uyarlamanın kültürel azınlık gruplarına karşı kalıp yargılar ve sosyal dışlanmalara karşı da faydalı olacağı belirtilmektedir.

2.7.1. Türkiye'de Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi

Türkiye'de psikolojik danışma eğitiminin 1950'li yıllarda ilk adımların atılmasıyla başladığı bilinmektedir. ABD'den eğitimci danışmanların Türkiye'yi ziyaretiyle somutluk kazanan adımların büyük ölçüde Amerikan danışmanlık politikalarının etkisiyle gelişme gösterdiği belirtilmektedir (Korkut, 2007). Doğan (2000) Türkiye'de psikolojik danışma alandaki gelişimleri belli dönemlere ayırmıştır:

- 1960-1970 yılları arasında devlet üniversitelerinde lisans ve lisansüstü programların açılmasıyla birlikte okullarda rehberlik hizmetleri kurulmaya başlanmıştır.
- 1980'lerde toplanan Eğitim Şuraları ile eğitimde danışman ihtiyacına dikkat çekilerek lisans ve lisansüstü programların çoğaltılmasına vurgu yapılmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) kurulması ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun güncellenmesiyle birlikte her üniversite kademesinde bireysel, eğitimsel ve kariyer danışmanlığı hizmetinden sorumlu olacak danışma ve rehberlik merkezi kurulması yükümlülüğü bildirilmiştir.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin kurulmasıyla birlikte dernek, 1990'ların başından itibaren dergi yayınlamaya ve düzenli olarak kongreler düzenlemeye başlamıştır.
- 1995'ten günümüze ise Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanının standartların yükseltilmesi, etik ilkelerin geliştirilmesi, akreditasyon ve standardizasyonun sağlanma süreçlerine ilişkin konular tartışma konusudur.

Psikolojik danışma alanındaki temel gelişimlerin ABD'den yayılması ve danışma eğitimi politikalarının bu kültürden etkilenmesi günümüzde farklı kültürlere ev sahipliği yapan Türkiye kültür ve geleneklerine uygun politikalara uyarlama ihtiyacını doğurmuştur (Kağitçibaşi, 1994). Bu bağlamda bireyselliğe vurgu yapan Amerikan kültürü ve bu bağlamda geliştirilen geleneksel psikolojik danışma kuramlarına gösterilen ilgi, yönünü kültüre duyarlı çağdaş psikolojik danışma akımlarına çevirmeye başlamıştır.

Türkiye'de kültürel duyarlılık kavramı çağdaş psikolojik danışma kuramları çatısı altında tartışılmaya başlanmış ve psikolojik danışman adaylarının eğitiminde yer almasına

ilişkin girişimler uzmanlarca desteklenmiştir. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanı lisans ve yüksek lisans düzeylerinde "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma" dersi seçmeli olarak programlara dahil edilirken zorunlu ders olarak dahil edilmesi için öneriler sunulmaktadır (Bektaş, 2006). Ancak YÖK'ün psikolojik danışman adaylarının yeterlik alanına temel oluşturan uygulamalı dersleri müfredattan kaldırması gibi girişimlerin alanın standartlarının yükselmesine engel olduğu belirtilmektedir (Kağnıcı, 2013). Bu noktada mevcut zorunlu derslerin seçiminde anabilim dallarına yeterince inisiyatif tanınmadığı görülürken kültürel duyarlılık temelli psikolojik danışma eğitiminin yalnızca seçmeli ders olarak programda yer alması psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü yetkinliklere sahip olmasında engel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

2.7.2. Dünyada Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi

Kültüre duyarlı eğitimin 1915 yılında Amerika'da kurulan Zenci Yaşamı ve Tarihi Çalışmaları Ulusal Birliği'ni kuran Afro-Amerikan bilim adamlarının tarihi ve kültürel çalışmalarına dayandığı belirtilmektedir (Banks, 2004). Aynı zamanda Afro-Amerikan psikologların, azınlıklık grupların kültür ve ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulayan öncü gruplar olduğu iddia edilmektedir (Munley vd., 2004). Bu yıllarda kültürlerarası uyuşmazlıkların çözümünde savaş ve şiddete karşı olup barışçıl çözümleri savunan bir yaklaşımla gelişen uluslararası bakış açısı ders kitaplarında etkisini göstermiş, eğitimciler çokkültürlülük ve etnik çalışmalar hakkında eğitimler vermeye başlamıştır.

APA ve Amerikan Danışmanlık Derneği (ACA) gibi kuruluşlar tarafından yayınlanan kılavuzlar psikolojik hizmet sağlayıcılarına yönelik kültürel faktörlerin danışma sürecine etkisi ve müdahale tekniklerine yönelik çerçeveler sunmaktadır. Bu noktada kültüre duyarlı eğitimin önemine vurgu yapılmakta ve uygun eğitim olmadan farklı kültürden danışanlarla çalışmanın etik dışı ve insan hakları ihlali olabileceği belirtilmektedir (Sue vd., 1992). Bu vurgunun zamanla eğitim sistemine entegrasyonu üzerine çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Ancak danışmanlıkta çokkültürlülük vurgusu önemli derecede gelişim gösterse de kültüre duyarlı eğitim programlarının çerçevesi hakkında net bir fikir birliğine varılamamıştır (Ponterotto vd., 1994). Bu bağlamda tartışmalar devam etse de farklı

yaklaşımları içeren eğitim programları mevcuttur. Davis-Russell (1990), LaFromboise ve Foster (1992) ve Atkinson (1994) çokkültürlü yeterliklerin eğitim programlarına dahil edilmesine yönelik farklı yaklaşımları tartışmışlardır:

Tek Ders Yaklaşımı

Psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlülüğü ele alan tek bir dersin var olmasını betimleyen yaklaşım, çoğunlukla farklı etnik kökenden gruplara yönelik farklı değer ve görüşlerin danışma sürecine etkisine odaklanmaktadır. Ancak kültüre duyarlı eğitimde yalnızca bir ders ile yetkinlik kazandıramayacağı ve yalnızca etnik farklılıklara odaklanmanın toplumda azınlık kesimlere karşı ön yargı geliştirebileceği gibi dezavantajları taşımaktadır.

Konsantrasyon Alanı

Tek ders yaklaşımına göre daha kapsamlı olan ve etnik çalışmalarla ilgili daha detaylı bilgi, uygulama ve staj programlarını içeren yaklaşım, çokkültürlü yeterliklerin kazandırılması ve danışmanların uzmanlaşması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak alanda yetkin eğitmen ve danışmanlara ihtiyaç duyulduğu ve spesifik yöntemlerin tüm etnik gruplara genelleştirilemeyeceği sorunsalı hakimdir.

Disiplinlerarası Model

Danışman eğitiminde kültürel çeşitliliğe özel önem verilen sosyoloji, antropoloji veya siyaset bilimi gibi alanlarda eğitim alınmasını içeren model daha geniş ve bütüncül bir yapı sunmaktadır. Ancak kültüre duyarlı danışma alanının sorumluluğunun diğer disiplinlere kaydırılmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

Entegrasyon Modeli

Çokkültürlülüğün, psikolojik danışma eğitiminin her parçasına entegre edilmesi gerektiğini savunan yaklaşım, toplumsal yapıda giderek artan çeşitliliğin uluslararası bir tema olarak kabul edilip geleneksel danışma teorilerinin değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak mevcut derslerin ve ders kitaplarının yeniden yapılandırılması veya öğretim üyelerinin yeniden eğitilmesi gibi kökten değişimlere duyulan ihtiyaç yaklaşımı zorlu kılmaktadır. Aynı zamanda entegre edilmiş kültüre duyarlı danışmanlık modeli için yalnızca teorik zeminde değil aynı zamanda çokkültürlü becerileri geliştirecek değişimleri de gerektirmektedir.

2.8. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri

Çokkültürlü yeterlik, ruh sağlığına ilişkin uygulamalarda uzmanların sahip olması beklenen önemli bir beceri olarak ele alınmaktadır. Psikolojik danışma alanında ele alınan bu yetkinlik, bir danışmanın kendini tanıma, bilgi edinme ve çeşitli bireylerle çalışma becerilerini uygulama sürecine aktif olarak dâhil olma derecesi olarak tanımlanmaktadır (Arredondo vd., 1996). Bu bağlamda psikolojik danışmanların, danışanlarının kültürü, değerleri ve önyargıları hakkında farkındalık, bilgi ve beceri sahibi olmaları gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır.

APA ve ACA, sırasıyla çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerinin ve çokkültürlü kılavuzların oluşturulmasını desteklemiş ve onaylamıştır (Arredondo ve Perez, 2006). ACA'nın bir bölümü olan Çokkültürlü Danışmanlık ve Geliştirme Derneği, çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerinin güncellenmiş bir sürümünü üretmiştir (Roysircar, Hubbell ve Gard, 2003). Benzer şekilde, APA, farklı popülasyonlarla yetkin araştırma, değerlendirme ve klinik uygulamayı teşvik etmek için kılavuzlar üretmiştir. Çokkültürlülük kapsamında etnik, dilsel ve kültürel olarak çeşitli nüfuslarla danışma hizmeti yürütülebilmesi için APA'nın Çokkültürlü Yetkinlik Uygulama Kılavuzları bulunmaktadır.

Arredondo ve Perez (2006) psikoloji alanında çokkültürlü yeterliklerin gelişim dönemlerini tarihsel bir düzlemde ele almaktadır:

- 1964'te Sivil Haklar Yasası'nın kabulüyle birlikte dışlanan grupların eğitim, barınma gibi imkanlara erişmesi ve bu gruplara yönelik istihdam sağlanmasına ön ayak olmuştur. Yasanın kabulü ile APA tarafından farklı kültürlerden olan psikologlara değerler dizisinde değişim yetkisi verilmiştir.
- 1970 ve 1980'lerin başında 4 farklı etnik azınlıktan psikoloji örgütü bir araya gelerek Etnik Azınlık Haklarının Geliştirilmesi için Ulusal Psikoloji Dernekleri Konseyi (CNPAAEMI) kurulmuştur. Bu yıllarda çokkültürlülüğe yönelik gelişimler etnik azınlık odağında gelişim göstermiştir.
- 1981 yılında APA kültürlerarası konuları ele alan Pozisyon Belgesi: Kültürlerarası Danışmanlık Yetkinliklerini yayınlamıştır. Bu belge 10 yeterliliği listeleyen ilk çokkültürlü yetkinlikler belgesi olma özelliğini taşımaktadır.
- 1991 yılında ACA'nın bir bölümü olan Çokkültürlü Danışmanlık ve Kalkınma Derneği (AMCD) tarafından 1982 yılına ait kültürlerarası yeterlikler belgesi yenilenerek "Çokkültürlü Danışmanlık Yetkinlikleri ve Standartları: Mesleğe Bir Çağrı" yayınlanmıştır. Bu belge çokkültürlü danışmaya yönelik 31 yeterliliği listelemiştir.
- 1992 ve 1993'teki farklı bir AMCD komitesi çokkültürlü danışmanlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla mevcut 31 yeterlik için açıklayıcı ifadelerden oluşan 119 maddeyi "Çokkültürlü Danışmanlık Yeterliklerinin Operasyonelleştirilmesi" adıyla yayınlamıştır.
- AMCD yeterlik listesine örgütsel değişimle ilgili 3 madde eklenerek toplamda 34 yeterlilik listesi "Çokkültürlü Danışmanlık Yetkinlikleri: Bireysel ve Örgütsel Gelişim" kitabıyla yayınlanmıştır.
- 2002'de "Psikologlar İçin Çokkültürlü Eğitim, Öğretim, Araştırma, Uygulama ve Örgütsel Değişim Kılavuzu" APA tarafından onaylanıp yayınlanmıştır.

1964'te Sivil Haklar Yasası'nın kabulünden Çokkültürlü Eğitim, Öğretim, Araştırma, Uygulama ve Örgütsel Değişim Kılavuzunun yayınlanmasına kadar kültürel çeşitliliğe vurgu yapılarak ruh sağlığı profesyonellerinin bilgi birikimi ve yeterliklerini artırmak amaçlanmaktadır. Tarihsel gelişimde özellikle etnik ve ırksal azınlık gruplarına odaklanan kılavuzlar, farklı sosyokültürel kimliklerin (cinsiyet, din, cinsel yönelim vb.) dahil edilmesiyle birlikte profesyonelleri bu boyutları da kapsayacak şekilde uygulamaları yönünde teşvik etmektedir.

Çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri sabit bir amaç veya süreç perspektifi üzerinden değerlendirilmektedir. Sabit hedef perspektifi, yetkinliğin kanıtlanabilir davranışlar yoluyla görüldüğünü, süreç perspektifi ise sürecin değişim gerektirdiğini ifade etmektedir (Pieterse ve Collins, 2007). Bu noktada çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine yönelik yaygın kabul gören görüş, mevcut yeterliliklerin durağan olmadığı ve sürekli değiştiği yönündedir. Çokkültürlü olarak yetkin bir danışman olma süreci ise karmaşık ve yaşam boyu süren bir yolculuk olarak tanımlamaktadır (Parham, 1993). Bu bağlamda danışmanın aktif bir şekilde kişisel ve sosyal değişim sürecine girmesi beklenmektedir.

Çokkültürlü yeterliğe sahip danışman, danışanının tutumlarının, inançlarının ve davranışlarının farkında olmasını gerektiren kişi olarak değerlendirilmektedir (Constantine vd., 2007). Aynı zamanda danışmanların ırk, etnik köken ve kültür ile ilgili değerlerle birlikte sosyopolitik farkındalığının yüksek olması beklenmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışmanların çokkültürlü sosyal yapıya hizmet ederken sahip olması beklenen ve bu noktada türlü yöntemlerle kazandırılması amaçlanan yeterlikler bulunmaktadır (Chae vd., 2006). Bu noktada psikolojik danışmanların farklı kültüre sahip danışanlarla çalışırken kültüre duyarlı yöntem ve teknikleri uygulayabilme yeterliğine sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Terapiye hizmet eden niteliklerin ve terapötik amaca yönelik hizmetin ön plana çıktığı kültürel yetkinlikte üç temel koşul ön plana çıkmaktadır. Bu koşullar genel düzeyde kültürel duyarlılık, kültürel bilgiye sahip olma ve kültürel empati duyma olarak tanımlanmaktadır (Tseng vd., 2008). Mevcut koşullar literatürde çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri kapsamında değerlendirilen farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarıyla ele alınmaktadır. Arredondo ve diğerleri (1996) tarafından kapsamlı olarak ele alınan farkındalık, bilgi ve beceri boyutları danışmanın kendi kültürüne ve danışanın kültürüne ilişkin sahip olduğu değer ve yargıları olarak farklı perspektiflerle ele alınmaktadır:

2.8.1. Farkındalık Boyutu

Danışmanın kendi kültürel değer ve yargılarına yönelik farkındalık düzeyi ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın;

a. Kendi kültürel miraslarından edindiği mevcut inanç ve tutumlarının farkında olması,
b. Farklı kültürleri anlama ve değer verme becerilerini geliştirmesi, kültürel geçmişinin danışmanlık tutumlarına olan etkilerini bilinçli bir şekilde değerlendirmesi,
c. Sosyal etkiler, bilişsel gelişim, aidiyet görüşleri ve inanç sistemleri gibi çeşitli faktörleri analiz ederek bu faktörlerin danışma sürecindeki etkileri anlayıp sınırları belirleme niteliğine sahip olması beklenmektedir.

Danışanın kültürel değer ve yargılarına yönelik farkındalık düzeyi ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın;

a. Danışma sürecini olumlu veya olumsuz etkileyebilecek kültürel boyutların ve ortaya çıkabilecek duygusal tepkilerin farkında olması,
b. Danışanın kültürel geçmişinin etki ettiği algı ve tutumlarının psikolojik süreçlerle nasıl şekillenebileceğinin bilincinde olması,
c. Farklı kültürden danışanlara karşı mevcut ön yargılarının farkında olması yargılayıcı olmayan bir tutum sergilemesi ve başka ırk ve etnik kökenlere yönelik kalıp yargı ve tepkilerden nasıl etkilendiğinin bilincine varması beklenmektedir.

2.8.2. Bilgi Boyutu

Danışmanın kendi kültürel değer ve yargılarına yönelik bilgi düzeyi bağlamında ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın,

a. Kişisel ve mesleki bağlamda kendi kültürel birikimine, potansiyel ön yargılara, bunun danışma sürecine etkisine ve pozitif/negatif yönlerine dair gerekli bilgiye sahip olması,
b. Kendi kültürüne yönelik spesifik özellikleri ve davranış normlarını kültürün varsaydığı doğru/yanlış perspektifinde yorumlaması,
c. Irkçılık, baskı, ayrımcılık ve kalıp yargıların danışma sürecine etkisine yönelik özel bilgi ve duyarlılığa sahip olması ve kendinden farklı iletişim tarzına sahip

danışanlara yönelik sosyal etkiyi ve ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları kavraması beklenmektedir.

Danışanın kültürel değer ve yargılarına yönelik farkındalık düzeyi ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın,

a. Farklı kültürel gruplardan gelen danışanların değer ve normlarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olması,
b. Gündemde yer alan azınlık gruplara yönelik baskı ve ötekileştirmenin sözlü ve sözsüz davranışlara etkisini anlaması,
c. Cinsiyet, kuşak, cinsel yönelim ve engellilik gibi konularda farklı kültürel grupların bakış açılarını tartışması ve ırk, köken, kültür gibi olguların kişilik gelişimi, benliğin oluşumu ve davranış bozuklukları üzerindeki etkisini tanımlaması beklenmektedir.

2.8.3. Beceri Boyutu

Danışmanın kendi kültürel değer ve yargılarına yönelik beceri düzeyi bağlamında ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın,

a. Farklı kültürel gruplarla çalışırken sınırlılıklarının farkına vararak kendini geliştirmeyi hedefleyerek eğitim ve danışmanlık hizmetlerini araştırması,
b. Öğrenmeye açık ve istekli bir tavırla problem veya durumlar hakkında nitelikli danışmanlara ve kaynaklara başvurup gerektiğinde yönlendirme yapması,
c. Kültürel kimliğin farkında olarak ırkçılık ve ayrımcılıktan uzak bir kimlik arayışında olması ve kültüre özgü ön yargılar ve ayrımcılıklara yönelik öz farkındalığa geliştirmek için geri bildirim alabileceği sosyal faaliyetlere ve aktif tartışma ortamlarına katılması beklenmektedir.

Danışmanın kültürel değer ve yargılarına yönelik beceri düzeyi bağlamında ele alındığında çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip bir danışmanın,

a. Ruh sağlığı ve zihinsel bozukluklara ilişkin güncel araştırmaları takip edip kültürlerarası danışmanlık becerilerini geliştiren eğitimleri aktif olarak araştırması,
b. Alanda önemli görülen profesyonellerin mesleki gelişim faaliyetlerini takip etmesi ve çokkültürlülükle ilgili deneyimlerini tanımlaması,
c. Kültüre duyarlı psikolojik danışma dersi, kültürlerarası becerileri geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitim, konferans veya atölyelere katılması ve danışmanlık ortamı dışında, profesyonel yardımın ötesinde sosyal ve politik düzeyde farklı kültürlere ilgi göstermesi beklenmektedir.

2.9. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusuna ilişkin Türkiye ve yurt dışında yapılan araştırmalar literatür kapsamında incelenmiştir.

2.9.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Türkiye'de kültürlerarası duyarlılık ve çokkültürlü yeterlikleri konu alan çalışmalar incelendiğinde genel kapsamda eğitim, sağlık ve hizmet vb. sektörler düzeyinde kariyer yapmak üzere yetiştirilen adaylar, mesleki alandaki profesyoneller ve toplumsal düzeyde bireylerin kültürel duyarlılıkla ilişkili görüş, algı ve yeterlik düzeyleri üzerinde durulduğu gözlenmektedir (Abaslı ve Polat, 2019; Akpınar ve Cantürk, 2021; Altinkaya ve Amanak, 2020; Yılmaz vd., 2019).

Eğitim, sağlık, hizmet sektörü gibi birçok alanda araştırma konusu haline gelen kültürel duyarlılık ve çokkültürlü yeterlikler psikolojik danışma alanında da giderek önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye'de kültüre duyarlı psikolojik danışma ve çokkültürlü yeterliklerin birçok değişkene göre farklı yöntemlerle ele alındığı çalışmalar incelendiğinde çalışmaların daha çok cinsiyet, eğitim düzeyi ve kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi alıp/almamış olmaya ilişkin değişkenler ve ilişkisel/betimsel nicel yöntemler kapsamında araştırıldığı görülmektedir (Çanakçı, 2021). Bu bağlamda incelenen araştırma bulguları aşağıda sunulmuştur:

Kağnıcı (2011) tarafından Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanındaki Çokkültürlü Danışmanlık dersinin öğrencilerin çokkültürlü yeterliklerini geliştirmede etkililiğini ölçmek ve derste kullanılan öğrenme yöntemlerine ilişkin öğrencilerin görüşlerini incelemek amacıyla yürütülen karma yöntem araştırması lisans düzeyi son sınıfta öğrenim gören 57 psikolojik danışman adayı ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda Çokkültürlü Danışmanlık dersini alan öğrencilerin kültürel empati ve açık fikirlilik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gözlenmiştir.

Aydın (2014) tarafından Karadeniz Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü lisans düzeyi son sınıf öğrencileriyle yürütülen çalışmada kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Deneysel desenle yürütülen nicel araştırmada 40 gönüllü öğrenci içinden 14 kişilik deney ve 14 kişilik kontrol grubu belirlenmiş ve deney grubuna 12 oturumluk "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı" uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Deney ve kontrol grubuna ilişkin ön-test son-test verilerinin karşılaştırıldığı araştırma sonucunda kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programı uygulanan deney grubunun kültürel duyarlılık düzeyinin kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gösterdiği ve 3 ay sonra izleme testi sonuçlarına göre artışın kalıcı olduğu görülmüştür.

Koç (2015) tarafından Türkiye'deki psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini ölçmek amacıyla yürütülen çalışmada, katılımcıların çokkültürlü danışmanlık kursunu tamamlayıp tamamlamama kriteri ve farklı kültüre mensup danışanlarla iletişim boyutu ile çok kültürlü danışma yeterlikleri arasındaki ilişki ölçülmüştür. 97 psikolojik danışmanla yürütülen çalışmadan elde edilen sonuçlarda çokkültürlü psikolojik danışma kursunu tamamlayan danışmanlarla tamamlamayanlar arasında çok kültürlü yeterlik düzeyleri boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve farklı kültürlerden danışanlarla kurulan iletişim düzeyi ile çok kültürlü yeterlik düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Demir (2016) tarafından Türkiye'nin 7 farklı coğrafi bölgesinden Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı olarak ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde görev alan 460 okul psikolojik danışmanı ile yürütülen çalışmada, çokkültürlü kişilik özellikleri ile kültüre

duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda okul psikolojik danışmanlarının çokkültürlü kişilik özelliklerinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etki ettiği görülmüştür. Farklı değişkenler esas alındığında ise okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin cinsiyet, medeni durum, görevlendirilen kademe, çalışma süresi, sürekli ikamet yeri ve kültürel duyarlılıkla ilişkili ders alıp almama gibi etkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark göstermediği ancak farklı kültürlerden danışanlarla çalışma sıklığı, bilinen dil sayısı ve öğrenim düzeyine göre anlamlı derecede fark gösterdiği ortaya konmuştur.

Demirel (2016) tarafından Türkiye'de çalışma kapsamında olan farklı şehirlerden 300 psikolojik danışman adayı ile yürütülen çalışmada psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü yeterlik algıları farklı değişkenler üzerinden incelenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet, eğitim düzeyi ve mesleki kıdemlerine göre psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlenirken etnik merkezcilik, etnik köken ve dini inançlara göre anlamlı düzeyde fark olduğu ortaya konmuştur.

Korban (2018) tarafından psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin psikolojik danışma becerileri üzerindeki etkisi ilişkisel tarama yöntemi ile incelenmiştir. 270 psikolojik danışman adayı ile yürütülen araştırmada psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin danışma becerilerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genç ve Şahin (2019) tarafından psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlik düzeyleri üzerinde bazı değişkenlerin etkisi betimsel araştırma yöntemi ile incelenmiştir. 521 psikolojik danışman ile yürütülen araştırmada cinsiyet, kıdem yılı, eğitim kademesi, öğrenim düzeyi, bireysel ve grupla psikolojik danışma deneyimi gibi değişkenler ele alınmıştır. Araştırma sonucunda psikolojik danışmanların bireysel psikolojik danışma oturum sayıları karşılaştırıldığında 21 oturum ve üstü sayıda oturum gerçekleştirenlerin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlik düzeyleri puan ortalamaları 1-5 oturum gerçekleştirenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunurken hem bireyle hem de grupla psikolojik danışma süreçlerinde süpervizyon alan psikolojik danışmanların

almayanlara göre yeterlik puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Ancak cinsiyet, kıdem yılı, eğitim kademesi, öğrenim düzeyi ve grupla psikolojik danışma oturum sayılarına göre psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tuncel ve Aricioglu (2018) tarafından psikolojik danışman adaylarının kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerine etki eden faktörleri belirlemek amacıyla Pamukkale Üniversitesi'nde öğrenim gören psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü lisans düzeyi öğrenci ile yürütülmüştür. 524 öğrencinin katıldığı tarama araştırması sonucunda öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinde artış olduğu, farklı kültürlere ilişkin olumlu lisans düzeyi deneyimlerine ve farklı kültürlerle bir arada yaşama boyutlarına sahip öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık algı düzeylerinin diğer katılımcılara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda sınıf düzeyi, lisans düzeyi deneyimleri, uzun vadeli yerleşim yeri ve farklı kültürlerle bir arada olma durumu değişkenlerinin kültürlerarası duyarlılık algı düzeyleri üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Yıldırım (2020) tarafından kültürel zekâ, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi ve mesleki deneyimin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğunu ortaya koymayı amaçlayan araştırma tarama yöntemi ile uygulanmıştır. 115 psikolojik danışman ile yürütülen çalışmada kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ile kültürel zekâ, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi ve mesleki deneyim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken regresyon katsayılarının anlamlılık düzeylerine göre ise yalnızca kültürel zekanın kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerini yordadığı gözlenmiştir.

Bakioglu ve Türküm (2020) tarafından psikolojik danışman adaylarının öz yeterliği, çok kültürlü yeterlikleri, cinsiyet rolleri ve farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 14 farklı üniversitede öğrenim gören Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü son sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda danışman adaylarının cinsiyet rolü ve farkındalıklarının çok kültürlü yeterlikler aracılığıyla öz yeterlik düzeylerine etki ettiği ortaya konmuştur.

Uğur ve diğerleri (2021) tarafından yabancı öğrencilerle çalışan okul psikolojik danışmanlarının çokkültürlülük algıları ile öz yeterlikleri arasındaki arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma Türkiye'nin farklı bölgelerinde görev yapan 209 okul psikolojik danışmanı ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda danışmanların çokkültürlülük algıları ile psikolojik danışma öz yeterlik puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Akalın ve Koç (2024) tarafından psikolojik danışmanların farklı kültürlerden danışanlarla çalışmaya ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlayan araştırmada psikolojik danışmanların kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyleri, teorik yeterlikleri ve kültürel farklılıklar doğrultusunda incelenmiştir. Gazi Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimine devam eden 17 psikolojik danışman ile yürütülen nitel araştırma sonucunda katılımcıların çoğunluğunun kültüre duyarlı psikolojik danışma yaklaşımına ve kültürel farklılıklara ilişkin olumlu bir algıya sahip olduklarını gösterirken katılımcıların kendilerini teorik olarak yeterli görmedikleri ve kültürel farklılıklar konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinin zayıf ve yetersiz düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

2.9.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde geçmişten günümüze çokkültürlülüğe ilişkin değişkenlerin ve kültüre duyarlı danışmanlık kapsamındaki uygulamaların çokkültürlü danışma yeterliklerine etkisine ilişkin araştırmaların oranında bir artış gözlenmektedir. Bu bağlamda incelenen araştırma bulguları aşağıda sunulmuştur.

Ruh sağlığı alanında kültüre duyarlı müdahaleler geliştirilmesi ve uygulanması boyutunda incelenen meta-analiz araştırmalarının (Benish vd., 2011; Chu vd., 2022; Hall vd., 2016; Soto vd. 2018; Tao vd., 2015; Worthington vd., 2007) ortak bulguları incelendiğinde kültüre duyarlı müdahale ve yeterlik düzeylerinin psikolojik danışmanlık ve terapi süreçlerinde danışan memnuniyeti ve tedavi sonuçlarına daha etkin ve olumlu katkı sunduğu yönündedir. Ayrıca mevcut meta-analizler kültüre duyarlı müdahalelerin etkinliğini artırmaya yönelik anlayışın geliştirilmesi için uygulamalı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Bunu destekleyen örnek bir çalışma Kanada'da Kuo ve diğerleri (2023) tarafından kültürel etkileşimin danışman adaylarının kültürel duyarlılığı ve kültürlerarası

yetkinliği üzerindeki etkisini incelemek amacıyla meta-analiz yöntemiyle ele alınmış ve araştırma sonucu kültürel etkileşimin duygusal, bilişsel ve davranışsal alanlarda danışman adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve yetkinliğini istatistiksel olarak artırdığı ortaya konmuştur.

Zhang ve Dixon (2001) tarafından yürütülen analog bir çalışmada kültürel açıdan duyarlı ve kültüre duyarlı olmayan danışmanlar arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla uluslararası 60 Asyalı öğrenciye 6 psikolojik danışman tarafından ropörtaj yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrenciler tarafından kültüre duyarlı danışmanların diğer danışmanlara göre daha bilgili, ilgi çekici ve güvenilir olarak değerlendirildiği görülmüştür. Vasquez (2007) tarafından etnik azınlık gruplarında psikoterapiyi potansiyel olarak geliştirecek değişkenlerin araştırıldığı kanıt temelli bir analizde ise danışmanların farklı kültürlere sahip danışanlar ile çalışırken terapötik ilişkiyi farkında olmadan nasıl olumsuz etkileyebilecekleri ele alınmakta ve kültürel olarak uygun müdahale stratejileri incelenmektedir.

Benuto ve diğerleri (2018) tarafından kültürel yeterlik eğitimlerinin hedefleri, prosedürleri ve sonuçlarını değerlendirmek amacıyla yapılan sistematik bir incelemede 17 eğitim ve sonuçları sentezlenmiştir. Araştırma sonucunda ele alınan kültürel yeterlilik eğitimlerinin bilgi düzeyini artırdığı ancak tutum, farkındalık ve beceri boyutlarında eğitim türüne göre farklı bulgular verdiği görülmüştür. Xian ve Hassan (2022) tarafından danışmanların çokkültürlü yeterliklerini geliştirmede danışman eğitimlerinin etkinliğini ölçmek amacıyla yapılan diğer bir sistematik incelemede 245 makale arasından dahil etme/dışlama kriterlerini karşılayan 12 çalışma ve 4 müdahale kategorisi belirlenmiştir. Araştırma sonucunda geleneksel eğitim programları dışında kültürel olarak uyarlanmış müdahale kategorilerinin kültürel yeterlik düzeyi üzerinde olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür.

Pomales ve diğerleri (1986) tarafından siyahi öğrencilerin ırksal kimliklerinin farklı kültürel duyarlılıklara sahip beyaz danışmanlara yönelik algıları üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada kültüre duyarlı ve kültürü göz ardı eden danışman yaklaşımları karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda kültüre duyarlı danışmanların kültürü göz ardı eden danışmanlara göre daha yetkin algılandığı ortaya konmuştur. Wade ve Bernstein (1991) tarafından danışan ırkının ve danışmanlara yönelik kültürel duyarlılık eğitiminin

danışanların algıları ve danışma memnuniyeti üzerindeki etkisi incelendiği araştırma sonucunda ise kültürel duyarlılık eğitimi alan danışmanlardan hizmet alan danışanların memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu, danışmanlarına terapötik ilişki ve güvenirlik boyutunda daha yüksek puan verdikleri ve takip seansı için daha çok geri dönüş sağladıkları ortaya konmuştur.

ABD'de ergenlik dönemindeki Koreli öğrencilere yönelik danışmanlık hizmetlerinin ele alındığı bir araştırmada Ratts ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen Çokkültürlü ve Sosyal Adalet Danışmanlığı Yeterlikleri modeli kapsamında okul danışmanlarına öneriler sunulmaktadır. Araştırmada okul psikolojik danışmanlarının çokkültürlü yeterlikleri farkındalık, bilgi, beceri ve müdahaleler boyutunda ele alınmakta ve pratik danışmanlık uygulamaları sunulmaktadır. DeCino ve diğerleri (2018) tarafından ABD'nin 3 farklı eyaletinde görev yapan 320 okul psikolojik danışmanının algılanan çokkültürlü yeterliklerinin birtakım değişkenlere göre araştırıldığı çalışmada cinsiyet, deneyim yılı ve sosyal arzu edilebilirlik ile algılanan çokkültürlü yeterlikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kültüre duyarlı psikolojik danışmayla ilişkili olarak kültürel tevazu ile kültürel yeterlikler arasındaki ilişkiyi inceleyen iki farklı araştırmada (Cabell vd., 2024; Zhu vd., 2023) kültürel tevazu ve kültürel yeterlikler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bir boyutunda her iki araştırmada da ırk/etnik köken, cinsiyet, yaş ve mesleki deneyim açısından çeşitlilik gösteren 14 danışman adayının kültürel tevazu ve kültürel yeterlikler arasındaki ilişkiye yönelik algıları tematik analiz yöntemi ile incelenirken Zhu ve diğerleri (2023) tarafından iki boyutlu yürütülen karma çalışmada psikolojik danışma hizmeti alan 434 yetişkinden niteliksel temalardan üretilen nicel analizler yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda kültürel tevazu ile kültürel yeterlik değişkenleri arasında kavramsal uyum olduğu, kültür bağlamında danışanların farklı yönlerine vurgu yaptıkları ve danışma sürecinde bütünleyici ancak değişken role sahip oldukları ortaya konmuştur.

ABD'de Martinez ve Dong (2020) tarafından lisansüstü düzeyde öğrenim gören 7 psikolojik danışman adayıyla yürütülen araştırmada çok kültürlü psikolojik danışma yeterlikleri üzerinde farkındalık, bilişsel esneklik ve bilişsel karmaşıklığın potansiyel etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçları farkındalık, bilişsel esneklik ve bilişsel karmaşıklığın

psikolojik danışma yeterlikleri üzerinde pozitif yönde etki ettiğini ortaya koymuştur. Norveç'te Özerk ve Özerk (2020) tarafından okul psikolojik danışma hizmetlerinde psikolojik danışmanların yeterliliğinin incelendiği bir araştırmada kültürel bakış açıları teorik düzlemde ele alınıp okul hizmetlerine yansımaları tartışılmıştır. Çalışmada kültüre duyarlı bakış açısının önemi ve mesleki yeterliliğin geliştirilmesinin gerekliliği üzerine vurgu yapılmaktadır.

Endonezya'da Alfaiz ve diğerleri (2022) tarafından 100 okul psikolojik danışmanı ile yürütülen tanımlayıcı nicel araştırmada danışmanların çokkültürlü yeterlik becerileri temel boyut, çokkültürlü boyut ve çokkültürlü danışmanlık perpektifinde araştırılmıştır. Araştırma sonucunda danışmanların %60'ının düşük temel boyut ve çokkültürlü boyuta; %50'sinin düşük çokkültürlü danışmanlık becerilerine sahip olduğu ve yalnızca %10'unun üç boyutta yeterlik gösterdiği ortaya konmuştur. Güney Kore'de Kim ve Cho (2023) tarafından psikolojik danışmanlarda demografik bilgiler, deneyime açıklık, genel psikolojik danışma yeterliliği ve çokkültürlü psikolojik danışma eğitimi almış olma gibi değişkenlerin algılanan çokkültürlü danışma yeterlikleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda demografik bilgilerin algılanan çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri üzerinde etkili olmadığı; genel danışmanlık yeterliliği ve çokkültürlü psikolojik danışma eğitimi almış olmanın ise algılanan çokkültürlü danışmanlık yeterliklerini istatistiksel olarak anlamlı derecede yordadığı ortaya konmuştur.

Danışman eğitiminin çokkültürlü yeterliklerin gelişimindeki rolünü inceleyen çalışmalar çokkültürlülük kapsamında ele alınan din ve maneviyat (Bowser vd., 2022; Lu vd., 2020; Reiner ve Dobmeier, 2014; Shaw vd., 2012), cinsiyet rolü ve cinsel yönelim (Fassinger ve Richie, 1996; Israel ve Selvidge, 2003), ırk/etnik kimlik (Constantine, 2002; Johnson ve Williams, 2015; Spanierman vd., 2008) ve engellilik (Deroche vd., 2020; Donnell, 2008; Palombi, 2010) gibi faktörleri kapsayan geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Kültürel duyarlılığa ilişkin dezavantaja sahip bireylerle yürütülen çalışmalar incelendiğinde engelli bireylere yönelik kültüre duyarlı danışmanlığın göz ardı edildiği görülmektedir. Bu noktada işitme engelli bireylerle kültürel açıdan duyarlı yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan araştırmalar (Henwood ve Pope-Davis, 1994; Peters, 2007; Wright ve Reese, 2015) psikolojik değerlendirme ve müdahale teknikleri ile eğitim ve

uygulamaya ilişkin öneriler sunmaktadır. Çokkültürlü eğitimin psikolojik danışmanların çokkültürlü yeterliklerine etkisinin ırk/etnik kimlik, cinsiyet rolü tutumları, eğitim seviyesi gibi farklı değişkenler üzerinden incelendiği araştırmalar (Chao, 2012; Chao, 2013; Chao vd., 2011) danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini geliştirmede çokkültürlü eğitimin etkili olduğu ve eğitimin etkisinin danışmanların ırk/etnik kimlik, cinsiyet rolü, eğitim seviyesi gibi değişkenlere bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır.

Estrada ve diğerleri (2002) tarafından çokkültürlü danışmanlık eğitiminin danışman adaylarının çokkültürlü yeterlik düzeyleri üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla lisans düzeyinde öğrenim gören 41 öğrenci ile yürütülen araştırma sonucunda çokkültürlü danışmanlık eğitimi alan grubun yeterlik düzeylerinin farkındalık ve bilgi düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı derecede artış gösterdiği, beceri ve empatik yanıt verme düzeylerinde ise anlamlı bir fark göstermediği ortaya konmuştur. Castillo ve diğerleri (2007) tarafından çokkültürlü eğitimin çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve örtük ırksal ön yargı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla lisansüstü düzeyinde öğrenim gören 84 psikolojik danışmanla yürütülen modelleme analizi sonucunda çokkültürlü danışmanlık eğitimi alan danışmanların kültürel öz farkındalık düzeylerinin istatistiksel olarak artış gösterdiği, örtük ön yargı düzeylerinde ise anlanmlı düzeyde azalma olduğu ortaya konmuştur. Dameron ve diğerleri (2020) tarafından çokkültürlü eğitim türüne göre algılanan çokkültürlü yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 755 okul psikolojik danışmanına uygulanan anket sonucunda ise entegre edilmiş çokkültürlü eğitim alanların tek bir çokkültürlü ders alanlara göre çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede artış gösterdiği ortaya konmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma yönteminin ele alındığı bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve uygulama sürecine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden gerçek deneysel desenlerden ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz desen kullanılmıştır. Karasar (2016)'ya göre deneysel desenli çalışmalarda kontrol grubuna yer verilmesi araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini artırarak daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Mevcut deneysel desende deney ve kontrol grubu seçkisiz olarak belirlendikten sonra ön testler toplanmaktadır. Ardından müdahale, işlem ya da deney uygulanıp son testler toplanmaktadır (Büyüköztürk, 2018). Araştırmada bağımsız değişken psikolojik danışman adaylarına uygulanan psikoeğitim programı, bağımlı değişken ise psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleridir. Bu bağlamda psikolojik danışman adaylarına yönelik uygulanan psikoeğitim programının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine etkisi ölçülmüştür.

Tablo 3

Araştırma deseni

Grup	Öntest	İşlem	Sontest
Deney Grubu	ÇPDYÖ	KDTP	ÇPDYÖ
Kontrol Grubu	ÇPDYÖ	İşlem yok	ÇPDYÖ

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma evrenini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde öğrenim görüp çalışmaya katılım için gönüllü olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans düzeyi son sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Son sınıf öğrencilerinin psikolojik danışma ilke ve tekniklerine hâkim olmaları, uygulamaya yönelik yeterliklerinin ve meslek hayatına hazır bulunuşluk düzeylerinin diğer düzeylere göre yetkin bulunması açısından çalışma kapsamı son sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır (2023-YÖNP-0787). Araştırmanın çalışma grubu araştırmaya katılmaya gönüllü olan 72 katılımcı arasından programa katılıma gönüllü olan 24 katılımcının deney ve kontrol gruplarına seçkisiz olarak atanması ile belirlenmiştir. Seçkisizlik, bir birey veya öğenin örneklem için seçilme olasılıklarının eşit olmasıdır (Büyüköztürk, 2018). Bu bağlamda toplamda 24 kişi ile yürütülen çalışmada 12 katılımcı deney ve 12 katılımcı kontrol gruplarına cinsiyet dengesi gözetilerek kura yöntemi ile atanmıştır. Aşağıda deney ve kontrol gruplarına ilişkin katılımcı sayıları cinsiyet dağılımı gözetilerek belirtilmiştir:

Tablo 4

Gruplara göre demografik özellikler

Cinsiyet	Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kadın	9	%75	9	%75	12	%50
Erkek	3	%25	3	%25	12	%50
Toplam	12	50	12	50	24	100

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından hazırlanıp katılımcıların cinsiyet bilgileri ve daha önce kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin ders alıp almadığına ilişkin soruları içermektedir.

3.3.2. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği

Özer ve İlhan, (2015) tarafından geliştirilen çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ölçeği, psikolojik danışman ve adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. 5'li likert tipi ölçekte geçerlilik çalışması için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin farkındalık (9 madde), bilgi (6 madde) ve beceri (11 madde) olmak üzere 3 boyuttan ve 26 maddeden oluştuğu belirtilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alfa değeri .88 olup; beceri alt boyutu için .88, farkındalık boyutu için .88 ve bilgi boyutu için .84 olduğu görülmüştür. Bu araştırmada uygulanan ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alfa değerlerinin ise ön test için .88 (farkındalık=.87; bilgi=.86; beceri=.78) olduğu görülmüştür. Bu değerler bağlamında geliştirilen ölçeğin, psikolojik danışmanların çokkültürlü yeterliklere ilişkin algılarını değerlendirmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirtilmektedir. Puanlamaya ilişkin bilgilere Ek 1'de yer verilmiş olup ölçekten alınabilecek puanların 26-130 puan aralığında değiştiği görülmektedir. Bu noktada ölçekten alınan yüksek puan algılanan çok kültürlü psikolojik danışma yeterliğinin yüksek seviyede olduğunu; düşük puan ise algılanan çok kültürlü psikolojik danışma yeterliğinin düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

3.4. Uygulama Süreci

Çalışmanın uygulama bölümünde grupla psikolojik danışma ve kültüre duyarlı psikolojik danışma alanlarında çalışmalar yürüten farklı uzmanların görüşleri alınarak araştırmacı tarafından hazırlanan KDTP programına ilişkin planlama ve uygulama aşamalarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.4.1. Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının Planlanması

Ruh sağlığı alanında grup çalışmaları yürüten profesyonellerin eğitimi için mesleki standartlar yayınlayan Grup Çalışması Uzmanları Derneği (ASGW) grup çalışmalarını genel

çerçevede dört kategoriye ayırmaktadır (Wilson vd., 2000). Bunlar iş yerinde ilerleme sağlama, yönetme ve danışmanlık yapma, işleri organize etme, kolaylaştırıcı sağlama ve uygulama gibi konularda görevlerin etkili ve işlevsel bir şekilde yerine getirilmesini teşvik eden "görev-iş grupları"; psikolojik destek, danışmanlık, bilgi paylaşımı, kişisel veya kişilerarası yaşam problemlerini hafifletmeyi ve kişisel veya mesleki gelişime katkı sunmayı amaçlayan "danışmanlık grupları"; zihinsel ve duygusal kalıp ve bozukluklar, psikopatolojik unsurlar, tanı koyma gibi kapsamlı değerlendirme sunup tedavi odaklı olan "psikoterapi grupları" ve eğitim, rehberlik ve danışmanlık uygulamaları, organizasyonel girişimler, psikolojik sağlığın teşviki, program geliştirme ve değerlendirme gibi konularda güçlükleri önlemek ve kişisel yetkinliklerin güçlendirilmesini amaçlayan "psikoeğitim grupları" olarak ayrılmaktadır.

Araştırmanın uygulama bölümü araştırma amacına uygun olarak grup çalışmaları kategorilerinden "psikoeğitim grupları" ile yürütülmüştür. Psikoeğitim programları her oturumun teorik altyapıyla inşa edildiği bir yapılandırma sürecinden geçerek nitelikli bir sonuca ulaşabilmektedir. Bu araştırmada Kültürel Duyarlılık Temelli yapılandırılan Psikoeğitim programı APA ve ACA'nın çokkültürlü yetkinlik kılavuzları esas alınarak, Sue (1990) ile Arredondo ve diğerleri (1996) tarafından geliştirilen modeller kapsamında çokkültürlü yeterliklerin farkındalık-bilgi-beceri boyutlarına ilişkin müdahale stratejilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

3.4.2. Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının İçeriği

KDTP programının psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü yeterliklerine etkisinin ölçüldüğü uygulamada oturumlar farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarından oluşan öğrenme yöntemleri ve müdahale stratejilerini kapsamaktadır. Programın 3 boyutta genel amaçları aşağıda verilmiştir:

1. Katılımcıların kendi kültürleri ve başka kültürlere yönelik sahip olduğu tutum ve inançları ortaya çıkarabilecek faaliyetler düzenlenirken aynı zamanda kültürel duyarlılık boyutunda farkındalıklarını güçlendirmek

2. Toplumda dezavantajlı olarak nitelendirilen (kadın, engelli, mülteci, göçmen, lgbt-i vb.) ve farklı kültürlere sahip olan danışanlar hakkında mevcut bilgi düzeyi ölçülürken aynı zamanda farklı vakalara ilişkin analizler yapılarak katılımcıların bilgi düzeylerini artırmak

3. Katılımcıların kültürel duyarlılığa ilişkin farkındalık ve bilgi düzeylerinin somut davranışsal tepkilere dönüştürmeleri boyutunda mesleki danışmanlık becerilerini geliştirmek

Tablo 5

Kültürel duyarlılık temelli psikoeğitim programı

KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMI			
Oturum Yeri	Oturum Sayısı	Katılımcı Sayısı	Oturum Süresi
Oturum Odası	6	12	90 dk
1. OTURUM: "Kültür"			
-Tanışma Etkinlikleri (15dk) -Grup Beklentileri, Kuralları ve Etik Konular (15dk) -Kültürel Duyarlılıkla İlgili Kavramların Tartışılması (20dk) -Kendi Kültürümüze Yönelik Tutum ve İnançlar (20dk) -Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk) *Öneri:* Human (2015) Adlı Belgeselin İzlenmesi			
2. OTURUM: "Kültürel Duyarlılık"			
-Alıştırma Oyunu: Lider Kim? (10dk) -Farklı Kültürlere Yönelik Tutum ve İnançlar (45dk) -Kültürlerarası Empati (15dk) -Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)			

3. OTURUM: "Mikro Saldırganlık"
-Alıştırma Oyunu: Kültürel Eşleştirme (15dk) -Mikro Saldırganlık Hakkında Senaryo Canlandırma (40dk) -Terapötik Uygulamada Mikro Saldırganlık Örnekleri (15dk) -Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk) *Ev Ödevi:* (1. Grup) Farklı Kültürlere Yönelik Dans Gösterisi
4. OTURUM: "Çokkültürlü Yeterlikler"
-Alıştırma Oyunu: Kültürel Müzik ve Danslar (10dk) -Çokkültürlü Yeterlikler ve Ekolojik Yaklaşım (15dk) -Çokkültürlü Vaka Analizi (45dk) -Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)
5. OTURUM: "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma"
-Alıştırma Oyunu: Kültürel Tabu (15dk) -Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Hakkında Sunum (15dk) -Kültüre Duyarlılık Temelli Rol Canlandırma (40dk) -Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk) *Ev Ödevi:* (2. Grup) Kültüre Duyarlı Danışma Oturumu Canlandırma
6. OTURUM: "Çeşitlilik İçinde Birlik"
-Alıştırma Oyunu: Çokkültürlü Yapboz (10dk) -Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Oturumu Canlandırma (30dk) -Programın Genel Değerlendirmesinin Yapılması (20dk) -Motivasyon Çemberi (20dk) -Veda Etkinliği ve Sonlandırma (10dk)

KDTP programının içeriğine yer verilen tablo Ek 4'te detaylandırılmıştır. Aşağıda oturum özetlerine yer verilmiştir:

1. Oturum: Kültür

Oturum açılış konuşması ile başlanmış ve program hakkında genel bilgiler verilmiştir. Tanışma etkinlikleri isim oyunu, katılımcıların kendilerini tanıtması ve Blob Ağacı uygulaması yapılmıştır. Grup beklentileri, kuralları ve etik konular hakkında konuşulup beklentiler köşesi yapılmış ve gizlilik sözleşmesi imzalanmıştır. Gruba ait sembolik bir görsel oluşturulmuştur. Kültürel duyarlılıkla ilişkili kavramlar Mentimeter uygulaması ile ele alınıp grup içinde tartışılmıştır. Katılımcılar kendi kültürleriyle ilgili bilgiler sunarak etkileşimli olarak kendi kültürlerine yönelik tutum ve inançlar ele alınmıştır. Oturum sonu değerlendirmesi yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

2. Oturum: Kültürel Duyarlılık

Oturum "Lider Kim?" alıştırma oyunu ile başlamıştır. Farklı kültürel grupları temsil eden 12 farklı dezavantajlı grup, her bir üyenin temsili ile farklı anlatım yöntemleri ile ele alınmıştır. Daha sonra "Empati Köşesi" oluşturularak her üye temsil ettiği grup için bir not hazırlamıştır. Toplumdaki farklı kültürel gruplar hakkında bilgiler sunulup dezavantajlı gruplara dikkat çekilmiştir. Oturum sonu değerlendirmesi yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

3. Oturum: Mikro Saldırganlık

Oturum 20 farklı ülke ve sembolün eşleştirildiği kültürel eşleştirme yarışması ile başlamıştır. 2 farklı gruptan en çok puan alan grup oyunu kazanmıştır. Kaybeden gruba bir sonraki oturumun alıştırma oyunu için görev verilmiştir. Mikro saldırganlık kavramı tartışılmış ve örnek olay canlandırması üzerinden katılımcılar 4'er kişilik 3 farklı gruba ayrılarak mikro saldırganlık hakkında senaryo canlandırmıştır. Terapötik uygulamada mikro saldırganlık örneklerine yer verilmiştir. Oturum sonu değerlendirmesi yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

4. Oturum: Çokkültürlü Yeterlikler

Oturum bir önceki oturumda görevlendirilen grubun müzik ve dans gösterimi ile başlamış ve müzik eşliğinde farklı yörelere ait danslar sergilenmiştir. Çokkültürlü yeterlikler ve Ekolojik Yaklaşım hakkında sunum yapılmış ve katılımcılar 3'er kişilik 4 gruba ayrılmıştır. Ekolojik modelin 4 farklı evresi ile ilişkili vakalar ve çok kültürlü psikolojik danışma yeterliklerini kapsayan yönergeler katılımcılara dağıtılmıştır. Her grup sahip olduğu yönergeler ve tartışma sorularıyla birlikte grup içinde vaka analizi yapmışlardır. Daha sonra analiz çıktıları tüm grupla sırayla paylaşılmıştır. Oturum sonu değerlendirmesi yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

5. Oturum: Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma

Oturum kültürel tabu yarışması ile başlanmış ve iki farklı gruptan yasaklı kelimeleri kullanmadan en çok kelimeyi bilen grup oyunu kazanmıştır. Kaybeden gruba son oturumda kültüre duyarlı psikolojik danışma oturumu canlandırma görevi verilmiştir. Grup lideri kültüre duyarlı psikolojik danışma hakkında bilgilendirici bir sunum yapmış ve katılımcıları 2'şer kişilik 6 gruba ayırmıştır. Her gruba kısa vakalar dağıtarak vakaya ilişkin hem danışman hem de danışan rolünü sırayla grup içinde canlandırmaları istenmiştir. Daha sonra katılımcılar deneyimlerini tüm katılımcılarla sırayla paylaşmışlardır. Oturum sonu değerlendirmesi yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

6. Oturum: Çeşitlilik İçinde Birlik

Oturum ilk oturumda tasarlanan görseli içeren ve 12 parçadan oluşan çokkültürlü yapboz oyunu ile başlamıştır. Bir önceki oturumda görevlendirilen grup 2'şer kişilik 3 gruba ayrılarak kendi tasarladıkları kültüre duyarlı psikolojik danışma oturumlarını canlandırmışlardır. Oturumlar sırayla grup içinde değerlendirilerek son oturuma kadar edinilen bilgiler dikkate alınarak tartışılmıştır. Programın genel değerlendirmesi yapılarak bir motivasyon çemberi oluşturulup motivasyonel etkinlikler yapılmıştır. Veda etkinliğinde grup lideri elindeki yün topu ile metaforik bir etkinlik yapıp herkesten görüş almıştır. Katılımcılar sembolik anılarını almış ve veda konuşması ile program sonlandırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 24 paket programı ile analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılacak test uygulanmadan önce deney ve kontrol grubundan elde edilen puanların normallik ve homojenlik varsayımlarını sağlayıp sağlamadıkları test edilmiştir. Normallik varsayımının test edilebilmesi için Kolmogorov Smirnov testi, çarpıklık-basıklık katsayıları ve normallik grafikleri (Q-Q Plot, Histogram vb.) incelenmiştir.

Çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile 1 arasında olması verilerin normal dağılıma yakın olduğunu göstermektedir (Tabachnick vd., 2013). Bu çalışmada çarpıklık (0.13) ve basıklık (-0.47) değerlerinin bu aralıkta olması verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Varyans değerlerine ilişkin homojenlik varsayımının test edilmesi için ise Levene Testi uygulanmıştır. Normallik ve homojenlik varsayımları karşılandığı için deney ve kontrol gruplarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik puanlarının karşılaştırılması için parametrik test kullanımı uygun bulunmuştur.

Deney ve kontrol gruplarından elde edilen veri değerlerinin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t test kullanımı uygun bulunmaktadır (Can, 2018). Aynı çalışma grubu üzerinde uygulanan iki ölçüm sonucu elde edilen veri değerlerinin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için ise bağımlı örneklemler için t-testi kullanımı uygun bulunmaktadır (Taşpınar, 2017). Bu noktada verilerin analizinde deney ve kontrol grupları arasında çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olup olmadığına bakmak için ÇPDYÖ ön test-son test puanlarına ilişkin Bağımsız Örneklemler T-Testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarındaki ÇPDYÖ ön test-son test sonuçlarının grup içi karşılaştırmaları için ise Bağımlı Örneklemler T-Testi uygulanmıştır. Verilerin analizinde hata payı 0,05 olarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Deney ve kontrol grubunun ÇPYDÖ ön test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları

Tablo 6

Deney ve kontrol grubunun ÇPYDÖ ön test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Deney	12	86,17	14,81	0,532	22	,601
Kontrol	12	88,92	10,09			

Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını içeren Tablo 6'ya göre müdahale öncesi deney ($\bar{x}_{deney}$=86,17) ve kontrol ($\bar{x}_{kontrol}$=88,92) grubuna ait ÇPDYÖ ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır [t(22)=0,532, p>.05].

4.2. Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ son test puanlarına ilişkin bağımsız örneklemler t-testi sonuçları

Tablo 7

Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ son test puanlarına ilişkin bağımsız örneklemler t-testi sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Deney	12	104,33	8,03	5,021	22	,000
Kontrol	12	83,00	12,34			

Deney ve kontrol grubunun ÇPDYÖ son test puanlarına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını içeren Tablo 7'ye göre KDTP programının uygulandığı deney grubuna ait ÇPDYÖ son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{deney}$=104,33) ile hiçbir müdahalenin uygulanmadığı kontrol grubuna ait ÇPDYÖ son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{kontrol}$=83,00) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur [t(22)=5,021, p<.05].

4.3. Deney grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler için t-testi sonuçları

Tablo 8

Deney grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler için t-testi sonuçları

Deney	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Ön test	12	86,17	14,81	-4,649	11	,001
Son test	12	104,33	8,03			

Deney grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklem t-testi sonuçlarını içeren Tablo 8'de KDTP programı sonrası deney grubunun müdahale öncesi ölçülen ÇPDYÖ ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{öntest}$=86,17) ile müdahale sonrası ölçülen ÇPDYÖ son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{sontest}$=104,33) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur [t(11)=-4,649, p<.05].

4.4. Kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler için t-testi sonuçları

Tablo 9

Kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklemler için t-testi sonuçları

Kontrol	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Ön test	12	88,92	10,09	2,605	11	,003
Son test	12	83,00	12,34			

Kontrol grubunun ÇPDYÖ ön test ve son test puanlarına ilişkin bağımlı örneklem t-testi sonuçlarını içeren Tablo 9'da herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun müdahale öncesi ölçülen ÇPDYÖ ön test puan ortalamaları ($\bar{x}_{öntest}$=88,92) ile müdahale sonrası ölçülen ÇPDYÖ son test puan ortalamaları ($\bar{x}_{sontest}$=83,00) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur [t(11)=2,605, p<.05].

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına ilişkin tartışma ve sonuçlara yer verilip karar alıcılara, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur:

5.1. Tartışma

Psikolojik danışman adaylarına yönelik uygulanan KDTP programının psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yürütülen araştırma bulguları sonucunda H0 hipotezi reddedilmiş ve H1 hipotezi kabul edilerek KDTP programı uygulanan deney grubu ile herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda programın uygulandığı deney grubunun ÇPDYÖ puan ortalamalarının ($\bar{x}_{deney}$=104,33) herhangi bir müdahale uygulanmayan kontrol grubunun puan ortalamalarına ($\bar{x}_{kontrol}$=83,00) göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gösterdiği görülmüştür.

Psikolojik danışmanların farklı kültürel arka planlara sahip danışanlarıyla çalışırken sahip olmaları gereken farkındalık, bilgi ve becerileri geliştirmeyi amaçlayarak tasarlanan KDTP programının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini deneyimsel bir ortamda sunarak danışman adaylarına kültürün kendileri, danışanları ve danışma süreci üzerindeki etkisini gözlemleyebilecekleri farkındalık temelli uygulamalara yer verilmesi, farklı kültürlerle çalışırken bilinmesi gereken kavramlar, dikkat edilmesi gereken etik hususlar ve destek kaynakları hakkında temel bilgileri içermesi ve kültürel duyarlılık temelli psikolojik danışma becerilerini uygulamalı olarak pekiştirmelerine imkan sunan bir program olması açısından KDTP programının psikolojik danışman adaylarının çokkültürlü yeterlik düzeylerini artırmada etkili olduğu düşünülmektedir.

Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla çalışmada kritik bir önem taşıdığı belirtilmektedir (Belar, 2009). Ancak

danışman adaylarına kültürel yeterlik kazandırmaya ve çokkültürlülüğe ilişkin öz yeterlik algılarını geliştirmeye yönelik kaynak ve uygulamaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda danışmanlara kültürel yeterlik kazandırmayı amaçlayan kültüre duyarlı bir program geliştirerek alana katkı sağlamak amacıyla yürütülen bu araştırma sonuçlarıyla paralel olarak deneyimsel uygulamaların psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini geliştirdiği ve olumlu danışmanlık becerileri kazandırdığı ortaya konmuştur (Arthur ve Achenbach, 2002; Coleman, 2006; Greene vd., 2014; Kim ve Lyons, 2003).

Araştırmadaki diğer bir bulgu kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamasına rağmen çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik ön test ($\bar{x}_{öntest}$=88,92) son test ($\bar{x}_{sontest}$=83,00) puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bulunan bir azalma görülmesidir. Bu durumun kaynağına ilişkin incelemeler doğrultusunda yaygın görüş; dünyadaki savaş, göç, ekonomik dalgalanmalar gibi güncel gelişmelere bağlı olarak toplumda farklı kültürlere yönelik oluşan ön yargı ve nefret söylemlerinde dönemsel bir artış olabileceği yönündedir. Nitekim deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön test ve son test ölçeklerinin uygulama tarihleri arasında gündemde yer edinen mülteci ve göçmen krizleri, terör saldırıları ve sınır ihlalleri, siyasi çekişmeler, dini ayrımcılık, kadına yönelik şiddet olayları, lgbt-i bireylere yönelik nefret söylemleri, Rusya-Ukrayna ve Filistin-İsrail savaşları gibi Türkiye ve Dünya gündemini meşgul eden bu tür gelişmelerin kültürlerarası ön yargı, damgalama, nefret suçları ve çatışmaları beraberinde getirdiği gözlenebilmektedir (Gallup, 2024a, 2024b; Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), 2024a, 2024b, 2024c). Bu durum toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine etki etmesi açısından kültüre duyarlı yaklaşımların önemini bir kez daha ortaya koymakta ve ruh sağlığı alanında kültürel duyarlılık temelli eğitim programlarının yaygınlaştırılması ihtiyacını doğurmaktadır.

Alanyazın taraması sonucu ulaşılan örnek araştırmalar, kültürel duyarlılık ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri kapsamında birçok değişkenin ele alındığı ilişkisel/betimsel araştırmaların (Akalın ve Koç, 2024; Chao, 2013; Dameron vd., 2020; Genç ve Şahin, 2019; Korban 2018; Zhu vd., 2023;) deneysel/uygulamalı araştırmalara (Ör: Aydın, 2014; Jones vd., 2016; Lones vd., 2020) göre literatürde daha geniş yer kapladığını göstermektedir. Araştırmaların sınırlılıkları ve öneri kısımları genel bir bakışla incelendiğinde çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini artırmaya yönelik uygulamalı

araştırmaların artırılması, etkin müdahalelerin geliştirilmesi ve kültürel duyarlılık temelli psikolojik danışma eğitiminin zorunlu ders niteliğinde programlara yerleştirilmesi üzerinde önemle durulduğu görülmektedir (Constantine vd., 2007; Vasquez, 2005).

Field (1990) tarafından çokkültürlü danışmanlık eğitiminin lisansüstü düzeyindeki öğrencilerin çokkültürlü duyarlılığı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla deney grubuna 5 haftalık bir eğitim programı uygulanmış, kontrol grubuna ise çokkültürlülüye ilişkin herhangi bir müdahale uygulanmayıp liderlik rolleri ile ilişkili deneyimsel bir eğitim uygulanmıştır. Bu araştırmayla karşılaştırıldığında yürütülen araştırmanın eğitim süresi, gelişim hedefleri ve çalışma grubu sayı dağılımı birbiriyle örtüşmektedir. Ancak bu araştırmanın bulgularından farklı olarak öğrencilere uygulanan çokkültürlü eğitim sonrası deney ve kontrol gruplarının kültüre duyarlı yeterlik düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmanın sonucuna ilişkin bir değerlendirme eğitim programının kısa bir sürede gerçekleşmiş olduğundan kaynaklı olabileceği yönündedir (Aydın, 2014). Ancak benzer olarak 6 haftalık bir süreçte yürütülen bu araştırmanın deney ve kontrol gruplarının çokkültürlü yeterlik düzeylerine ilişkin anlamlı bir fark ortaya koyması araştırma sonuçlarının programın içeriği ile ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Hansen ve diğerleri (2006) çokkültürlü eğitim yöntemlerinin uygulama alanındaki etkisini ölçmek amacıyla yürüttüğü araştırmada çokkültürlü yeterlikleri geliştirmeye yönelik evrensel, seyrek uygulanan ve uygulanabilir nitelikte olmayan uygulamaları belirlemiştir. Araştırma sonuçları çokkültürlü yeterliklerin gelişiminde belirlenen yöntemler arasında kişisel ve profesyonel deneyimlerin en etkili yöntemler oldukları, mesleki kılavuz ve kodların ise en az etkili yöntemler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda çokkültürlü eğitimin yalnızca varlığının kültürel yeterlikleri geliştirmek için yeterli olmadığı ve uygulanabilirlik açısından uygun olmakla birlikte kanıta dayalı sonuçlar vermesi beklenmektedir (Tomlinson-Clarke, 2013). Buna paralel olarak bu araştırmada etkililiği incelenen KDTP programı uygulanabilirlik niteliği taşımakla birlikte nicel verilere dayanması açısından danışmanların çokkültürlü yeterliklerini geliştirmek için deneyimsel bir bağlam sunmaktadır.

Türkiye'yi yakından ilgilendiren çokkültürlü yapı değerlendirildiğinde gerek mikro gerekse de makro düzeyde yeni göç dalgaları ihtimal dahilindedir. Mevcut dalgalanmaların

etkileri uzun yıllar boyunca devam etmekte olduğundan göç sonrası entegrasyon inşası için sistematik ve sürdürülebilir müdahalelerin önemi oldukça büyüktür. Bu bağlamda çokkültürlü psikolojik danışma eğitimi, ülkenin farklı etnik grupları, dini inançları ve kültürel arka planları ile sahip olduğu çokkültürlü yapı göz önüne alındığında önemli eğitim politikaları üzerine yoğunlaşmayı gerektirmekte ve çokkültürlü yeterliklere sahip uzmanların yetiştirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

Psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlü yeterlikleri geliştirmeye yönelik uygulamalara müfredatta yeterince yer verilmediği ve kültüre duyarlı eğitim programlarının etkililiğini inceleyen araştırmaların (Ör: Aydın, 2014; Kağnıcı, 2011; Koç, 2015) oldukça kısıtlı olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bu araştırmanın danışman adaylarının çokkültürlü yeterliklerini geliştirmeye yönelik uygulamalı ve kanıt temelli bir çerçeveye sahip olması açısından alana katkı sunacağı düşünülmektedir. Diğer bir yandan bilimsel araştırmalarda uygulamanın uzun vadeli sonuçlarını görmek, verilerin güvenirliğini artırmak ve sürdürülebilirliğine katkı sunmak açısından izleme ölçümleri önem taşımaktadır. Ancak bu araştırmanın bir kısıtlılığı araştırmanın uygulama aşamasında zaman kısıtı sebebiyle program sonrası izleme ölçümlerine yer verilmemiş olmasıdır.

Jones ve diğerleri (2016) tarafından geleneksel ve kültüre duyarlı bilişsel davranışçı terapi eğitiminin danışmanların çokkültürlü danışma yeterliklerine etkisinin karşılaştırıldığı araştırma sonuçları kültüre duyarlı biçimde uyarlanmış eğitim sürecinden geçen grubun geleneksel eğitim alan gruba göre çokkültürlü danışma yeterliklerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede artış gözlenmiştir. Bu araştırmayla paralel sonuç veren mevcut bulgular kültürel faktörlerin terapi ekollerine entegre edilmesine yönelik örnek bir çalışma niteliği taşımaktadır. Danışman adaylarının çokkültürlü yeterliklerini artırmaya yönelik çokkültürlü eğitim uygulayıp bu araştırmayla paralel sonuçlar veren diğer bir araştırma Lenes ve diğerleri (2020) tarafından 39 danışman adayı yürütülmüştür. Katılımcılara Renk Bilincine Sahip Çokkültürlü Farkındalık Eğitimi uygulanmış ve eğitim sonucunda ayrımcılık, ırkçılık ve ayrıcalığa ilişkin kültürel yeterliklerinde ve farkındalık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gözlenmiştir.

Eğitim kademelerine göre lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim gören danışmanlarla yürütülen araştırmalar (Estrada vd., 2002; Castillo vd., 2007; Hilert vd.,

2022), kültüre duyarlı danışman eğitiminin çokkültürlü danışma yeterliklerine ilişkin farklı boyutları geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda danışman yetiştiren farklı eğitim kademelerinde müfredatların kültürel olarak duyarlı ve kapsayıcı bir yaklaşımla güncellenmesinin danışmanların çokkültürlü danışma yeterliklerini geliştirmesi ve dolayısıyla daha etkili ve etik hizmet sunmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Attilee (2019) çokkültürlü psikolojik danışma eğitimlerinin yaygın biçimde yüz yüze etkileşime dayalı olarak gerçekleştirildiğine dikkat çekerek çevrimiçi ortamda çokkültürlü eğitimin etkinliğini ölçmek amacıyla mezun ve lisansüstü düzeyindeki 129 danışmana çevrimiçi Çokkültürlü Danışmanlık kursu vermiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların kurs öncesi ve sonrası çokkültürlü tutum puanlarında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir artış gözlenmiştir. Bu sonucun giderek küreselleşen dünyada erişim kolaylığı ve esneklik sağlayan çevrimiçi ortamları kültürel duyarlılık eğitimine dahil etme ve yaygınlaştırma noktasında önemli avantajlar sağlayabileceği belirtilmektedir.

Kültürel duyarlılığa ilişkin mevcut eğitim modelleri danışmanların kültürel açıdan çeşitli danışanlarına yönelik etkili müdahaleler uygulamasına imkan sunan çokkültürlü yeterliklerini geliştirmede kısıtlı olabilmektedir. Bu bağlamda kültüre duyarlı eğitim modelleri ve çokkültürlü yeterliklerine etkisinin geniş bir boyutta araştırılması önerilmektedir. Günümüzde eğitim-öğretim uygulamalarının deneyimsel öğrenme yöntemleri ile zenginleştirilmesi gerektiği üzerinde önemle durulmakta (Boysen ve Vogel, 2008; Díaz-Lázaro ve Cohen, 2001; Heppner ve O'Brien, 1994; Wilson ve Taylor, 2013) ve teorik bilgiyi pratik yaşam deneyimleri üzerinden pekiştirme imkanı sunan programların geliştirilmesi hususunda alandaki uzmanlar teşvik edilmektedir.

5.2. Sonuç

KDTP programının danışman adaylarının çokkültürlü yeterliklerine etkisini ölçmek amacıyla yürütülen araştırma sonucunda KDTP programına katılan danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeylerinin, programa katılmayan adayların çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeylerine göre anlamlı derecede farklılık gösterdiği ve dolayısıyla KDTP programının danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik düzeylerini artırmada etkili olduğu ortaya konmuştur.

5.3. Öneriler

5.3.1. Karar Alıcılara Yönelik Öneriler

1. Çokkültürlü yeterlik için standart bir çerçeve oluşturmaları ve kültürel duyarlılık temelli eğitim programlarını akreditasyon süreçlerine dahil ederek bu programların kalite ve tutarlılığını güvence altına almaları,
2. Psikolojik danışman yetiştiren üniversitelerin müfredatlarına kültürel duyarlılık temelli eğitim programlarını zorunlu ders olarak dahil ederek adaylara çokkültürlü yeterliklerin kazandırılmasını teşvik etmeleri,
3. Psikolojik danışman eğitimiyle ilişkili disiplinlerle (Sosyoloji, Antropoloji vb.) işbirliği geliştirilerek çokkültürlü yeterliklerin daha geniş bir perspektifte kazandırılmasını sağlayacak politikalar geliştirmeleri önerilmektedir.

5.3.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Mesleki alanda karşılaşılan kültürel etkiye karşılık kültürel duyarlılığı mesleki bir yeterlik olarak görüp güncel eğitimleri takip etmeleri ve süpervizyon sürecinden geçmeleri,
2. Kültürel duyarlılık temelli eğitim sürecinin, gerçek dünyada karşılaşabilecekleri kültürel etkiyi deneyimlemelerine katkı sunacak vaka analizleri, saha çalışmaları ve pratik uygulamalarla desteklenmesi,
3. Farklı kültürel gruplara mensup danışanlar için daha esnek ve kapsayıcı teknik ve uygulamalar geliştirerek programın kapsayıcılığını ve sürdürülebilirliğini artırmaları önerilmektedir.

5.3.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırma sonuçlarını desteklemek amacıyla kültürel duyarlılık temelli psikoeğitim programının, danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki uzun vadeli sonuçlarını inceleyen araştırmalar yapmaları,

2. Kültürel duyarlılık temelli, kanıta dayalı farklı eğitim model ve uygulamalarının etkinliğini ölçen araştırmalar yaparak bu yöntemlerin farklı kültürel bağlamlardaki etkinliğini karşılaştırmalı olarak incelemeleri,
3. Psikoeğitim programında uygulanan farkındalık temelli uygulamaların danışmanların hem kendileri hem farklı kültürel gruplara mensup danışanları hem de danışma süreci üzerindeki kültürel etkilerini sistematik olarak incelemeleri,
4. Programda danışan adaylarının danışma becerilerini geliştirmek için uygulanan rol canlandırma ve vaka analizleri gibi deneyimsel teknikleri yaygınlaştırarak gündelik yaşamdaki terapötik uygulamalar üzerindeki etkisini test etmeleri,
5. Program süresince elde edilen geri bildirim ve değerlendirmeleri araştırma kapsamına dahil ederek nitel ve nicel verilerin birlikte sunulduğu karma yöntem araştırması ile katılımcıların deneyimlerini derinlemesine incelemeleri,
6. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini ölçmeye yönelik geçerlik ve güvenirliği yüksek ölçek geliştirme veya uyarlama çalışmaları yapmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Abaslı, K. ve Polat, Ş. (2019). "Öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık ve kültürel zekâya ilişkin görüşlerinin incelenmesi". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), 193-202.

Akalın, M. B. ve Koç, Z. (2024). "Perceptions of Psychological Counselors on Working with Clients From Different Cultures". *International Journal of Psychology and Educational Studies, 11*(1), 21-35.

Akpınar, M. ve Cantürk, A. (2021). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürel Farklılık, Kültürlerarası Duyarlılık Algıları ve Kültürlerarası Eğitime Yönelik Görüşleri". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*, 444-470.

Akpunar, B. (2011). "Biliş ve Üstbiliş (Metabiliş) Kavramlarının Zihin Felsefesi Açısından Analizi". *Electronic Turkish Studies, 6*(4).

Alfaiz, A., Da Costa, A., Yuzarion, Y., Julius, A., Yandri, H., Sari, A. K. ve Rafiola, R. H. (2022). "The Counselor Multicultural Competence: An Exploration Study of Counselor Competence in the Counseling Process". *Tarbawi: Jurnal Ilmu Pendidikan, 18*(2), 101-110.

Allport, G. W. (1960). "The open system in personality theory". *The Journal of Abnormal and Social Psychology, 61*(3), 301.

Altinkaya, O. ve Amanak, K. (2020). "Ebelik öğrencilerinin kültürel duyarlılık ile kültürel beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi". *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 10*(3), 378-383.

American Psychological Association (APA). (2003). "Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists". *The American Psychologist, 58*(5), 377-402.

American Psychological Association (APA). (2017). Multicultural guidelines: An ecological approach to context, identity, and intersectionality, Retrieved from http://www.apa.org/about/policy/multiculturalguidelines.aspx.

Arpentieva, M. (2016). "Multicultural Psychological Counselling: Peculiarities of Mutual Understanding". *Science and Education, (2-3),* 16-24.

Arredondo, P. ve Perez, P. (2006). “Historical perspectives on the multicultural guidelines and contemporary applications”. *Professional Psychology: Research and Practice, 37*(1), 1.

Arredondo, P. ve Toporek, R. (2004). “Multicultural counseling competencies=ethical practice”. *Journal of Mental Health Counseling, 26*(1), 44-55.

Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D. C., Sanchez, J. ve Stadler, H. (1996). “Operationalization of the multicultural counseling competencies”. *Journal of multicultural counseling and development, 24*(1), 42-7.

Arthur, N. ve Achenbach, K. (2002). “Developing multicultural counseling competencies through experiential learning”. *Counselor Education and Supervision, 42*(1), 2-14.

Atari, M. ve Henrich, J. (2023). “Historical psychology”. *Current Directions in Psychological Science, 32*(2), 176-183.

Atkinson, D. R. (1994). “Multicultural training: A call for standards”. *The Counseling Psychologist, 22*(2), 300-307.

Atkinson, D. R., Morten, G. ve Sue, D. W. (1979). *Counseling American minorities: A cross-cultural perspective.* Madison, WI, USA: Brown & Benchmark.

Atkinson, D. R., Thompson, C. E. ve Grant, S. K. (1993). “A three-dimensional model for counseling racial/ethnic minorities”. *The Counseling Psychologist, 21*(2), 257-277.

Attilee, S. (2019). “Multicultural competency in online counseling courses: Before and after a multicultural counseling course”. Unpublished PhD. thesis, Walden University, United States.

Aydın, B. (2014). Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Bakioglu, F. ve Türküm, A. S. (2020). “Investigation of the Relationships among Psychological Counselor Candidates' Counseling Self-Efficacy, Multicultural Competence, Gender Roles, and Mindfulness”. *International Journal of Progressive Education, 16*(2), 22.

Banks, J. A. (2004). Multicultural education: Historical development, dimensions, and practice. J. A. Banks ve C. A. M. Banks (Eds.). in: *Handbook of research on multicultural education.* (pp. 3-29) CA: Jossey-Bass: San Francisco.

Beatty, A. (2014). "Anthropology and emotion". *Journal of the Royal Anthropological Institute, 20*(3), 545-563.

Bektaş, Y. (2006). "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Psikolojik Danışman Eğitimindeki Yeri". *Ege Eğitim Dergisi, 7*(1), 43-59.

Belar, C. D. (2009). "Advancing the culture of competence". *Training and Education in Professional Psychology, 3*(4), 63.

Benish, S. G., Quintana, S. ve Wampold, B. E. (2011). "Culturally adapted psychotherapy and the legitimacy of myth: a direct-comparison meta-analysis". *Journal of counseling psychology*, *58*(3), 279.

Bennett, C. I. (1990). *Comprehensive multicultural education: Theory and practice.*

Bennett, J. M. ve Bennett, M. J. (2004). An integrative approach to global and domestic diversity. *Handbook of intercultural training*, 147-165.

Bennett, M. J. (2004). "Considering the measurement of cultural phenomena and intercultural competence". *The Intercultural Perspective in a Multicultural World*, 9-17.

Bennett, M. J. ve Hammer, M. (2017). "Developmental model of intercultural sensitivity". *The international encyclopedia of intercultural communication.* 1-10.

Benuto, L. T., Casas, J. ve O'Donohue, W. T. (2018). "Training culturally competent psychologists: A systematic review of the training outcome literature". *Training and Education in Professional Psychology, 12*(3), 125.

Berry, J. W. (2003). "Origin of cross-cultural similarities and differences in human behavior: An ecocultural perspective". *Cultural guidance in the development of the human mind*, 97-109.

Bhawuk, D. P. ve Brislin, R. (1992). "The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism". *International journal of intercultural relations, 16*(4), 413-436.

Blume A. W., Lovato L. V., Thyken B. N. ve Denny N. (2012). "The relationship of microagressions with alcohol use and anxiety among ethnic minority college students in a historically white institution". *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 18, 45–54.

Bond M. H. (2015). *Working at the interface of cultures. Eighteen lives in social science*. Routledge: London

Bowser, D., Joseph, M., Crothers, L. M., Kolbert, J. B. ve Holmes, I. S. (2022). "A constructivist approach to promoting spiritual competence in counselor trainees: a pilot study". *Journal of spirituality in mental health, 24*(1), 35-52.

Boyle, G. J., Matthews, G. ve Saklofske, D. H. (2008). "Personality theories and models: An overview". *Personality theory and assessment. Personality theories and models, 1*, 1-29.

Boysen, G. A. ve Vogel, D. L. (2008). "The relationship between level of training, implicit bias, and multicultural competency among counselor trainees". *Training and Education in Professional Psychology*, *2*(2), 103.

Bronfenbrenner, U. (1994). "Ecological models of human development". *International encyclopedia of education, 3*(2), 37-43.

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem.

Cabell, A., Burgess, D., Brown, E. ve Medina, C. (2024). "Counseling trainees' experiences working with Afghan refugees: Building cultural humility". *Counselor Education and Supervision*, *63*(1), 41-57.

Can, A. (2018). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi.* Pegem: Ankara.

Castillo, L. G., Brossart, D. F., Reyes, C. J., Conoley, C. W. ve Phoummarath, M. J. (2007). "The influence of multicultural training on perceived multicultural counseling competencies and implicit racial prejudice". *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *35*(4), 243-255.

Chae, M. H., Foley, P. F. ve Chae, S. Y. (2006). "Multicultural Competence and Training: An Ethical Responsibility". *Counseling & Clinical Psychology Journal, 3*(2).

Chao, R. C. (2012). "Racial/ethnic identity, gender-role attitudes, and multicultural counseling competence: The role of multicultural counseling training". *Journal of Counseling & Development, 90*(1), 35-44.

Chao, R. C. (2013). "Race/ethnicity and multicultural competence among school counselors: Multicultural training, racial/ethnic identity, and color-blind racial attitudes". *Journal of Counseling & Development, 91*(2), 140-151.

Chao, R. C., Wei, M., Good, G. E. ve Flores, L. Y. (2011). "Race/ethnicity, color-blind racial attitudes, and multicultural counseling competence: The moderating effects of multicultural counseling training". *Journal of counseling psychology, 58*(1), 72.

Chen, C. P. (2024). "Conceive culture and action in counselling". *British Journal of Guidance & Counselling, 52*(2), 258-273.

Chen, G. M. ve Starosta (1997). "A review of the concept of intercultural sensitivity". *Human Communication, 1,* 1–16.

Chu, W., Wippold, G. ve Becker, K. D. (2022). "A systematic review of cultural competence trainings for mental health providers". *Professional Psychology: Research and Practice, 53*(4), 362.

Coleman, M. N. (2006). "Critical incidents in multicultural training: An examination of student experiences". *Journal of Multicultural Counseling and Development, 34*(3), 168-182.

Constantine, M. G. (2002). "Racism attitudes, White racial identity attitudes, and multicultural counseling competence in school counselor trainees". *Counselor Education and Supervision, 41*(3), 162-174.

Constantine, M. G., Hage, S. M., Kindaichi, M. M. ve Bryant, R. M. (2007). "Social justice and multicultural issues: Implications for the practice and training of counselors and counseling psychologists". *Journal of Counseling & Development, 85*(1), 24-29.

Çanakçı, E. (2021). "Türkiye'de Psikolojik Danışma Alanında Yapılan Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri Konulu Tezlerin ve Makalelerin İncelenmesi". *The Journal of Social Sciences, 51*, 463-480.

Çevik, G. B. (2014). "Kültür merkezli psikolojik danışma: Kuramsal bir inceleme". *Ege Eğitim Dergisi, 15*(2), 577-596.

Dameron, M. L., Camp, A., Friedmann, B. ve Parikh-Foxx, S. (2020). "Multicultural education and perceived multicultural competency of school counselors". *Journal of Multicultural Counseling and Development, 48*(3), 176-190.

Davis-Russell, E. (1990). Incorporating ethnic minority issues into the curriculum: Myths and realities.

DeCino, D. A., Strear, M. M. ve Olson, S. (2018). "Exploring School Counselors' Social Desirability, Multicultural Counseling Competence, and Demographics in the Midwest". *Journal of School Counseling, 16*(2), 26.

Demir, İ. H. (2016). Okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve çok kültürlü kişilik özelliklerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Demirel, K. (2016). Psikolojik danışmanların çok kültürlü psikolojik danışma yeterlik algılarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Deroche, M. D., Herlihy, B. ve Lyons, M. L. (2020). "Counselor trainee self-perceived disability competence: Implications for training". *Counselor Education and Supervision, 59*(3), 187-199.

Díaz-Lázaro, C. M. ve Cohen, B. B. (2001). "Cross-cultural contact in counseling training: Contacto intercultural en el entrenamiento de la consejería". *Journal of Multicultural Counseling and Development, 29*(1), 41-56.

Doğan, S. (2000). "The historical development of counseling in Turkey". *International Journal for the Advancement of Counselling, 22*(1), 57-67.

Donnell, C. M. (2008)."Examining multicultural counseling competencies of rehabilitation counseling graduate students". *Rehabilitation Education, 22*(1), 47-58.

Dyche, L. ve Zayas, L. H. (2001). "Cross-cultural empathy and training the contemporary psychotherapist". *Clinical social work journal, 29*, 245-258.

Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1971). "Constants across cultures in the face and emotion". *Journal of personality and social psychology, 17*(2), 124.

Elgin, S. H. (2000). *The language imperative.* MA:Perseus Books: Cambrige.

Erdur, B. Ö. (2007). "Psikolojik danışma ve kültürel faktörler". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27*, 109-122.

Erikson, E. (1950). *Childhood and Society.* Norton: New York.

Estrada, A. U., Durlak, J. A. ve Juarez, S. C. (2002). "Developing multicultural counseling competencies in undergraduate students". *Journal of Multicultural Counseling and Development, 30*(2), 110-123.

Falender, C. G. D. (2021). "Lens on international clinical supervision: Lessons learned from a cross-national comparison of supervision". *Journal of Contemporary Psychotherapy, 51*.

Fassinger, R. E. ve Richie, B. S. (1996). "Gender and sexual orientation in training for multicultural counseling competency". *Multicultural counseling competencies: Assessment, education and training, and supervision,* 7-83.

Field, L. F. (1990). The effect of multicultural counseling training on multicultural sensitivity of graduate students. Unpublished Ph.D. thesis, Indiana State University, United States.

Foronda, C. L. (2008). "A concept analysis of cultural sensitivity". *Journal of transcultural nursing, 19*(3), 207-212.

Gallup. (2024). Gallup Topic. *Minitories and Discrimination. Erişim: 16 Nisan 2024.* https://news.gallup.com/topic/category-minorities-and-discrimination.aspx.

Gallup. (2024). Gallup Topic. *Social and Policy Issues. Erişim: 30 Nisan 2024,* https://news.gallup.com/topic/category-social-issues.aspx.

Gander, M. J., Gardiner, H. W. ve Bass, G. M. (1981). *Child and adolescent development. Little, Brown.*

Gardiner, H. W. (2018). *Lives across cultures: Cross-cultural human development.* Pearson.

Genç, A. B. ve Şahin, F. Y. (2019). "Psikolojik Danışmanların Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *The Journal of Academic Social Science, 85*(85), 593-618.

Good, B. J. ve Good. M. J. D. (2017). "Toward a Cultural Psychology of Trauma and TraumaRelated Disorders". J. L. Cassaniti ve U. Menon, (Eds). in *Universalism without Uniformity: Explorations in Mind and Culture*. (pp. 260-279) University of Chicago Press: Chicago.

Greene, J. H., Barden, S. M., Richardson, E. D. ve Hall, K. G. (2014). "The influence of film and experiential pedagogy on multicultural counseling self-efficacy and multicultural counseling competence". *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 62-78.

Hall, G. C., Ibaraki, A. Y., Huang, E. R., Marti, C. N. ve Stice, E. (2016). "A meta-analysis of cultural adaptations of psychological interventions". *Behavior therapy, 47*(6), 993-1014.

Hansen, N. D. (2006). "Do we practice what we preach? An exploratory survey of multicultural psychotherapy competencies". *Professional Psychology: Research and Practice, 37*(1), 66.

Hays, P. A. (1996). "Addressing the complexities of culture and gender in counseling". *Journal of Counseling & Development, 74*(4), 332-338.

Hays, P. A. (2001). *Addressing cultural complexities in practice: A framework for clinicians and counselors.* Washington, DC: American Psychological Association.

Henwood, P. G. ve Pope-Davis, D. B. (1994). "Disability as cultural diversity: Counseling the hearing impaired". *The Counseling Psychologist*, *22*(3), 489-503.

Heppner, M. J. ve O'Brien, K. M. (1994). "Multicultural counselor training: Students' perceptions of helpful and hindering events". *Counselor Education & Supervision, 34*(1).

Hess, U. ve Thibault, P. (2009). "Darwin and emotion expression". *American Psychologist, 64*(2), 120.

Hilert, A. H. (2022). "Multicultural and social justice training in doctoral counseling programs: A phenomenological study". *Journal of Counselor Preparation and Supervision, 15*(2), 10.

Hofstede, G. (1980). "Culture and organizations". *International studies of management & organization, 10*(4), 15-41.

Hofstede, G. (2010). "The GLOBE debate: Back to relevance". *Journal of international business studies, 41, 1339-1346.*

Hofstede, G. (2011). "Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context". *Online readings in psychology and culture, 2*(1), 8.

Hofstede, G. ve McCrae, R. R. (2004). "Culture and personality revisited: Linking traits and dimensions of culture". *Cross-Cultural Research, 38,* 52-88.

Hopkins, N. ve Reicher, S. (2011). "Identity, culture and contestation: Social identity as cross-cultural theory". *Psychological Studies, 56,* 36-43.

Israel, T. ve Selvidge, M. M. (2003). "Contributions of multicultural counseling to counselor competence with lesbian, gay, and bisexual clients". *Journal of Multicultural Counseling and Development, 31*(2), 84-98.

Ji, L. J. ve Yap, S. (2016). "Culture and cognition". *Current opinion in Psychology, 8,* 105-111.

Johnson, A. ve Williams, D. J. (2015). "White racial identity, color-blind racial attitudes, and multicultural counseling competence". *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 21*(3), 440.

Jones, J. M., Kawena Begay, K., Nakagawa, Y. ve Cevasco, M. S. (2016). "Multicultural counseling competence training: Adding value with multicultural consultation". *Journal of Educational and Psychological Consultation, 26*(3), 241-265.

Kağitçibaşi, C. (1994). "Psychology in Turkey". *International Journal of Psychology, 29*(6), 729-73.

Kağnıcı, D. Y. (2011). “Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program”. *Eurasian Journal of Educational Research, 44*(3), 111-128.

Kağnıcı, D. Y. (2013). “Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi”. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4*(40).

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* . Ankara: Nobel.

Keith, K. D. (Ed.) (2019). *Cross-cultural psychology: Contemporary themes and perspectives.* John Wiley & Sons: NJ.

Kim, B. S. ve Lyons, H. Z. (2003). “Experiential activities and multicultural counseling competence training”. *Journal of Counseling & Development, 81*(4), 400-408.

Kim, M. ve Cho, H. J. (2023). “South Korean counselors’ perceived multicultural counseling competence: Relationship with openness to experience, perceived general counseling competence, and multicultural counseling education/practice”. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 51*(1), 2-11.

Koç, N. (2015). Multicultural counseling competency of counselors in Turkey. Unpublished Ph.D. thesis, Auburn University, Alabama.

Korban, İ. (2018). Psikolojik danışmanların çok kültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin psikolojik danışma becerilerini yordama düzeyi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Korkut, F. (2007). “Counselor education, program accreditation and counselor credentialing in Turkey”. *International Journal for the Advancement of Counselling, 29*, 11-20.

Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: OUP.

Kuo, B. C., Hussein, N., Makhzoum, N., Sabhnani, P. ve Zvric, M. (2023). “Evaluating the effects of cultural immersion on counselor trainees' multicultural development and intercultural competence: A metasynthesis of qualitative evidence”. *International Journal of Intercultural Relations, 94*.

LaFromboise, T. D. ve Foster, S. L. (1992). “Cross-cultural training: Scientist-practitioner model and methods”. *The Counseling Psychologist, 20*(3), 472-489.

Lee, C. C. ve Richardson, B. L. (1991). “Promise and pitfalls of multicultural counseling”. *Multicultural issues in counseling: New approaches to diversity*, 3-9.

Lenes, E. S. (2020). “Color-conscious multicultural mindfulness training in the counseling field”. *Journal of Counseling & Development*, *98*(2), 147-158.

Lu, J., Li, C., Potts, C. A. ve Ufomadu, J. (2020). “An exploration of variables that contribute to counseling students’ spiritual competence development: Implications for counselor education”. *International Journal for the Advancement of Counselling, 42*(2).

Marginson, S. ve Dang, T. K. (2017). “Vygotsky’s sociocultural theory in the context of globalization”. *Asia Pacific Journal of Education, 37*(1), 116-129.

Marsella, A. J. (1998). “Toward a "global-community psychology": Meeting the needs of a changing world”. *American Psychologist, 53*(12), 1282-1291.

Marsella, A. J. (2015). “Trends, changes, challenges in North American (Eurocentric) psychology: Rethinking assumptions, practices, and organization in socio-political contexts”. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology, 7*(1), 143-152.

Martinez, J. K. ve Dong, S. (2020). “An investigation of multicultural counseling competence development among graduate-level counseling students through mindfulness, cognitive complexity, and cognitive flexibility”. *International Journal for the Advancement of Counselling, 42*, 292-306.

Matsumoto, D. E. ve Juang, L. (2016). *Culture and psychology.* Cengage Learning.

Moodley, R. (2007). “(Re) placing multiculturalism in counselling and psychotherapy”. *British Journal of Guidance & Counselling, 35*(1), 1-22.

Nadal K. L., Wong Y., Griffin K. E., Davidoff K. ve Sriken J. (2014). “The adverse impact of racial microaggressions on college students’ self-esteem”. *Journal of College Student Development*, 55, 461–474.

Munley, P. H., Duncan, L. E., Mcdonnell, K. A. ve Sauer, E. M. (2004). “Counseling psychology in the United States of America”. *Counselling Psychology Quarterly, 17*(3), 247-271.

Oğuz, E. S. (2011). “Toplum bilimlerinde kültür kavramı”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).

Olson, S. E. ve Wilczenski, F. L. (1995). “Multicultural issues and education relevant to school psychology practice”. *School Psychology International, 16*(4), 323-334.

Özer, Ö. ve İlhan, T. (2015). “Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeğinin Geliştirilmesi”. *Journal of Turkish Studies, 10*(7).

Özerk, M. ve Özerk, K. (2020). “Multicultural settings and school psychological services—a Norwegian experience with developing competency in multicultural counseling”. *Contemporary school psychology, 24*(4), 349-361.

Özkul, O. (2023). *Kültür ve küreselleşme.* Lejand Kitap.

Palombi, B. J. (2010). “Disability: Multiple and intersecting identities—Developing multicultural competencies”. J. A. Erickson Cornish, B. A. Schreier, L. I. Nadkarni, L., Henderson Metzger, E. R. Rodalfa (Eds.). in: *Handbook of multicultural counseling competencies*. (s. 55-92). John Wiley & Sons: NJ.

Parekh, B. C. (2002). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory.* Harvard University Press: United Kingdom.

Parham, T. A. (1993). “White researchers conducting multicultural counseling research: Can their efforts be" mo betta"?”. *The Counseling Psychologist, 21*(2), 250-256.

Patallo, B. J. (2019). “The multicultural guidelines in practice: Cultural humility in clinical training and supervision”. *Training and Education in Professional Psychology, 13(3)*, 227.

Patterson, C. H. (1996). “Multicultural counseling: From diversity to universality”. J*ournal of Counseling and Development, 74*(3), 227–231.

Pedersen, P. B. (2015). *Counseling across cultures.* Sage Publications: United Kingdom.

Peters, S. W. (2007). “Cultural awareness: Enhancing counselor understanding, sensitivity, and effectiveness with clients who are deaf”. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 35*(3), 182-190.

Pierce C. (1970). “Offensive mechanisms”. Pierce C. ve Barbour F. B. (Eds.). in: The Black seventies: *An extending horizon book.* (pp. 265–282). Porter Sargent Publisher.

Pieterse, A. L. ve Collins, N. M. (2007). “A Socialization-Based Values Approach to Embracing Diversity and Confronting Resistance in Intercultural Dialogues”. *College Student Affairs Journal, 26*(2), 144-151.

Pomales, J., Claiborn, C. D. ve LaFromboise, T. D. (1986). “Effects of Black students' racial identity on perceptions of White counselors varying in cultural sensitivity”. *Journal of Counseling Psychology, 33*(1), 57.

Ponterotto, J. G. (1995). *Handbook of multicultural counseling.* Sage Publications: CA.

Ponterotto, J. G., Rieger, B. P., Barrett, A. ve Sparks, R. (1994). “Assessing multicultural counseling competence: A review of instrumentation”. *Journal of Counseling and Development, 72*, 316-322.

Pope-Davis, D. B. ve Ottavi, T. M. (1994). “Examining the association between self-reported multicultural counseling competencies and demographic variables among counselors”. *Journal of Counseling & Development, 72*(6), 651-654.

Purhonen, S. V. (2023). “Definitely (not) belonging to culture: Europeans’ evaluations of the contents and limits of culture”. *Poetics, 101*, 101840.

Ratts, M. J., Nassar-McMillan, S., Butler, S. K. ve McCullough, J. R. (2016). “Multicultural and social justice counseling competencies: Guidelines for the counseling profession”. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 44*(1), 28-48.

Reiner, S. M. ve Dobmeier, R. A. (2014). “Counselor preparation and the association for spiritual, ethical, and religious values in counseling competencies: An exploratory study”. *Counseling and Values, 59*(2), 192-207.

Reynolds, A. L. ve Pope, R. L. (1991). “The complexities of diversity: Exploring multiple oppressions”. *Journal of Counseling & Development, 70*(1), 174-180.

Ridley, C. R., Mendoza, D. W., Kanitz, B. E., Angermeier, L. ve Zenk, R. (1994). “Cultural sensitivity in multicultural counseling: A perceptual schema model”. *Journal of Counseling Psychology, 41*(2), 125.

Roysircar, G., Hubbell, R. ve Gard, G. (2003). "Multicultural research on counselor and client variables". *Handbook of multicultural competencies in counseling and psychology*, 247-266.

Sapir, E. (2003). "Language, Race and Culture". R. Harris ve B. Rampton (Eds.). in: *The language, ethnicity and race reader*. (pp. 28–35). Routledge.

Shaw, B. M., Bayne, H. ve Lorelle, S. (2012). "A constructivist perspective for integrating spirituality into counselor training". *Counselor Education and Supervision, 51*(4), 270-280.

So, I. (1964). "Cognitive development in children: Piaget development and learning". *Journal, of Research in Science Teaching, 2,* 176-186.

Soto, A., Smith, T. B., Griner, D., Domenech Rodríguez, M. ve Bernal, G. (2018). "Cultural adaptations and therapist multicultural competence: Two meta-analytic reviews". *Journal of clinical psychology*, *74*(11), 1907-1923.

Spanierman, L. B., Poteat, V. P., Wang, Y. F. ve Oh, E. (2008). "Psychosocial costs of racism to white counselors: Predicting various dimensions of multicultural counseling competence". *Journal of Counseling Psychology, 55*(1), 75.

Sue, D. W. (1990). "Culture-specific strategies in counseling: A conceptual framework". *Professional Psychology: Research and Practice*, *21*(6), 424.

Sue, D. W. (1996). "Multicultural counseling: Models, methods, and actions". *The Counseling Psychologist*, *24*(2), 279-284.

Sue, D. W., Arredondo, P. ve McDavis, R. J. (1992). "Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession". *Journal of counseling & development, 70*(4), 477-486.

Sue, D. W., Bernier, J. E. ve Vasquez-Nuttall, E. (1982). "Position paper: Cross-cultural counseling competencies". *The counseling psychologist, 10*(2), 45-52.

Sue, D. W., Bingham, R. P., Porché-Burke, L. ve Vasquez, M. (1999). "The diversification of psychology: A multicultural revolution". *American Psychologist, 54*(12), 1061.

Sue, D., Sue, D., Neville, H. ve Smith, L. (2001). *Counseling the Culturally Diverse: Theory and Practice.* Wiley: United States.

Sue, D. W. ve Spanierman, L. (2020). *Microaggressions in everyday life*. John Wiley & Sons.

Sue, S. (1983). "Ethnic minority issues in psychology: A reexamination". *American Psychologist, 38*(5), 583.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics*. MA: Pearson: Boston.

Tao, K. W., Owen, J., Pace, B. T. ve Imel, Z. E. (2015). "A meta-analysis of multicultural competencies and psychotherapy process and outcome". *Journal of counseling psychology, 62*(3), 337.

Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SSPS uygulamalı nicel veri analizi.* Pegem: Ankara.

Taylor, C. (1996). *Çokkültürcülük,* C. Akaş. (çev.). Yapı-Kredi Yayınları: İstanbul.

Thai C. J., Lyons H. Z., Lee M. R. ve Iwasaki M. (2017). "Microaggressions and self-esteem in emerging Asian American adults: The moderating role of racial socialization". *Asian American Journal of Psychology*, 8, 83–93.

Tomasello, M. (2000). "Culture and cognitive development". *Current Directions in Psychological Science, 9*(2), 37-40.

Tomlinson-Clarke, S. (2013). "Multicultural counseling competencies: Extending multicultural training paradigms toward globalization". *Ideas and research you can use*, 60.

Tomlinson-Clarke, S. ve Cheatham, H. E. (1993). "Counselor and client ethnicity and counselor intake judgments". *Journal of Counseling Psychology, 40*(3), 267.

Triandis, H. C. (2001). "Individualism-collectivism and personality". *Journal of personality, 69*(6), 907-924.

Triandis, H. C. (2004). "The many dimensions of culture". *Academy of Management Perspectives, 18(1), 88-93.*

Trimble, J., Trickett, E., Fisher, C. ve Goodyear, L. (2012). "A conversation on multicultural competence in evaluation". *American Journal of Evaluation, 33*(1), 112-123.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) (2024). Gündem. *İsrail, 6 gündür Nusayrat Mülteci Kampı'nın kuzeyinde saldırılarını sürdürüyor.* Erişim: 16 Mart 2024, https://www.trthaber.com/arama.html?token=afa62a88fe0f5f8bf42ee23ea615fb2d&sayfa=3&aranan=m%C3%BClteci&kategori=tumu&tur=haber&siralama=1.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) (2024). Gündem. *Rapor: ABD'de Müslümanlara yönelik ayrımcılık 7 Ekim sonrasında* arttı. Erişim: 02 Mart 2024, https://www.trthaber.com/arama.html?token=afa62a88fe0f5f8bf42ee23ea615fb2d&aranan=ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k&kategori=tumu&tur=haber&siralama=1.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) (2024). Gündem. *Rusya LGBT hareketini terörist listesine aldı. Erişim:* 22 Mart 2024, https://www.trthaber.com/arama.html?token=5b00129de41953d23d8d1cb1bbc2f760&aranan=lgbt&kategori=tumu&tur=haber&siralama=1.

Tseng, W. S. and Streltzer, J. (2008). *Cultural competence in clinical psychiatry.* American Psychiatric Pub: DC.

Tuncel, İ. ve Aricioglu, A. (2018). "Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık Algı Düzeyini Etkileyen Faktörler". *Uluslararası Eğitim Çalışmaları, 13*(3), 61-69.

Tylor, E. B. (2021). The science of culture [1873]. *Readings for a history of anthropological theory*, 19-31.

Uğur, A., Çalık, E., Bağcı, B. ve Uzun, İ. B. (2021). "Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Çalışan Psikolojik Danışmanların Öz Yeterlilikleri İle Çok Kültürlülük Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Milli Eğitim Dergisi, 50*(1), 613-632.

Vasquez, M. J. T. (2005). "Independent practice settings and the multicultural guidelines". M. G. Constantine ve D. W. Sue (Eds.). in: *Strategies for building multicultural competence in mental health and educational settings*. (pp. 91–108). John Wiley & Sons: Hoboken NJ.

Vasquez, M. J. (2007). "Cultural difference and the therapeutic alliance: an evidence-based analysis". *American Psychologist, 62*(8), 878.

Wade, P. ve Bernstein, B. L. (1991). “Culture sensitivity training and counselor's race: Effects on Black female clients' perceptions and attrition”. *Journal of counseling psychology, 38*(1), 9.

Whorf, B. L. ve Veretennikov, A. (2016). “Language, mind, and reality”. *Epistemology & Philosophy of Science, 50*(4), 220-243.

Williams, M. T., Skinta, M. D. ve Martin, W. R. (2021). “After Pierce and Sue: A revised racial microaggressions taxonomy”. *Perspectives on Psychological Science, 16*(5), 991-1007.

Wilson, A. D. ve Taylor, L. K. (2013). “An international study abroad experience in a counselor education doctoral cohort”. *Journal for International Counselor Education, 5*(1), 2.

Wilson, F. R., Rapin, L. S. ve Haley-Banez, L. (2000). “Association for specialists in group work: Professional standards for the training of group workers”. *Journal for Specialists in Group Work, 25*(4), 327-342.

Worthington, R. L., Soth-McNett, A. M. ve Moreno, M. V. (2007). “Multicultural counseling competencies research: A 20-year content analysis”. *Journal of Counseling Psychology, 54*(4), 351.

Wright, G. W. ve Reese, R. J. (2015). “Strengthening cultural sensitivity in mental health counseling for deaf clients”. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 43*(4), 275-287.

Xian, C. K. ve Hassan, S. A. (2022). “Interventions to improve multicultural counseling competence: a systematic review”. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 12*(11), 2363 - 2379.

Yayla, E. ve İkiz, F. E. (2017). “Psikolojik danışmanların etkili nitelikleri ile danışma öz-yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki”. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 7*(48).

Yıldırım, O. (2020). “Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin yordanmasında kültürel zekâ, çok kültürlü psikolojik danışma eğitimi ve mesleki deneyimin rolü”. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11*(1), 41-52.

Yılmaz, M., Yeni, C., Avcı, E. ve Uluk, N. (2019). “Aile sağlığı merkezlerinde çalışan hemşire/ebelerin kültürel duyarlılık ve kültürel beceri düzeylerinin incelenmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 12*(3), 170-178.

Zhang, N. ve Dixon, D. N. (2001). Multiculturally responsive counseling: “Effects on Asian students' ratings of counselors”. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 29*(4), 253-262.

Zhu, P., Luke, M. M., Liu, Y. ve Wang, Q. (2023). “Cultural humility and cultural competence in counseling: An exploratory mixed methods investigation”. *Journal of Counseling & Development, 101*(3), 264-276.

EK 1

ÇOKKÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA YETERLİKLERİ ÖLÇEĞİ

Ek 1 - Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği

	Değerli Katılımcı; Aşağıdaki ölçek içerisinde kullanılan farklı kültür kavramı sizin mensup olduğunuz kültürden farklı olan durumları nitelemek amacı ile kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kültür; içinde yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, dil, ırk, etnik köken, dini inanç, cinsel yönelimi içeren bir kavram olarak değerlendirilmiştir. İfadeleri değerlendirirken kültür kavramını bu anlamı ile dikkate almanız beklenmektedir. Lütfen aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar tanımladığını derecelendiriniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.	1 Beni hiç tanımlamıyor	2	3 Beni Orta Düzeyde tanımlıyor	4	5 Beni tamamen tanımlıyor
1	Farklı kültüre mensup danışanlarımın dini inanışları hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
2	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken konuşulan farklı şiveleri danışma surecinde engel olarak görürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
3	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken gerektiğinde danışanın yerel yardım kaynaklarından destek alırım (din adamı, akraba, komsu gibi).	( )	( )	( )	( )	( )
4	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken danışanların bazı davranışlarını yadırgadığımı fark ediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
5	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözsüz iletişimlerini uygun ve doğru bir şekilde anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
6	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken, iletişim stilimin psikolojik danışma sürecine etkilerinin farkındayım.	( )	( )	( )	( )	( )
7	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken huzursuz hissederim.	( )	( )	( )	( )	( )
8	Farklı kültüre mensup danışanlarımın inanç, değer ve gelenekleri hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
9	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken farklı danışma süreçleri tasarlarım.	( )	( )	( )	( )	( )
10	Bir psikolojik danışman olarak; farklı kültürlerin toplumdaki birliği bozacağına inanırım.	( )	( )	( )	( )	( )
11	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözel iletişimlerini uygun ve doğru şekilde anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
12	Bir psikolojik danışman olarak psikolojik danışman ile danışan arasındaki kültürel farkların danışma sürecine olumsuz etki yapacağını düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
13	Farklı kültüre mensup danışanlarımın kişilik gelişim süreçleri hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
14	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken kullandığım ölçme araçlarının kültürel sınırlılıklarına dikkat ederim.	( )	( )	( )	( )	( )
15	Bir psikolojik danışman olarak, kültürel geçmişimin psikolojik süreçler hakkındaki düşüncelerimi etkilediğini fark ediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
16	Farklı kültüre mensup danışanlarımın aile yapıları ve hiyerarşileri hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
17	Bir psikolojik danışman olarak; danışanlarımın kendi kültürüme yakın bireyler olmasını tercih ederim.	( )	( )	( )	( )	( )

18	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken danışanlarımın düşünce ve davranışlarındaki kültür etkisini anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
19	Bir psikolojik danışman olarak, mensup olduğum kültürün danışana olan bakış acımı etkilediğini fark ediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
20	Farklı kültüre mensup danışanlarımın iletişim stilleri hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
21	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken kültürel farklılıklardan kaynaklanabilecek yanlış anlamaları fark edebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
22	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken gerektiğinde o kültüre mensup bir başka meslektaşımdan konsültasyon/süpervizyon alırım.	( )	( )	( )	( )	( )
23	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözel olmayan ifadelerimi uygun ve doğru şekilde iletebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
24	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken onlara yardımcı olamayacağımı düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
25	Farklı kültüre mensup danışanlarımın mensup oldukları kültürler hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
26	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözel ifadelerimi uygun ve doğru şekilde iletebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )

PUANLAMA:

Beceri alt boyutu: 3, 5, 6, 9, 11, 14, 18, 21, 22, 23 , 26
Farkındalık Alt Boyutu: 2, 4, 7, 10, 12, 15, 17 , 19, 24
Bilgi alt boyutu: 1, 8, 13, 16, 20,25

Kırmızı maddeler ters puanlanmaktadır.

Önerilen Kaynak gösterme: Özer, Ö. & İlhan, T. (2014) Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/7 Spring 2015, p. 781-802, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: [redacted]/TurkishStudies.8041, ANKARA-TURKEY.

Çalışmalarınız yayınlandığında /yayınlanmadan önce iletirseniz okumaktan mutluluk duyarım . Kolaylıklar dilerim.

Uzm. Psi. Dan. Ö
Öğretim Görevlisi

Anadolu Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi -

EK 2

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

KİŞİSEL BİLGİ FORMU
Cinsiyet: Kadın: **( )** Erkek: **( )** Diğer: **( )**
Daha önce çok kültürlü psikolojik danışmaya ilişkin bir eğitim aldınız mı? Evet **( )** Hayır **( )**

EK3

BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği

Sayı : E-84026528-050.01.04-2300289573 28.11.2023
Konu : Başvuru İncelenmesi

Sayın Kader DOĞRU

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2023-YÖNP-0787 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu'nun almış olduğu 23.11.2023 tarih ve 14/76 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 76- Sorumlu yürütücülüğünü **Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÇELİK**'in yaptığı ve proje araştırmacısı **Kader DOĞRU** tarafından gerçekleştirilen "Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının Psikolojik Danışman Adaylarının Çok Kültürlü Yeterliklerine Etkisi" başlıklı araştırmanın, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

EK 4

ÖLÇEK KULLANIM İZNİ (ÇPDYÖ)

26.06.2024 15:47 Gmail - Çok Kültürlü Danışma Yeterlikleri Ölçeği Kullanım İzni

Gmail Kader Doğru

Çok Kültürlü Danışma Yeterlikleri Ölçeği Kullanım İzni
3 ileti

Kader Doğru <
Alıcı:
27 Eylül 2023 17:30

Merhabalar,

Ben Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans (Tez Dönemi) öğrencilerinden Kader Doğru.

"Kültürel Duyarlılık Temelli Psikoeğitim Programının Psikolojik Danışman Adaylarının Çok Kültürlü Yeterliklerine Etkisi" başlıklı tez çalışmamda İlhan (2015) ile birlikte geliştirdiğiniz Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeğini kullanmak için tarafınızca onaylı izninizi rica ederim.

Teşekkürler..

Ör
Alıcı: Kader Doğru
27 Eylül 2023 17:31

Merhaba ölçme aracına web sayfam üzerinden ulaşabilir ve çalışmanızda kullanabilirsiniz. Tamamlandığında okumayı da dilerim.

Kolaylıklar.

Dr. Öğr. Üyesi Ö

Asst. Prof. Ö
Ph.D.

Gönderen: Kader Doğru <
Gönderildi: 27 Eylül 2023 Çarşamba 17:30

https://mail.google.com/mail/u/1/?ik=38c1ac9db7&view=pt&search=all&permthid=thread-a

EK 5
KÜLTÜREL DUYARLILIK TEMELLİ PSİKOEĞİTİM PROGRAMI (KDTP)

1. OTURUM: KÜLTÜR

"Hafızaya çakıl taşı gibi saplanan bilgi kırıntılarına yeni bir ad bulduk: Kültür!"

Cemil Meriç

- **Amaç:**

  - Programın önemi, amacı, kuralları, hedeflerini açıklamak
  - Katılımcıların birbirleri ile tanışması ve etkileşim kurmasını sağlamak
  - Katılımcıların programla ilgili beklentilerini ölçmek
  - Kültürel duyarlılıkla ilgili kavramlar hakkında bilgi düzeyini ölçmek
  - Katılımcıların kendi kültürlerine yönelik bakış açılarını ölçmek

- **Kazanımlar:**

  - Programın amaç, önem ve hedeflerini tanımlamak
  - Grup dinamiğinin gelişimine katkı sunmak
  - Katılımcılara empati ve sorumluluk bilinci kazandırmak
  - Kültürel duyarlılıkla ilgili kavramları öğrenmek ve bilgileri pekiştirmek
  - Katılımcıların kendi ve diğerlerinin kültürlerine dair farkındalığını geliştirmek

- **Gerekli Materyaller:**

  - Kalem, Yazı Tahtası, Bant, Not Kâğıdı, Projeksiyon Cihazı, Cep Telefonu

- **Oturum Süreci:**

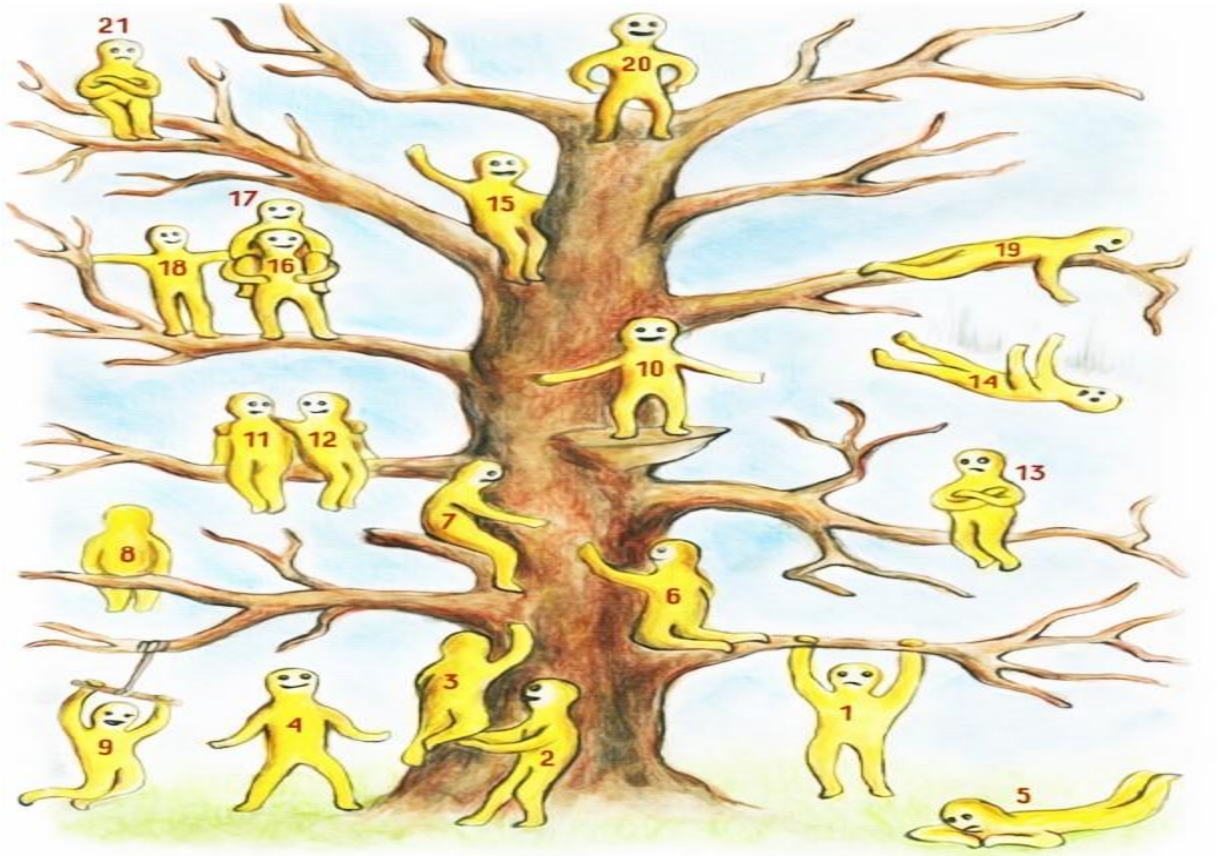
1. Tanışma Etkinlikleri (15dk)
2. Grup Beklentileri, Kuralları ve Etik Konular (15dk)
3. Kültürel Duyarlılıkla İlgili Kavramların Tartışılması (20dk)

4. Kendi Kültürümüze Yönelik Tutum ve İnançlar (20dk)
5. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (15dk)
6. *Öneri:* Human (2015) Adlı Belgeselin İzlenmesi (5dk)

- **Uygulama:**

1. Tanışma Etkinlikleri:

Katılımcılar isminin baş harfi ile başlayan bir kelime belirleyerek bu kelimeyi isminin önüne ekleyerek kendilerini birkaç cümle ile tanıtırlar. Örneğin ismi Ali olan bir katılımcı A harfi ile başlayan Adam kelimesiyle birlikte ismini "Adam Ali" olarak söyleyip kendini kısaca gruba tanıtır. Daha sonra grup lideri isimlerin akılda kalıcılığını test etmek için sırayla herkesin seçtiği kelimeyle birlikte ismini sayar. 2. aşamada gruba "Blob Ağacı" adlı uygulama yapılarak bir ağacın üzerinde 1'den 21'e kadar numaralandırılıp farklı konum, duruş ve yüz ifadelerine sahip karakterler arasından katılımcılar sırayla kendilerini en yakın buldukları karakterdeki sayıyı ifade ederler ve neden bu karaktere yakın hissettiklerini açıklarlar.

2. Grup Beklentileri, Kuralları ve Etik Konular:

Katılımcılara yapışkanlı not kağıtları dağıtılarak programdan beklentilerini yazmaları ve beklentiler adlı köşe başlığının altına yapıştırmaları istenir. Grup lideri katılımcıların beklentileri okuyarak bu beklentilere grupça ulaşmak için hangi kurallara dikkat edilmesi gerektiği konusunda fikir alışverişi başlatır ve grup kuralları hep birlikte oluşturulur. Katılımcıların değinmediği önemli kurallar varsa grup lideri tarafından hatırlatılır. Grup lideri etik konular hakkında katılımcıları bilgilendirir ve katılımcılarla sembolik bir grup sözleşmesi imzalanır.

- Oturumlara tam katılım sağlamak
- Oturum saatinde oturum salonunda hazır bulunmak
- Oturum salonuna dışarıdan yiyecek, içecek (su hariç) veya zararlı madde (alkol, sigara, kesici madde vb.) getirmemek
- Oturum salonunu temiz ve düzenli tutmak
- Grup aktivitelerine aktif katılım sağlamak
- Grup içinde paylaşılan kişisel bilgi ve deneyimlerin gizliliğini korumak
- Grup üyelerine (katılımcı, lider vb.) karşı ön yargı, ayrımcılık, nefret vb. sözel veya bedensel şiddet unsurlarını içeren söz ve davranışlardan uzak durmak

Not: Grup lideri grubun temsili bir görseli olması için grupla psikolojik danışma odasının sembolü niteliğindeki tablonun arka planında herkesin yalnızca elleri görünecek biçimde bir fotoğraf çeker. Bu görsel son oturumda gerçekleştirilecek etkinlikte kullanılmak üzere magnet niteliğinde puzzle olarak tasarlanır.

3. Kültürel Duyarlılıkla İlgili Kavramların Tartışılması:

Mentimeter mobil uygulaması aracılığıyla katılımcılara kültürel duyarlılıkla ilgili kavramlar (kültür, çokkültürlülük, kültüre duyarlı psikolojik danışma vb.) verilip bu kavramlar hakkında katılımcıların ne bildikleri tespit edilir. Mentimeter uygulamasında katılımcıların fikirleri ekran üzerinde dinamik kelime bulutları ile görüntülenir ve kelimeler kullanım sıklıklarına göre vurgulanır. Bir kelime ne kadar çok görünürse bulut da o kadar

büyür. Grupça yapılan beyin fırtınasının ekran üzerinde çıktıları görülür ve etkinlik süresince grup lideri her kavramla ilgili fikir aldıktan sonra bu kavramları sırasıyla tanımlar.

Bağlantı: Kültürel Duyarlılıkla İlişkili Kavramlar
https://www.menti.com/al6eidz2xyoa

Kültür: Psikolojik süreçler ve organizasyonlarla birlikte gelenek, norm, uygulamaları ve sosyal kurumları etkileyen inanç sistemleri ve değer yönelimleridir. Kültür, dini ve manevi gelenekler de dahil olmak üzere öğrenilen ve aktarılan inançlar, değerler ve uygulamalar yoluyla bir dünya görüşünün somutlaşmış hali olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bir grup üzerindeki tarihsel, ekonomik, ekolojik ve politik güçlerin şekillendirdiği bir yaşam tarzını da kapsamaktadır.

Çokkültürlülük: Farklı referans grubu kimliklerini yansıtan farklı kültürlerin bir arada yaşamasıdır. Çokkültürlülük, bir birey, aile, grup veya kuruluş içindeki kültürlerin bir arada yaşamasını somutlaştırabilmektedir.

Kültürel Duyarlılık: Kültürel duyarlılık, farklı kültürlerin sahip oldukları değer, davranış ve iletişim tarzlarını anlama ve saygı duyma yeteneğidir. Kültürel farklılıkları kabul etmekle ilgili olan kültürel duyarlılık; terapötik, eğitsel veya profesyonel bir ortamda etkili iletişim ve iş birliği için önemlidir.

İnsan Hakları: Birleşmiş Milletler insan haklarını, bireyleri ve grupları özgürlük ve insan onuruna müdahale eden davranışlardan koruyan evrensel yasal haklar olarak tanımlamaktadır. İnsan haklarının temel yönleri, bunların uluslararası alanda tanınması, yasal olarak korunması ve insan onuruyla ilgili olmasıdır; evrenseldir ve birbirine bağımlıdır.

Örtülü Irkçılık: Örtülü ırkçılık, bireyin farklı ırk ve etnik gruplardan insanlar hakkında yargıda bulunurken bilinçdışı önyargılı tutumlardan yararlanmasını ifade eder. Örtülü ırkçılık, bir kişinin fenotipik, kültürel, sınıfsal konuşma/aksan farklılıkları da dahil olmak üzere ırkla ilgili tetikleyicilerle karşı karşıya kaldığında otomatik olarak olumsuz bir tepki vermesidir. Bu tür ırkçılık bireylerin farkındalığının ötesinde yer aldığından, bireyler ırkçı

ideolojilere sahip olmadıklarını ancak günlük etkileşimlerinde örtülü ırkçılık sergilediklerini bildirebilirler. Örtük tutumlar, izlenmesi ve kontrol edilmesi daha zor olan tepkileri (göz hareketleri, göz kırpma vb.) veya insanların tutumlarının bir göstergesi olarak görmediği ve dolayısıyla kontrol etmeye çalışmadığı tepkileri etkilemektedir.

Makro saldırganlıklar: Farklı ırk, kültür, cinsiyet, din veya diğer sosyokültürel kimliğe sahip kişilere yönelik potansiyel büyük ölçekli veya açık saldırı ve saygısızlık eylemleri olarak tanımlanır. Makro saldırılar, farklı bireylere veya gruplara yönelik doğrudan ve dolaylı önyargı eylemlerini içerir.

Mikro saldırganlıklar: Hedef kişiye veya gruba düşmanca, aşağılayıcı veya olumsuz ırkçı aşağılamalar ve hakaretler ileten, kasıtlı veya kasıtsız, kısa ve sıradan günlük, sözlü, davranışsal ve çevresel hakaretlerdir.

Kalıp Yargılar (Stereotipler): Bir grup veya topluluk hakkında sabit, aşırı genelleştirilmiş inançlardır. Bu inançlar dil, din, ırk, cinsiyet, yaş ve sosyal sınıf gibi çeşitliliğin farklı yönleriyle ilişkili olabilir. Kalıp yargılar çeşitli sosyokültürel gruplara yönelik tutum ve davranışları şekillendirir ve ayrımcılığa katkıda bulunur.

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma: Psikolojik danışmanlık alanında kültürel çeşitliliği ve kültürel farklılıkları dikkate alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, terapistin danışanın kültürel bağlamını anlamasını ve terapi sürecini bu bağlama uygun şekilde uyarlamasını gerektirir. Danışanın kültürel kimliği, değerleri, inançları ve yaşam deneyimleri, terapist ve danışan arasındaki ilişkide önemli bir role sahiptir. Terapistler, kendi kültürel önyargılarını fark etme ve eleştirme yeteneklerine sahip olmalı ve kültürel açıdan duyarlı bir yaklaşım sergilemelidirler. Kültüre duyarlı psikolojik danışma, terapi sürecini daha kapsayıcı, etkili ve kültürel olarak uygun hale getirerek danışanların iyileşme sürecine destek olmayı amaçlar. Bu yaklaşım, kültürlerarası iletişim, kültürel anlayış ve kültürel uyumluluk gibi konuları vurgular.

4. Kendi Kültürümüze Yönelik İnanç ve Tutumlar:

Her katılımcı kendi kültürüne yönelik 3 özellik söyler ve katılımcılara neler çağrıştırdığını sorar. Daha sonra kendi kültürüyle ilgili kısaca bilgi verir. Grup lideri kültürel yapının aile, mahalle, memleket veya ülkedeki değerleri kapsayabileceğini hatırlatarak katılımcıların istedikleri boyutta kültürlerini tanımlamaları için katılımcıları yönlendirir. Tüm katılımcılar kendi kültürlerine ilişkin bilgiler sunar ve grup lideri farklı kültürlerin örf, adet ve geleneklerinin varlığına dikkat çekerek etkinliği sonlandırır.

5. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması:

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek oturum sonu değerlendirmesi yapılır:

- Bugün burada olmak sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Bugünkü oturumda neler öğrendiniz?
- Oturumda kendinize yönelik fark ettiğiniz bir şeyler oldu mu?
- Bu oturumda hangi becerilerinizin geliştiğini düşünüyorsunuz?

6. Öneri: Human (2015) Adlı Belgeselin İzlenmesi

Katılımcılara Human adlı belgeselin birkaç dakikalık fragmanının gösterimi yapılır. Belgesel akıcı bir nitelikte olmadığı için zamanı kısıtlı olanlara belgeseli bölerek izlemeleri tavsiye edilerek belgeseli izlemeleri önerilir.

Bağlantı: Human (2015) Belgeseli

https://www.youtube.com/watch?v=yLn-PYk4FNU

Belgesel Hakkında: Yann Arthus-Bertrand'ın yönettiği Human (2015) belgeseli dünya genelinde farklı kültürlerden insanlarla yapılan röportajlar aracılığıyla insan olmanın evrensel değerlerini ve farklılıklarını insanların yaşamları, duygu ve deneyimleri üzerinden keşfetme imkânı sunmaktadır. Belgesel insanlığın kolektif hikayesini anlatmayı amaçlayarak seyircilere empati, anlayış ve farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır.

2. OTURUM: KÜLTÜREL DUYARLILIK

"Başkalarına karşı üstün değilsin ve başkaları da sana karşı üstün değil. Sen başkalarından sadece farklısın ve başkaları da senden sadece farklı."

Mehmet Murat İldan

- **Amaç:**
    - Katılımcıların farklı kültürlere yönelik bakış açılarını ölçmek
    - Dezavantajlı gruplara yönelik tutum ve yargıları ölçmek
    - Toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik empati ve farkındalık oluşturmak
- **Kazanımlar:**
    - Toplumdaki dezavantajlı grupları tanımlamak
    - Farklı kültürlere yönelik ön yargı ve kalıplaşmış ifadeleri fark etmek
    - Dezavantajlı bireylere yönelik farkındalık ve empati düzeyini geliştirmek
- **Gerekli Materyaller:**
    - Kalem, Yazı Tahtası, Bant, Not Kâğıdı, Projeksiyon Cihazı
- **Oturum Süreci:**
    1. Alıştırma Oyunu: Lider Kim? (10dk)
    2. Farklı Kültürlere Yönelik Tutum ve İnançlar (45dk)
    3. Kültürlerarası Empati (15dk)
    4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)
- **Uygulama:**

1. **Alıştırma Oyunu**: Lider Kim?

Katılımcılar arasında bir kişi seçilerek oturum odasının dışında beklemesi istenir. Katılımcılar bir çember oluşturur. Aralarından bir lider seçilerek bazı egzersiz hareketleri yapması ve tüm grubun lidere göre hareketleri tekrarlayıp değiştirmesi istenir. Burada dikkat edilmesi gereken konu hareketleri değiştiren liderin kim olduğunu dışarı çıkan katılımcıya fark ettirmemektir. Katılımcılar organize olduğunda içerideki katılımcılar egzersize başlarlar ve dışarıda bekleyen katılımcı içeri çağrılır. Lider hareketleri değiştirdikçe katılımcılar da lidere hızlıca uyum sağlar. İçeri çağrılan katılımcı komut veren lideri bulmak için tahmin yürütmeye başlar. Lideri bulursa lider dışarı çıkar ve katılımcılar arasında farklı bir lider bulunarak alıştırma oyunu 10 dk süresince tekrarlanır.

2. **Farklı Kültürlere Yönelik Tutum ve İnançlar:**

Farklı kültürlere ve özellikle dezavantajlı gruplara yönelik tanımlayıcı ifadeler A4 kağıtlarına yazılır. Örneğin; mülteci, göçmen, engelli vb. kelimeler kağıtlara yazılarak katılımcıların görmeyeceği şekilde yapıştırıcı bant yardımıyla katılımcıların sırtlarına yapıştırılır. Daha sonra 1 katılımcı seçilerek ayağa kalkar, arkasını döner ve grup liderinden komut bekler. Grup lideri diğer 11 katılımcıya farklı anlatım yöntemlerinden birini açıklayarak bu kelimeyi anlatmalarını ister. Örneğin katılımcılara şimdi bu ifadeyi bir hikâye oluşturarak anlatın. Hikâyeyi ben başlatacağım siz bir cümle ekleyerek devam ettireceksiniz komutu vererek hikâye anlatma yöntemi ile bu ifadeyle ilgili bir hikâye yaratırlar. Ayakta arkası dönük bekleyen katılımcının rolüyle (örneğin; mülteci) ilgili herkesin bu anlatım yöntemlerine (örneğin; hikâye anlatma) göre bilgi vermesini isteyip katılımcıya bu rolü buldurmaya çalışırlar. Katılımcı arkasında yazan ifadeyi bildiği zaman sırayla diğer katılımcılar ayağa kalkar ve aynı işlem tüm katılımcılar rollerini öğrendiğinde tamamlanır. Grup lideri bu etkinlikle katılımcıların dezavantajlı gruplara yönelik inanç, tutum ve tanımlayıcı ifadelerini ortaya çıkarmayı teşvik eder ve genel değerlendirme yaparak etkinliği sonlandırır.

Grup İfadeleri: Mülteciler, göçmenler, kadınlar, lgbti bireyler, evsizler, işsiz gençler, yaşlılar, tek ebeveynli çocuklar, etnik azınlıklar, savaş mağdurları, afet mağdurları, düşük gelirli bireyler

Anlatım Yöntemleri: Anahtar kelimeler kullanma, hikâye anlatma, resim çizme, rol yapma, pandomim, görsel ipuçları kullanma, doğaçlama, adam asmaca (harf tahmini ile ifadeyi bulma), beyin eseri (3 kelime), akıl yürütme (ben kimim), bilmece, slogan

3. Kültürlerarası Empati:

Bir önceki etkinlikle bağlantılı olarak herkesin temsil ettiği gruba mensup bir üye olduğunu varsayarak neler hissettikleri, hangi noktalarda zorlandıkları veya anlaşılmak istedikleri konuları içeren kısa bir not yazmalarını ve daha önceden hazırlanan "Empati Köşesi"ne yapıştırmaları istenir. Grup lideri tüm notları sırayla grupla paylaşır ve toplumdaki dezavantajlı grupların (kadınlar, engelli bireyler, mülteci ve göçmenler vb.) kimler olabileceği ve bu grupların dezavantajlı olarak nitelendirilmesinin sebepleri grup içinde tartışılır. Grup lideri tartışma yönünü genel düzeyde ruh sağlığı alanında yaşanılan problemlere çekerek tartışmayı sonlandırır.

7. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması:

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek oturum sonu değerlendirmesi yapılır:

- Bugün burada olmak sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Bugünkü oturumda neler öğrendiniz?
- Oturumda kendinize yönelik fark ettiğiniz bir şeyler oldu mu?
- Bu oturumda hangi becerilerinizin geliştiğini düşünüyorsunuz?

3. OTURUM: MİKRO SALDIRGANLIK

"Mikro-makro fark etmez! Örtülü ifadelerin farkında olmalıyız. Zira dünya bizden büyük, sınırlar sandığımızdan dar ve biz bildiğimizden daha yakınız."

- **Amaç:**

  - Farklı kültürlere yönelik müzik ve dans biçimlerini tanıtmak
  - Mikro saldırganlık hakkında teorik ve pratik bilgi sunmak
  - Psikolojik danışmada mikro saldırganlık içerebilecek ifadeleri ele almak

- **Kazanımlar:**

    - Farklı gelenek ve göreneklere karşı hoşgörülü bir yaklaşım göstermek
    - Günlük yaşamda mikro saldırganlık içeren ifadelerin farkında olmak
    - Psikolojik danışmada mikro saldırgan ifadeler kullanmaktan kaçınmak

- **Gerekli Materyaller:**

    - Projeksiyon Cihazı, Hoparlör

- **Oturum Süreci:**

    1. Alıştırma Oyunu: Kültürel Eşleştirme (15dk)
    2. Mikro Saldırganlık Konulu Senaryo Canlandırma (40dk)
    3. Terapötik Uygulamada Mikro Saldırganlık Örnekleri (15dk)
    4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)

- **Uygulama:**

1. Alıştırma Oyunu: Kültürel Eşleştirme

Katılımcılar 2 gruba ayrılır ve Canva uygulamasında tasarlanan ve ekranda farklı ülkelere ait kültürel sembollerden oluşan bir taslak verilir. Her gruba içinde 1'den 20 ye kadar sıralı sayıların yazılı olduğu birer A4 kâğıdı verilir. Görseldeki 20 farklı sembolden her birinin hangi ülkeyi temsil ettiği bulunmaya çalışır. A4 kağıtlarına iki grubun da bildiği ülkeleri sembol numaralarına göre sıralamaları istenir. 10 dk içinde sembol ülke eşleştirmesini en çok sayıda doğru yapan grup oyunu kazanır. Kaybeden gruba bir sonraki oturumun alıştırma oyunu için görev verilir.

Bağlantı: Kültürel Eşleştirme
https://www.canva.com/design/DAF_qwpAZCA/_CCl4lbT2VxBnWs1L7h_8A/edit?utm_content=DAF_qwpAZCA&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

Cevaplar: 1.Afrika 2.İngiltere 3.Yunanistan 4.İsveç 5.İtalya 6.Çin 7.Bulgaristan 8.İspanya 9.Arabistan 10.Rusya 11.Türkiye 12.Japonya 13.K. Amerika (Newyork) 14.Moğolistan 15.Kanada 16.Amerika 17.Fransa 18.Hindistan 19.Avustralya 20.Mısır

Puanlama: İlk 5 görsel 2'şer puan diğer 15 görsel 1'er puandır. Değerlendirme 25 puan üzerinden yapılmakta olup en çok puan alan grup oyunu kazanmaktadır.

2. Mikro Saldırganlık Hakkında Senaryo Canlandırma

Grup lideri "Sizce mikro saldırganlık nedir?" sorusu ile konuya dikkat çeker. Katılımcılar fikirlerini sunar ve daha önceden grup lideri tarafından organize edilmiş ancak katılımcıların haberdar olmadığı bir senaryo için kapı çalar. Oturumların gerçekleştiği grupla psikolojik danışma odasına grup üyelerinden bağımsız 2 kişi girer ve mikro saldırganlık örneği oluşturacak birtakım davranış ve söylemlerde bulunup sınıftan ayrılır. Bunun üzerine grup lideri bunun bir senaryo olduğu bilgisini grup üyeleri ile paylaşır ve hangi mikro saldırgan davranışların gözlemlendiği grup içinde tartışılır. Daha sonra grup lideri katılımcıları 4 kişilik 3 farklı gruba ayırıp mikro saldırgan davranışlar içeren birkaç dakikalık bir senaryo üretmelerini ister. Gruplara senaryo oluşturup hazırlıklarını tamamlamaları için 10 dk süre verilir. Herkes hazır olduğunda sırayla senaryolarını canlandırıp grup içinde ne tür mikro saldırganlık örneklerine yer verdikleri tartışılarak etkinlik sonlandırılır.

3. Terapötik Uygulamada Mikro Saldırganlık Örnekleri:

Terapötik uygulamada olası mikro saldırganlık ifadelerine yer verilen ve Sue ve diğerleri (2007) tarafından uyarlanan 12 örnek web sitesinden sırayla gösterilir. Öncelikle belli ifadelere yer verilen örneklerde katılımcılardan hangi mikro saldırganlık ifadelerinin bulunduğunu tahmin etmeleri istenir ve ardından bu ifadeler adım adım örneklerle zenginleştirilir.

Bağlantı: Terapötik Uygulamada Mikro Saldırganlık Örnekleri

https://drbuc2jl8158i.cloudfront.net/vs/ss19/ss19_VS_Sue_Counseling_the_Culturally_Diverse_8e/Interactive_Graphics/0602intgraphic/index.html

4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması:

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek oturum sonu değerlendirmesi yapılır.

- Bugün burada olmak sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Bugünkü oturumda neler öğrendiniz?
- Oturumda kendinize yönelik fark ettiğiniz bir şeyler oldu mu?
- Bu oturumda hangi becerilerinizin geliştiğini düşünüyorsunuz?

4. OTURUM: ÇOKKÜLTÜRLÜ YETERLİKLER

"Her kültür bir dünyadır; yetkin bir danışman her dünyanın kapısını empati ve anlayışla açar."

- **Amaç:**
  - Farklı kültürler hakkında sembolik bilgi düzeyini ölçmek
  - Kültürel duyarlılık hakkında teorik ve pratik bilgi sunmak
  - Psikolojik danışmada kültürün etkisini farklı boyutlarda ele almak

- **Kazanımlar:**
  - Kültürel etkilerin kapsamı ve çeşitli boyutları hakkında bilgi sahibi olmak
  - Danışan, danışman ve danışma süreci üzerindeki etkili faktörleri tanımak
  - Ekolojik yaklaşım temelli vakalara ilişkin kültüre duyarlı bakış açısı kazanmak

- **Gerekli Materyaller:**
  - Kalem, Yazı Tahtası, A4 Kâğıdı, Projeksiyon Cihazı

- **Oturum Süreci:**

1. Alıştırma Oyunu: Kültürel Müzik ve Danslar (10dk)
2. Çokkültürlü Yeterlikler ve Ekolojik Yaklaşım (15dk)
3. Çokkültürlü Vaka Analizi (45dk)
4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)

- **Uygulama:**

1. Alıştırma Oyunu: Kültürel Müzik ve Danslar

Üçüncü oturumda Kültürel Eşleştirme oyununu kaybeden grup farklı kültürlere yönelik dans gösterisi hazırlarlar. Katılımcılar ayakta daire oluşturur ve farklı kültürlere ait dans şarkıları karışık bir şekilde çalınır. Her müzik değiştiğinde katılımcılardan dans figürlerini müziğe göre değiştirmeleri istenir. Grup lideri ve gönüllü katılımcılar da dans figürlerini öğrenip diğer katılımcılara eşlik eder.

2. Çokkültürlü Yeterlikler ve Ekolojik Yaklaşım

Katılımcılara çokkültürlü yapının psikolojik danışma sürecine etkisi 4 katmanlı ekolojik modelle ilişkilendirilerek anlatılır. 4 katman ve 5 seviyeden oluşan model kısaca katılımcılara tanıtılır. Her seviyenin merkezde yer alan danışman ve danışanın kendilik tanımı ve çift yönlü etkileşimi psikolojik danışma süreciyle ilişkilendirilerek tanımlanır. Danışan, danışman ve danışma sürecine etki eden doğrudan ve dolaylı faktörlerden bahsedilir. Daha sonra modelin pekişmesi için katılımcılara her seviyeyle ilgili bir vaka verilir.

Bağlantı: Ekolojik Yaklaşım
https://www.canva.com/design/DAGACKOPFR0/uFtAzxSDdAm29O9Ce0mq9Q/edit?utm_content=DAGACKOPFR0&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

3. Çokkültürlü Vaka Analizi

Katılımcılar üç kişilik gruplara ayrılır ve her gruba farklı vakalar verilir. Vakaları incelerken her vaka için psikolojik danışmanların sahip olması gereken yetkinlikleri içeren yönergeler vakalarla ilişkili olarak gruplara verilir. Katılımcılardan vakaları incelemeleri ve mevcut soruları cevaplayarak kendi grupları içerisinde tartışmaları istenir. Daha sonra her grup kısaca vakalarını tüm gruba sunar ve ilgili yönergeleri tüm grupla paylaşır. Her grup vaka sunumunu gerçekleştirdikten sonra grup lideri son iki yönergeyi grupla paylaşır ve genel değerlendirme yaparak etkinliği sonlandırır.

Not: Bu oturumda ele alınan vakalar APA (2017)'den alınmış olup Türk kültürüne uyarlanmış biçimde katılımcılara sunularak analiz edilmiştir.

Yönergeler: Çokkültürlü yeterlik kılavuzları profesyonel olarak psikolojik danışma sürecinde çeşitliliğe bağlı değerlendirmelerin daha kapsamlı yapılabilmesi ve anlaşılabilmesini sağlar. Yönergelerin amacı psikolojik danışmanların çokkültürlü yeterliklerinin geliştirilmesi için belli parametreleri dikkate alabilecekleri bir çerçeve sunmaktır.

1. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, kimlik ve öz-tanımın akıcı ve karmaşık olduğunu tanımaya ve anlamaya çalışır ve ikisinin etkileşiminin dinamik olduğunu anlarlar. Bu amaçla, psikolojik danışmanlar, bireyin sosyal yaşamındaki çeşitli etkenlerinin bir araya gelerek kimliğini şekillendirdiğini kabul ederler.

2. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, kültürel varlıklar olarak, tutum ve inançlara sahip olduklarını ve bu tutumların, başkalarıyla olan algıları ve etkileşimleri ile klinik ve deneysel kavrayışlarını etkileyebileceğini tanımaya ve anlamaya çalışırlar. Bu nedenle, psikolojik danışmanlar, kategorik varsayımlara, önyargılara ve/veya sınırlı bilgiye dayalı kavrayışların ötesine geçmeye çabalarlar.

3. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, etkileşimde bulundukları bireyin, çiftin, ailenin, grubun, toplumun ve/veya kuruluşların yaşam deneyimlerine duyarlı olan iletişim yoluyla dilin ve iletişimin rolünü tanımaya ve anlamaya çalışırlar. Psikolojik

danışmanlar ayrıca kendi dil ve iletişimlerini bu etkileşimlere nasıl etki ettiklerini de anlamaya çalışırlar.

4. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, öğrencilerin, araştırma katılımcılarının ve/veya danışanların yaşamlarındaki sosyal ve fiziksel çevrenin rolünün farkında olmaya gayret ederler.

5. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, güç, ayrıcalık ve baskı ile ilgili tarihsel ve çağdaş deneyimleri tanımaya ve anlamaya çalışırlar. Bu nedenle, adaleti, insan haklarını ve nitelikli ve eşitlikçi ruh ve davranış sağlık hizmetlerine erişimi teşvik etmeye çalışırken, kurumsal engelleri ve ilgili eşitsizlikleri, orantısızlıkları ve adaletsizlikleri ele almaya çalışırlar.

6. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, kültürel olarak uyumlu müdahaleleri ve savunuculuğu teşvik etmeye çalışırlar, bu da önleme, erken müdahale ve iyileşmeyi içeren sistemler aracılığıyla gerçekleşir.

7. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, uluslararası bir bağlamda mesleğin varsayımlarını ve uygulamalarını incelemeye çalışırlar, yerel veya uluslararası anlamda bu küreselleşmenin psikologun öz-tanımı, amacı, rolü ve işlevi üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünürler.

8. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, gelişimsel aşamaların ve yaşam geçişlerinin daha büyük sosyokültürel bağlamla nasıl kesiştiğinin farkında olmaya ve anlamaya çalışırlar, kimliğin bu kesişmelerin bir fonksiyonu olarak nasıl evrildiğini ve bu farklı sosyalizasyon ve olgunlaşma deneyimlerinin dünya görüşünü ve kimliği nasıl etkilediğini anlamaya çalışırlar.

9. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, kültürel olarak uygun ve bilgilendirilmiş araştırma, öğretme, denetleme, danışma, değerlendirme, yorumlama, teşhis, yaygınlaştırma ve etkililiğin değerlendirilmesi gibi faaliyetlerini gerçekleştirirken, Katmanlı 4 Seviyesi ile ilgilenirler.

10. **Yönerge:** Psikolojik danışmanlar, bireylerle, ailelerle, gruplarla, toplumlarla ve kuruluşlarla çalışırken, sosyokültürel bağlamda direnci artırmayı ve travmayı azaltmayı amaçlayan güçlü yönleri esas alan bir yaklaşım benimsemeye aktif olarak gayret ederler.

Vakalar:

I. Seviye: Çift Yönlü Kendini Tanımlama ve İlişkiler Modeli

Tuna: Kimlik Dönüşümü ve Yaşam Boyu Kesişimsellik

Tuna, depresif ruh hali ve izolasyonu ele almak için bir psikologdan yardım isteyen, 48 yaşında, cinsiyet kimliği olarak doğduğu cinsiyete uyumlu olan, iki dilli bir Türk asıllı Amerikalı erkektir. Psikoterapinin ilk oturumunda, Tuna terapistine kendini Türk asıllı Amerikalı olarak tanımladığını söyledi. Terapisti tarafından ilişkisi olup olmadığı sorulduğunda, "Bir ilişkim yok. Cinsel yönelimimin ne olduğundan emin değilim" şeklinde yanıtladı.

Tuna, Türkiye'de büyük bir şehirde doğdu ve 10 yaşındayken ebeveynleriyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin kırsal bir bölgesine taşındı. Türkiye'deyken ailesi mali zorluklarla karşılaştı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşam koşullarının iyileşmesini umut etti. Orta sınıf bir ailede büyüdüğünü ve ebeveynlerinin küçük bir işletmede çalıştığını bildirdi. Çocukluğunda az etnik ve kültürel çeşitliliğin olduğu bir mahallede yaşadı ve okula gitti. Evde ebeveynleriyle Türkçe, dışarıda ise İngilizce konuşuyordu. Okulda daima farklı hissettiğini ve dışlanmış olduğunu belirtti, ancak birkaç yakın arkadaş edindi. Okul deneyimlerini tanımlarken, Tuna her zaman etnik kökeninden dolayı farklı hissettiğini düşündüğünü, ancak son yıllarda cinsel yönelimi yüzünden de farklı hissettiğini fark ettiğini anlattı. Okul ve üniversitedeyken hem erkeklerden hem de kadınlardan hoşlandığını hatırladı, ancak hislerini hiç kimseyle açıkça konuşabileceğine inanmamıştı.

Tuna daha sonra Türk asıllı Amerikalı bir kadınla evlendi. Evlilik, üç yıl sonra, erkeklerden ve kadınlardan cinsel olarak hoşlandığını eşine açıkladığında sona erdi. Boşandıktan sonra, Tuna erkeklere duyduğu çekime yönelik keşiflerde bulunmaya başladı, ancak nadiren flört etti. Psikoterapiye başvurmadan yaklaşık bir yıl önce, Tuna cinsel yönelimini ebeveynlerine açıkladı. Tuna hayal kırıklığına uğrayarak, ebeveynleri onun "onursuz" olduğunu söylediler ve cinsel yönelimini kabul etmeyeceklerini belirttiler. Tuna'nın az sayıda desteği vardı ve bir arkadaşına sır verdi. Arkadaşı, Tuna'nın içinden

geçtiği acılı açılma deneyimine sempatik olsa da onu nasıl destekleyeceğini bilemiyordu. Tuna, kendisini arkadaşına ve ebeveynlerine yük olmuş gibi hissetmeye başladı ve artık gizli bir hayat yaşamanın acı ve sıkıntısını hissetmek istemedi. Kendi çatışmalarını kimsenin anlayamadığını düşündü. Üzüntüsüyle daha çok çalışarak ve izole kalarak başa çıktı.

Zamanla ve cinsel yönelimini keşfederken, Tuna Türk kökeni ve dilinden daha da uzaklaştığını hissetti. Psikoterapide, Tuna uzun zamandır bildiği şeylerle nasıl yüzleşeceği konusunda ve diğerlerinin cinsel kimliğini nasıl kabul edebileceği konusunda zorlandı. Kendisini ailesinin gözünde "doğru tür" Türk asıllı biri olamayacağını, aynı zamanda Türk asıllı Amerikalı olmayan arkadaşlarının da neden sadece "kendisi olamadığını" anlamadığını ifade etti. Tuna, hiçbir durumda tam olarak kendisi olamadığını, her zaman başkalarıyla bağlantı kurabilmek için kendisinin bir yönünü gizlemesi gerektiğini söyledi.

Tartışma Soruları

a. Tuna'nın kimliğinin ele alınması zor olan yönleri var mı? Bunun nedeni hakkında bir fikriniz var mı?
b. Tuna'nın ailesi içinde ve dışında yaşadığı zorlukları bir terapiste anlatması onu neden rahatsız veya isteksiz hissettirebilir?
c. Terapistler, danışanlarının kimliklerinin çoklu boyutlarını ve değişkenliğini keşfetmelerine nasıl yardımcı olabilir?
d. Tuna'nın kimliğinin karmaşık doğasını bir terapi sürecinde nasıl ele alırdınız?

II. Seviye: Toplum, Okul ve Aile Bağlamı

Yasmin: Farklı Dünyaları Birleştirmek

Yasmin, 28 yaşında, Pakistanlı, Müslüman, göçmen bir kadındır. Eşi, 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'nin çökmesinde, küçük bir iş yerinde çalışırken hayatını kaybetmiştir. Yasmin, 11 Eylül sonrası birçok ırkçı motivasyonlu sözlü ve fiziksel saldırıya maruz kalmıştır. Ayrıca, doğuştan engelli olan oğlunu büyütmenin zorlayıcı talepleriyle karşılaşmıştır. Eşinin ölümünden sonra, Yasmin'in ebeveynleri ve eşinin ebeveynleri Pakistan'dan gelerek ona destek olmuş, sırayla yanında yaşamış ve çocuk bakımında yardımcı olmuşlardır. Onların ayrılması Yasmin için çok zor olmuştur. Son 5 yıldır Yasmin

yalnız yaşamaktadır. Yasmin, birkaç yıl boyunca eşinin yas tutmuştur. Sonunda, başka bir Pakistanlı erkekle ilişkiye başlamıştır. Bu ilişki, Yasmin'in kendini ifade etmesine ve daha öncekinden daha az muhafazakâr olmasına yardımcı olmuştur. Romantik olmasına rağmen, bu cinsel bir ilişki değildir. Ancak, oğlunun bakımı konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle Yasmin ilişkiyi sonlandırmaya karar vermiştir.

Yasmin, birkaç yıl önce babasını kaybedene kadar babası, eşi ve eski erkek arkadaşıyla hep güçlü bir erkek figürüne sahipti. Yasmin, arkadaşıyla ilişkiyi sonlandırmaya karar verdiğinde, yakın erkek rehberliği olmadığı ilk kezdir. Yasmin, bağımsız olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Perakende sektöründe kariyer yapmak, kendine bakmak ve tamamen kendisine bağımlı olan oğlunun özellikle zorlayıcı taleplerini karşılamak için mücadele etmiştir. Yasmin, başörtüsünü (genellikle başı ve göğsü kaplayan bir örtü) giymeyi bırakmıştır, kısmen toplu taşıma araçlarında veya büyük mağazalarda bakılan veya bağırılan olmaktan korunmak için. Bununla birlikte, Yasmin hala aksanı ve konuşması, fiziksel görünümü, davranış farklılıkları ve cinsiyet uygulamaları nedeniyle önyargıyla karşı karşıyadır. Ancak, Yasmin'in eşiğinden geçmiş kocasının kaybının ardından ihtiyacı olan şekillerde yardımcı olan Pakistanlı ve Amerikalı arkadaşlar edinmiştir. Bununla birlikte, Yasmin, Pakistan'da olsaydı sahip olacağı ailevi ve toplumsal destekten yoksundur. Bu zorluklara rağmen, Yasmin, kariyer durumunu iyileştirmek için çevrimiçi kurslar almaktadır. Zorluklarla mücadele ederek sergilediği azim, onun dayanıklılığının bir işaretidir.

Son olarak, Yasmin şu anda iş yerinde tanıştığı Beyaz/Amerikalı bir adamla çıkıyor. Bu adam, oğluna iyi davranıyor ve Yasmin'in eşitlikçi bir ilişkinin birçok yönünü beğeniyor, ancak onun cinsel yaklaşımlarından rahatsız oluyor. Onun aşk dolu davranışlarını cinsel saldırıya benzetiyor ve tecavüz riski altında olduğunu düşünüyor. Müslüman inancı ve kültürel cinsiyet rolü nedeniyle, Yasmin cinsel ilişkinin sadece evlilikten sonra gerçekleşmesi gerektiğine inanıyor. Kendini müstehcen hissediyor ve cinsel provokatif olduğunu düşünüyor. Bazen günahkâr olduğunu düşünüyor. Yasmin, Pakistan'a geri dönmesi, korunması, cinsel saflığı için ve muhafazakâr değerlerini ve uygulamalarını koruması için annesi, kız kardeşleri ve kayınvalidesinin tavsiyelerine uymazsa utanç duyuyor. Yasmin, eğer cinsel ilişkiye girerse ölü eşine sadakatsiz olacağı düşüncesiyle suçluluk duyuyor.

Tartışma Soruları

a) Danışmanların, baskın toplumun dini azınlık grupları ve bireyler üzerindeki baskı, ayrıcalık ve güç kullanımı hakkında kendi içlerindeki düşünceleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
b) Danışmanların İslami prensipleri ve Müslüman kültürü ile Amerika Birleşik Devletleri kültürü arasındaki farkları anlamaları gerekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
c) Yasmin kendini, toplumu ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlardı?
d) Yasmin'in, alışık olduğu kolektivist (çoğulcu) aile kültürüne karşı son derece bireyci bir ortama uyum sağlamaya çalışırken karşılaştığı zorluklar neler olabilir?

III. Seviye: Sosyal Katılım Üzerindeki Kurumsal Etki

Arya: Kayıp, Yas ve Eşitsizlikle Mücadele Eden Bir Çocuk

Arya, Hıristiyanlık dinine mensup bir ailede yetişen 10 yaşında çocuktur. Okul rehber öğretmeni tarafından bir psikologa yönlendirilmiştir. Arya, okul işlerini tamamlamakta ve görevlere odaklanmakta zorlanmaktadır. Öğretmenlerine göre sınıfta rahatsız edici davranışlar sergilemekte ve düzenli olarak ödevlerini tamamlayamamaktadır. Notları birkaç dönem boyunca düşmüştür.

Okul, Arya'nın değerlendirilmesini önermiştir ancak bu süreç, Arya'nın babasının test sürecine katılmak istememesi nedeniyle gecikmiştir. Babası, kızının psikolojik sorunları olmadığını düşünerek testlere katılmayı reddetmiş, onun davranışlarının sadece çocukluk yansıması olduğunu belirtmiştir. Ancak Arya'nın notları ciddi şekilde düştüğünde babası sonunda değerlendirme sürecine katılmayı kabul etmiştir. Arya, bir öğrenme güçlüğü için değerlendirilmiş ancak test sonuçları, öğrenme güçlüğünün olmadığını ancak kayıp ve yas sorunlarının akademik performansını etkilediğini göstermiştir. Okul psikolojik danışmanı değerlendirme sonucunda, Arya'nın psikoterapiye yönlendirilmesini önermiştir. Ancak tedavi için ailelerinin sağlık sigortası kapsamının olmaması nedeniyle terapinin başlaması gecikmiştir. Okul, aile için daha düşük bir ücretle hizmet verebilecek bir toplum tabanlı ruh sağlığı merkezi ile bağlantı kurmuştur.

Arya, ailesini desteklemek için uzun saatler çalışan babasıyla birlikte yaşamaktadır. Arya'nın annesi 7 yaşındayken over kanseri nedeniyle ölmüştür ve bu ölüm ailede sosyal ve ekonomik zorluklara neden olmuştur. Arya'nın babası, kızı için terapiyi sonunda kabul etmesine rağmen, kaybettikleri travmatik kaybın etkisini küçümsemiş ve tedaviyi reddetme nedenlerinden biri olarak da kültürel güvensizliği öne sürmüştür. Çünkü yaşadıkları semtte Hıristiyanlar azınlık konumundadır. Arya'nın babası, kızını duygusal olarak tam olarak destekleyemediğini hissetmektedir. Çünkü büyük maddi sorumlulukları vardır. Arya ve babası için önemli bir destek kaynağı, çoğu Pazar günü katıldıkları Katolik Kilisesi olmuştur. Kiliseden bazı insanlar duygusal destek sunmuş ancak akademik destek sağlama konusunda yetersiz olduklarını ifade etmişlerdir.

Tartışma Soruları

a. Kalıp yargılar Arya'nın tedaviye erişimini nasıl etkiler?
b. Kaynakların eksikliği ailenin tedavi ve sağlık hizmetlerine erişimini nasıl etkiler?
c. Kültürel güvensizlik, Arya'nın babasının kızının tedaviye katılması konusundaki isteğini nasıl etkiler?
d. Psikolojik danışman olarak, Arya'nın durumunu travma bilinciyle nasıl ilişkilendirirsiniz?

IV. Seviye: Ulusal ve Uluslararası İklim

Meryem: Bağlamsal Değil, İlişkisel Bir Odaklanma

Meryem, Amerika Birleşik Devletleri'nde büyüyen, 17 yaşında Türk asıllı bir Amerikalı genç kızdır. Şu anda kolej başvurusu yapmak için gereken SAT ve diğer ulusal sınavlara girmesi gerekmektedir. Lise eğitiminde başarılı bir öğrenci olmasına rağmen, sınavlar hakkında giderek artan bir kaygı yaşamaktadır ve bu nedenle sınavlara kaydolmaktan kaçınmaktadır. Meryem'in annesi, kızının gelişimine odaklanmak için işini bırakmıştır ve Meryem çocukluğundan beri ek akademik destek almak için özel eğitim kurslarına katılmıştır.

Meryem'in ebeveynleri, kızlarının sınavlara kayıtsızlığını ve kaygısını anlamakta zorlanmaktadır. Özellikle, Türkiye'de ulusal sınavların ne kadar önemli olduğunu bilmeyen

bir psikolog tarafından Meryem'in davranışlarının yanlış anlaşılması da endişe verici bir durumdur. Ayrıca, Meryem'in ebeveynleri, Meryem'in sınavlara kayıtsızlığının, ona sağladıkları desteklerin bir karşılığı olmaması nedeniyle hayal kırıklığına uğramaktadır.

Meryem'in ebeveynleri, pediatristleri tarafından bir psikologa yönlendirilmişlerdir. Ancak, psikolog Meryem'in ailesinin ve kültürel bağlamının getirdiği baskıları ve beklentileri anlamamaktadır. Psikolog, Meryem'in davranışlarını basitçe bir gençlik isyanı ve ebeveyn otoritesine direnme olarak yorumlamakta ve bu nedenle de tedaviyi bu açıdan ele almaktadır. Oysaki, asıl sorun Meryem'in ailesi ve kültürel geçmişiyle yaşadığı çatışmadır.

Tartışma Soruları:

a. Psikolog, Meryem ve ailesiyle çalışırken çokkültürlü bir çerçeve nasıl sağlanabilir?
b. Aile ilişkilerini ve işlevselliğini etkileyen nesiller arası bazı sorunlar nelerdir?
c. Bir sistemik yaklaşımı benimseyen bir psikolog olarak hem Meryem'in hem de ebeveynlerinin endişelerine nasıl duyarlı olunabilir?
d. Meryem'in ve ebeveynlerinin deneyimini etkileyebilecek bazı gelişimsel sorunlar nelerdir?

4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması:

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek oturum sonu değerlendirmesi yapılır.

- Bugün burada olmak sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Bugünkü oturumda neler öğrendiniz?
- Oturumda kendinize yönelik fark ettiğiniz bir şeyler oldu mu?
- Bu oturumda hangi becerilerinizin geliştiğini düşünüyorsunuz?

5. OTURUM: KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA

"Kültürel duyarlılık, insanların farklı arka planlarına saygı duyarken onların benzersiz deneyimlerini anlama ve değerlendirme sanatıdır."

- **Amaç:**

    - Psikolojik danışma alanında kültürlerarası empatiyi teşvik etmek
    - Kültüre duyarlı psikolojik danışma hakkında bilgi sunmak
    - Çokkültürlü psikolojik danışma becerilerini geliştirmek

- **Kazanımlar:**

    - Farklı kültürel gruplarla çalışırken etkin beceriler geliştirmek
    - Kültüre uygun danışma teknik ve müdahaleleri öğrenmek
    - Çeşitlilik ve kapsayıcılık ilkelerini pratik olarak deneyimlemek

- **Gerekli Materyal:**

    - Projeksiyon Cihazı, Hoparlör, Kelime Kartları, Kronometre

- **Oturum Süreci:**

1. Alıştırma Oyunu: Kültürel Tabu (15dk)
2. Kültürel Duyarlı Psikolojik Danışma Hakkında Sunum (15dk)
3. Çokkültürlü Yetkinlikler Üzerine Rol Canlandırma (40dk)
4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)
5. *Ev Ödevi:* İki Kişilik Gruplara Rol Canlandırma Görevi Verilmesi

- **Uygulama:**

1. **Alıştırma Oyunu:** Kültürel Tabu

Katılımcılar A ve B olmak üzere 6'şar kişilik 2 gruba ayrılır. Grup lideri tarafından hazır kelime kartlarından psikoeğitim konusuna yönelik ifadeler ayıklanır. Aynı zamanda bu ifadelerin altında yasak kelimeler yer alır. Her gruptan gönüllü 2'şer kişi sırayla anlatıcı rolünde farklı kelimeleri yasak kelimeleri kullanmadan belirlenen süre içinde anlatmaya çalışır. Örneğin ilk gruptan gönüllü ilk kişi kartta yazan "Hoşgörü" kelimesini "Sabır, Anlayış, Affetmek, Olgunluk, Kızmak" yasak kelimelerini kullanmadan anlatır. Kendi grubundaki diğer katılımcılar kelimeyi bulmaya çalışırken diğer grup üyesi anlatıcının yasak kelimeleri kullanıp kullanmadığını kontrol eder. Grup lideri ise iki gruba yönelik hazırladığı puanlama kartında her bilinen kelime için farklı puan aralıklarına yer verdiği düzlemde elindeki piyonu ileri sürer. Yasak kelime kullanılması durumunda ise piyonu geri sürer. A ve B grubu üyelerine her kelime için sırayla yer verilerek kronometredeki süre dolana kadar süre kartta yazan kelimeleri kendi gruplarına anlatmaları beklenir. Anlatıcıların bir kelimeyi anlatamaması halinde "Pas" diyerek bu kelimeyi grubundaki diğer anlatıcıya aktarma hakkı bulunmaktadır. Tüm kelime kartları bittikten sonra puanlama kartı üzerindeki piyonu en ileride olan ve dolayısıyla en çok puan alan grup oyunu kazanır. Kaybeden gruptan son oturum için kültürel duyarlılık temelli danışma oturumu tasarlamaları ve 3 farklı gruba ayrılarak danışan ve danışman rolüyle rol canlandırma yapmaları istenir.

2. **Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Hakkında Sunum**

Grup lideri gönüllü iki katılımcı seçer. Katılımcılardan birine psikolojik danışman ve diğerine danışan rolünü canlandırmaları için bir psikolojik danışma oturumu kesiti verir. Psikolojik danışma sürecinde kültüre duyarlı "olmayan" bir yaklaşımı temsil eden kesit canlandırıldıktan sonra katılımcıların gözlemleri ve danışma sürecinde hangi noktaların dikkate alınması gerektiği tartışılır. Grup lideri kültüre duyarlı psikolojik danışmada çokkültürlü yeterlikler hakkında eğitici bir sunum yapar.

Bağlantı: Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Sunumu

https://www.canva.com/design/DAGBWSTNw2g/5X3aX8yH-UF1c_jFynCWGg/edit?utm_content=DAGBWSTNw2g&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

Örnek Diyalog: Aşağıdaki vaka, Amerikan bir danışman olan Dr. D. ve 10 yaşındayken Türkiye'den ABD'ye gelen, şu anda 29 yaşında olan bekar bir Türk olan Asya arasındaki 3. danışma seansıdır.

 Dr. D: Geçen hafta Russell'la [altı aylık Amerikan erkek arkadaşı] nasıl geçti?

- Asya: Pek iyi gitmedi, sanırım. [Geri çekilmiş ve dalgın görünüyor]

 Dr. D: Bana pek emin gibi gelmiyorsun.

- Asya: Ne demek istiyorsunuz?

 Dr. D: Geçen seanstaki konuşmalarımızdan anladığım kadarıyla, birlikte yaşama kararı almayı düşündüğünüzü, ancak onun apartmanına taşınmanın onun için ne anlama geldiğini açıklığa kavuşturmak istediğinizi söylemiştiniz.

- Asya: Onunla bunu konuşmak için fırsat bulamadım. Konuşmayı düşünüyordum ama başka bir kriz geçirdim, bu yüzden fırsat bulamadım. Korkunçtu! [Koltukta kıpırdanmaya başlıyor] Neden sürekli olarak başıma geliyor bu?

 Dr. D: Bana neler olduğunu açıklayabilirsin.

- Asya: Bilmiyorum. Onunla büyük, aptalca bir tartışma yaşadım, Jennifer Lopez'in "Booty" şarkısı hakkında.

 Dr. D: "Booty"?

- Asya: Evet, sürekli bilgisayarda videoyu izliyordu. Şarkıyı çok seviyor ama ben onu müstehcen buluyorum.

 Dr. D: Günümüzde birçok şarkı sınırları zorluyor... Krizin hakkında detay vermek ister misin?

- Asya: Ne olduğunu bilmiyorum. Kontrolü kaybettim ve ona bağırmaya başladım. Ona tabaklar fırlattım ve ağlamaya başladım. Nefes alamıyordum. Sonra gerçekten kötüye gitti ve göğsümdeki sıcaklığı hissettim. Korkudan ölüyordum. Her şey gerçek olmamış gibi hissettim ve bayılacak gibi oldum. Annem de benzer ataklara sahip olurdu. Onun gibi mi olacağım?... Tanrım, umarım bu olmaz!

 Dr. D: Başka bir panik atak nöbetine benziyor. Pratik yaptığımız rahatlama egzersizlerini denedin mi?

- Asya: Hayır, nasıl deneyebilirim ki? Kendimi kontrol edemedim. Korkutucuydu. Ağlamaya başladım ve duramadım. Russell bana sakin olmamı söyledi. Sonunda barıştık ve aramız düzeldi.

 Dr. D: İşlerin yoluna girmesi iyi olmuş. Ama her zaman ataklarınızı kontrol edemediğinizi görüyorum. Ataklarınızı kontrol etmeyi, kontrol dışına çıkmadan önce öğrenmek için çok zaman harcadık... Belki bazı ilaçlar yardımcı olabilir.

- Asya: Evet, biliyorum, ama hiçbir işe yaramıyor gibi görünüyor. Bir şey yapamadım.

 Dr. D: Denedin mi?

- Asya: Sanki atakları sevdiğimi mi düşünüyorsunuz? [Bağırarak] Neden her seferinde buraya geldiğimde daha kötü hissediyorum? Kendimi suçlanmış gibi hissediyorum... Russell bana tipik bir duygusal Türk kadını olduğumu söylüyor. Ne yapmalıyım? Yardım almak için buraya geliyorum, ama hiç anlayış görmüyorum. [Öfkeyle ifade edildi]

 Dr. D: Bana kızgınsın çünkü sana destek olmadığımı düşünüyorsun ve seni suçladığımı düşünüyorsun. Ama acaba durumu nasıl etkilediğinizi hiç düşündünüz mü? Sizce şarkı üzerine kavga etmek gerçek sorun mu?

- Asya: Belki de değil, ama sanki beni anlamadığını hissediyorum.

 Dr. D: Neyi anlamadığımı, biraz açar mısınız?

- Asya: Bir Türk kadını olarak yaşadığımız tüm ön yargılarla başa çıkmak ne demek, bunu anlıyor musunuz? Ailem Russell'la yaşamamı istemiyor... Onlar onun evlenmeden seks yapmanın avantajını yaşadığını düşünüyor ve beni aptal biri olarak görüyorlar. Onun bencil olduğunu ve sadece bir kadın istediğini düşünüyorlar... Sanki bir fetiş gibi...

 Dr. D: Kendi düşüncelerinizin ve isteklerinizin önemli olduğunu düşünüyorum, ebeveynlerinizin sizden istediğinin değil. Kendiniz olun. Ve kültürel farklılıkları daha önce, ilk seansta konuştuk, hatırlıyor musun? Kültürel farklılıklar önemlidir, ama en önemlisi hepimizin insan olduğunu kabul etmektir. Elbette, sizin ve benim gibi birbirimizden farklıyız, ama çoğu insanın farklılıklardan çok benzerlikleri olduğunu kabul etmek önemlidir.

- Asya: Evet, ama gerçekten Türk olmanın, hayatımdaki diğer sorunlarla başa çıkmak ne demek, bunu anlayabilir misiniz? Onlar önemli değil mi?

Dr. D: Tabii ki anlayabilirim. Ve elbette onlar [farklılıklar] önemli... Ama izin verin size açıklayayım, mesleki hayatımda birçok Türk'le çalıştım. Sonuç olarak, derinlemesine bakıldığında, deri altında hepimiz aynıyız. - Asya: [sessizlik] Dr. D: Şimdi, panik ataklarınız hakkında geri dönelim ve bunları önlemek ve azaltmak için neler yapabileceğinizi konuşalım.

3. Çokkültürlü Yetkinlikler Üzerine Rol Canlandırma

Katılımcılar 2 kişilik 6 gruba ayrılır ve her gruba farklı kültürel gruplarla ilişkili kısa vakaların yer aldığı kartlar dağıtılır. Katılımcılardan bu vakaya ilişkin kendi aralarında psikolojik danışman ve danışan rolünü canlandırmaları ve kültürel duyarlılık temelli bir yaklaşım sergilemeleri istenir. 2 boyutlu gerçekleşecek etkinlikte grup üyeleri sırayla hem danışan hem de danışman rolünü canlandırır. Grup lideri sırayla aynı anda farklı vakalara ilişkin rol canlandırma yapan tüm grupları gözlemledikten sonra komut vererek üyelerden rol değiştirmelerini ister. Herkes iki rolü de canlandırdıktan sonra katılımcılardan görüş alınarak danışma oturumlarında dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulur.

Vaka Örnekleri

Etnik Kimlik ve Uyum Sorunu:
Fatma, 25 yaşında bir Türk-Alman karışımı genç kadındır. Almanya'da doğup büyümüş olmasına rağmen, kökenlerine bağlı olarak sürekli bir kimlik bunalımı yaşamaktadır. Hem Alman hem de Türk kültürünü deneyimlemesi nedeniyle kendini bir yere ait hissetmekte güçlük çekmektedir. Toplumsal kabul ve kimlik arayışı konusunda destek aramaktadır.

Ekonomik Zorluklar ve Stresle Başa Çıkma:
Ali, 40 yaşında bir işçidir ve geçimini sağlamak için güçlük çekmektedir. Yetersiz gelir nedeniyle maddi sıkıntılar yaşamakta ve bu durumdan kaynaklanan sürekli stres altında

hissetmektedir. Maddi sıkıntılarla başa çıkma ve psikolojik refahını arttırma konusunda destek aramaktadır.

Engellilik ve Toplumsal Kabul Problemi:
Ayşe, 30 yaşında tekerlekli sandalye kullanan bir kadındır. Engelli olmasından dolayı toplumda ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmaktadır. Engelli bireyler için erişilebilirlik ve toplumsal kabul konusunda destek aramaktadır.

Göçmenlik ve Kültürel Uyum Zorlukları:
Mehmet, Suriyeli bir mültecidir ve Türkiye'ye sığınmıştır. Yeni bir ülkeye ve kültüre uyum sağlama konusunda zorluklar yaşamaktadır. Dil bariyeri, iş bulma zorlukları ve sosyal uyum sorunları nedeniyle psikolojik olarak destek aramaktadır.

Cinsel Yönelim ve Aile Baskısı:
Deniz, homoseksüel bir gençtir ve ailesi tarafından kabul edilmemektedir. Aile baskısı ve toplumsal homofobi nedeniyle psikolojik olarak zor zamanlar geçirmektedir. Kendini ifade etme ve kabullenme konusunda destek aramaktadır.

Kadın Olmanın Getirdiği Zorluklar:
Zeynep, geleneksel bir ailede yetişmiş genç bir kadındır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içi baskılar nedeniyle kendi kimliğini bulma ve özgürce kararlar alma konusunda zorluklar yaşamaktadır. Kadın olmanın getirdiği baskılarla başa çıkma ve özgüvenini geliştirme konusunda destek aramaktadır.

4. Oturum Sonu Değerlendirmesinin Yapılması:

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek oturum sonu değerlendirmesi yapılır.

- Bugün burada olmak sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Bugünkü oturumda neler öğrendiniz?
- Oturumda kendinize yönelik fark ettiğiniz bir şeyler oldu mu?

- Bu oturumda hangi becerilerinizin geliştiğini düşünüyorsunuz?

Ev Ödevi: Kültüre Duyarlı Danışma Oturumu Canlandırma

Alıştırma oyununda kaybeden gruptaki katılımcılar iki kişilik 3 gruba ayrılır. Her gruptan psikoeğitim programında kazandıkları beceriler doğrultusunda kültürel duyarlılık temelli bir danışma oturumu tasarlamaları ve grup üyelerinden birinin danışan diğerinin ise danışman rolünü canlandırdığı maksimum 5 dakikalık bir oturum planlamaları istenir.

6. OTURUM: ÇEŞİTLİLİK İÇİNDE BİRLİK

"Her birimiz bir bütünün eşsiz parçaları gibiyiz."

- **Amaç:**
  - Kültürel duyarlılığın sürdürülebilirliğine katkı sunmak
  - Çokkültürlü yeterliklerin geliştirilmesini teşvik etmek
  - Program süresince edinilen bilgi ve becerileri pekiştirmek

- **Kazanımlar:**
  - Çokkültürlü yeterliklerini pratik senaryolar üzerinden uygulamak
  - Kültürel duyarlılık konusunda kişisel ve mesleki motivasyonu artırmak
  - Sosyal sorumluluk bilinci ve çokkültürlü yetkinlik kazanmak

- **Gerekli Materyaller:**
  - Yapboz, Masa, Yün Yumağı

- **Oturum Süreci:**

1. Alıştırma Oyunu: Çokkültürlü Yapboz (10dk)
2. Rol Canlandırmaların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (30dk)

3. Programın Genel Değerlendirmesinin Yapılması (20dk)
4. Motivasyon Çemberi (15dk)
5. Veda Etkinliği ve Sonlandırma (15 dk)

- **Uygulama:**

1. Alıştırma Oyunu: Çokkültürlü Yapboz

Grup lideri kültürel çeşitlilik temalı bir görselin yapboz parçalarını masanın üzerine dağıtır ve tüm grubun iş birliği ile yapbozu tamamlamasını ister. Yapboz toplam katılımcı sayısı kadar yani 12 parçadan oluşmaktadır ve tamamlandığında bu görselin 1. oturumda çekilen fotoğraf olduğu anlaşılır. Grup lideri bu bütünün her bir parçasını oluşturan grup üyelerine "çeşitlilik içinde birlik" mesajı vererek bölüşmelerini ister ve katılımcılar magnet olarak kullanabilecekleri bir yapboz parçasını anı olarak alırlar.

Yapboz Görseli:

2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Oturumu Canlandırma

Grup lideri bir önceki oturumda verilen rol canlandırma ödevi ile ilgili görevli olan 2 kişilik 3 farklı grubun sırayla rollerini canlandırmalarını ister. Gruplar önceden planladıkları kültüre duyarlı psikolojik danışma oturumlarına yönelik oturumları canlandırırlar. Her gruptan sonra katılımcılara canlandırdıkları rollerle ilgili neler deneyimlediklerini sorar ve tüm katılımcılardan danışma oturumlarına ilişkin dönütler vermelerini ister. Oturumların genel değerlendirmesi yapılarak lider tarafından kültüre duyarlı danışma becerilerini geliştirmek için üzerinde durulması gereken temel nitelikler vurgulanır ve etkinlik sonlandırılır.

3. Programın Genel Değerlendirmesinin Yapılması

Katılımcılara değerlendirme soruları yöneltilerek programın genel değerlendirmesi yapılır.

- Psikoeğitim süreci sizler için ne anlam ifade ediyor?
- Psikoeğitim programına ilişkin beklentileriniz ne düzeyde karşılandı?
- Psikoeğitim sürecinde kazandığınız farkındalık, bilgi ve beceriler nelerdir?
- Programa ilişkin olumlu-olumsuz eleştiri ve önerileriniz mevcut mu?

4. Motivasyon Çemberi

Katılımcılarla birlikte çember şeklinde sandalyelere oturulur. Grup lideri Psikoeğitim sürecinde katılımcılarda gözlemlediği bazı belirgin özelliklere göre "Programın En'leri" isimli bir etkinlik başlatır. Küçük not kağıtlarına 12 katılımcıdan her birini temsil eden bir özellik yazdığı (örneğin; programın en güler yüzlüsü vs.) notları sırayla okur ve bu kişinin kim olduğunu katılımcılardan bulmaları istenir. Katılımcıların hepsi bulunduktan sonra grup lideri herkese A4 kâğıdı ile kalem dağıtır ve üzerine isimlerini yazmaları istenir. Daha sonra herkes kağıtlarını yanında oturan kişiye vererek saat yönünde dolaşan kağıtlara herkese özel motivasyonel notlar bırakmaları istenir. Notu yazan kişi kâğıdı yanındakine verir ve isimlerin yazıldığı kâğıt kendi katılımcısını bulana kadar 12 katılımcıyı sırayla geçerek saat

yönünde ilerler. Bu şekilde bütün katılımcılar birbirlerine motivasyonel bir not bırakmış olur.

5. Veda Etkinliği ve Sonlandırma

Grup lideri eline bir yün yumağı alır. Oturumlarla ve grupla ilgili neler öğrendiğini, nasıl hissettiğini içeren bir öz değerlendirme yapar ve katılımcılardan birini seçerek bu yün yumağının bir kısmını eline dolayarak çözüp seçtiği katılımcıya doğru fırlatır. Aynı işlemi yünü fırlattığı katılımcıdan da yapmasını ve öz değerlendirme yaptıktan sonra yünün bir kısmını eline dolayıp başka bir katılımcıya doğru fırlatmasını ister. Yün tüm katılımcılara ulaştıktan sonra tekrar grup liderine döner ve ortada iplerden oluşan karmaşaya dikkat çekerek katılımcılara ne gördüklerini bir veya birkaç kelime ile ifade etmelerini ister. Herkesten görüş aldıktan sonra veda konuşmasını yapar:

"Başlangıçta elimde top halinde bir yün vardı. Bunu birliğin ve bir bütün olmanın ifadesi olarak düşünün. Şimdiyse her birinizin bileğine bağlı ve ortada bir karmaşa yaratan yün sarmalını görüyorsunuz. Bizler bir bütünün eşsiz birer parçaları gibiyiz. Her birimiz farklı kültürlere, değerlere, inanç ve tutumlara sahip olabilen biricik varlıklarız. Bu çeşitlilik yer yer tehdit gibi algılansa da farklılıklarımızın çeşitlilik içinde bir birlik oluşturduğunu unutmayın. Bizler çok zengin, çok çeşitli bir dünyayı paylaşıyoruz. Üstelik günümüzde giderek küreselleşen dünyada bu zengin sarmal daha çok temas halinde olmamıza imkân sağlıyor. Şu yün sarmalına bakın! Birbirimizden uzakta oturuyoruz ama aslında bir yün iplikle temas halindeyiz. Birbirimizle öyle ya da böyle temas kuruyor ve birbirimize etki ediyoruz. Gerçek hayatta bu bağlar gözle görülmese de bizim duyumuz duyarlılığımız olsun. Bir bütünün eşsiz parçaları olarak birbirimize karşı sorumlu olduğumuzu unutmayalım. Farkındalık sahibi bireyler, duyarlılık sahibi meslektaşlar olalım. Hepinize katılımınız için teşekkür ediyorum. Mesleki hayatınızda başarılar diliyorum."

Veda konuşmasının ardından grup lideri makasla eline dolanan bağı çözer ve katılımcılara makas dağıtarak bağlarını çözmelerini ister. Psikoeğitim programının anı sembolünü oluşturması için herkesin bileğine yünü bağlamasını ister ve bileklik takılı ellerin grup fotoğrafını alarak programı sonlandırır.